Göteborgs Stad

”Det är ingen temadag att vara hbtq – det är man året om”

Rapport om unga hbtqi-personers villkor i skolan 2021

goteborg.se

Titel: ”Det är ingen temadag att vara hbtq – det är man året om”
Rapport om unga hbtqi-personers villkor i skolan 2021

Utförare: Johanna Waara, Göteborgs Stad

Grafisk form och layout: Visuell kommunikation Göteborgs Stad

Sammanfattning

På uppdrag av kommunfullmäktige har stadsledningskontoret undersökt villkor för unga hbtq-personer inom grundskoleförvaltningens och utbildningsförvaltningens verksamheter. Det är första gången Göteborgs Stad tar fram en rapport med detta fokus.

Syftet var att undersöka hur det är att gå i skolan för elever som bryter mot samhällets normer för könsidentitet, könsuttryck och sexualitet[1] samt att undersöka om och hur ett hbtqi-perspektiv[2] ingår i berörda förvaltningars systematiska kvalitetsarbete. Att gå i skolan innefattar en mängd olika områden och den här rapporten fokuserar på elevers perspektiv på hbtqi i skolan samt elevers perspektiv på trygghet i skolan.

Genom denna rapport är ambitionen att ge en första lägesbild som fångar upp olika delar och synliggör olika former av utmaningar och motstånd samt möjligheter som finns. Rapporten ska inte uppfattas som en vetenskaplig studie. Den ger inte en statistiskt säkerställd bild gällande villkor för unga hbtqi-personer i Göteborgs skolor, men den ger indikationer och information om hur unga hbtqi-personer själva upplever skolan och vad de ser som viktigt för att skolan ska bli mer trygg och inkluderande.

I rapporten används företrädesvis samlingsbegreppet hbtqi, som är en förkortning av homosexuella, bisexuella, transpersoner, queera och intersexpersoner. Sedan hösten 2021 är hbtqi det begrepp som Göteborgs Stad håller sig till.

En riktad webbenkät till målgruppen elever på högstadiet och gymnasiet i Göteborg som är eller funderar på om de är hbtqi-personer har genomförts. Totalt fick webbenkäten 297 svar, fördelade över samtliga stadsområden i Göteborg. Den riktade webbenkäten utgör grund för rapportens kapitel om elevers perspektiv på hbtqi i skolan och trygghet i skolan. Stadsledningskontoret har också intervjuat verksamheter i Göteborg som möter unga hbtqi-personer. Vid intervjuer med verksamheter i Göteborg som möter unga hbtqi-personer lyfts särskilt unga transpersoners och/eller icke-binäras utsatthet i skolan fram. Denna bild bekräftas också i nationella kunskapsunderlag och detta gör att ett flertal analyser har fokus på villkor för unga med transidentitet.

Vad gäller hbtqi i undervisningen anger 63 procent av eleverna som svarat på stadsledningskontorets webbenkät att de inte får lära sig om hbtqi-frågor och hbtqi-personer i skolan. 54 procent svarar att hbtqi-frågor och hbtqi-personer inte finns med i de läromedel som vi använder i skolan och 41 procent svarar att sexualundervisningen inte tar upp frågor som berör dem. Dessa tre områden var de enkätfrågor i stadsledningskontorets webbenkät som fick flesta negativa svar[3].

54 %
svarar att hbtqi-frågor och hbtqi-personer inte finns med i de läromedel som vi använder i skolan.

63 %
av eleverna som svarat på stadsledningskontorets webbenkät att de inte får lära sig om hbtqi-frågor och hbtqi-personer i skolan.

1 I det omfattas elever som är hbtqi-personer och elever som funderar på om de är hbtqi-personer.

2 Med det menas hur om och hur underlag inom det systematiska kvalitetsarbetet ger information om unga hbtqi-personers villkor i skolan.

3 Med negativa svar menas svar som angett stämmer dåligt eller stämmer ganska dåligt.

Resultatet från stadsledningskontorets webbenkät visar också att elever med hbtqi-identitet i betydligt lägre utsträckning anger att de är trygga i skolan jämfört med andra elever. Webbenkäten visar att ungefär en av fyra elever med hbtqi-identitet inte upplever sig trygga i skolan. Motsvarande siffra i resultatet från Göteborgs Stads elevenkäter från 2021 är ungefär en av tio elever.

Utifrån undersökningen av elevers perspektiv på hbtqi i skolan och trygghet är ett genomgående mönster att heteronormen påverkar villkoren i skolan och medför negativa konsekvenser för elever som bryter mot den. Denna (osynliga) heteronorm kan i skolan leda till en bristande observans vad gäller såväl undervisningssituationer och bemötande som upplevelser av trygghet hos elever som identifierar sig som hbtqi. Detta tyder på *en heteronormativ obetänksamhet,* baserad på obetänksamhet, okunskap och omedvetenhet om normers påverkan och konsekvenser. Parallellt med den heteronormativa obetänksamheten återfinns också beskrivningar av *ett heteronormativt motstånd*, ett motstånd som bygger på aktiva och medvetna handlingar ofta utifrån negativa värderingar och föreställningar om hbtqi-personer.

Det som förenar den heteronormativa obetänksamheten och det heteronormativa motståndet är att det medför stora konsekvenser för elever som bryter mot normer för könsidentitet, könsuttryck och sexualitet. Konsekvenser av heteronormen framkommer i bristen på hbtqi i undervisning och läromedel, i bemötande av elever som identifierar sig på annat sätt än enligt normer kring kön och sexualitet, i tillgång till omklädningsrum, i hur trygga respektive otrygga elever känner sig i skolan, i möjligheter att vara öppen hbtqi-person på skolan och i utsatthet för kränkningar och annat våld på skolan. För att säkerställa en trygg och inkluderande skola måste den heteronormativa obetänksamheten och det heteronormativa motståndet synliggöras och hanteras.

Underlag har samlats inom genom analys av befintliga underlag såsom elevenkäten, blanketter för hälsosamtal, kvalitetsrapporter samt förvaltningarnas rutiner och underlag inom arbetet mot diskriminering och kränkande behandling. Stadsledningskontoret har också ställt frågor till grundskoleförvaltningen respektive utbildningsförvaltningen och därigenom undersökt hur förvaltningarna arbetar utifrån ett hbtqi-perspektiv inom några strategiska områden relaterat till systematiskt kvalitetsarbete. Eftersom kommunen är huvudman för skolorna inom grundskoleförvaltningens och utbildningsförvaltningens verksamheter har fokus för undersökningen varit på kommunala skolor och inte på fristående skolor. Hur enskilda kommunala skolor/skolenheter arbetar med skolans uppdrag kopplat till hbtqi har inte undersökts.

I det analyserade underlaget från grundskoleförvaltningen respektive utbildningsförvaltningen ser stadsledningskontoret en övergripande brist på hbtqi-perspektiv. Elevenkäten genomförs kontinuerligt för samtliga kommunala skolor. Resultatet genererar inte ett underlag som går att analysera utifrån specifika bakgrundsfaktorer. Detta gör att elevenkätens resultat inte är möjligt att använda för att analysera hur elever med hbtqi-identitet upplever sin skolgång. Samtidigt används elevenkäten som ett underlag för det systematiska kvalitetsarbetet på huvudmannanivå.

I de blanketter som används för hälsosamtal läsåret 2021/2022 saknas frågor om könsidentitet, könsuttryck, sexuell läggning och/eller intersex genomgående. Genom hälsosamtalen kan också skolorna och huvudmannen få viktig information om hur elever mår och vilka behov som finns på skolan.

I grundskoleförvaltningens kvalitetsrapport 2020/2021 återfinns analyser kopplade till diskrimineringsgrunderna sexuell läggning och könsidentitet/könsuttryck vad gäller åtgärder i skolornas planer mot diskriminering och kränkande behandling. Av grundskoleförvaltningens underlag framgår inte hur skolorna genomför undersökning av risker och hinder utifrån lagens sju diskrimineringsgrunder. Analys av kränkningsanmälningar kopplat till diskrimineringsgrunderna sexuell läggning och könsidentitet/könsuttryck ingår inte i kvalitetsrapporten. Grundskoleförvaltningens sammanställning av kränkningsanmälningar från 2021 visar dock att bland de händelser som hade samband med diskrimineringsgrunder så är kränkningar kopplat till sexuell läggning den tredje mest frekvent förekommande diskrimeringsgrunden och kränkningar kopplat till könsidentitet/könsuttryck den fjärde mest frekvent förekommande.

I utbildningsförvaltningens kvalitetsrapport finns ingen redogörelse för i vilken grad arbetet med aktiva åtgärder mot diskriminering och kränkande behandling omfattar samtliga sju diskrimineringsgrunder. Vad gäller skolornas planer mot diskriminering och kränkande behandling framgår inte i vilken grad skolorna har gjort undersökning och analys av risker och hinder samt vidtagit åtgärder kopplade till diskrimineringsgrunderna könsidentitet/könsuttryck och sexuell läggning. Detta gör att stadsledningskontoret saknar underlag för att analysera hur arbetet med aktiva åtgärder i relation till hbtqi ser ut. För utbildningsförvaltningen finns endast tre anmälda händelser med samband till sexuell läggning per läsår för läsåren 2020/2019 och 2019/2020, vilket stadsledningskontoret anser kan tyda på ett högt mörkertal.

Utifrån resultat och analys lämnar stadsledningskontoret 12 framåtsyftande rekommendationer.

Innehåll

Kapitel 1: Inledning 9
1.1 Bakgrund 10
1.2 Syfte, förutsättningar och avgränsningar 16

Kapitel 2: Om skolans uppdrag 21
2.1 Ansvar för skolan 22
2.2 Skolans uppdrag kopplat till hbtqi 24
2.3 Skolans ansvar för arbete mot diskriminering och kränkande behandling 29
2.4 Tillsyn av skolverksamhet 34

Kapitel 3: Centrala perspektiv och begepp 37
3.1 Ordlista 38
3.2 Barnrättsperspektiv 40
3.3 Normer och normers påverkan 44
3.4 Ett normkritiskt perspektiv 49

Kapitel 4: Tillvägagångssätt 51
4.1 Insamling av underlag 52
4.2 Analys av Göteborgsregionens elevenkät 53
4.3 Stadsledningskontorets webbenkät riktad till hbtqi-personer på högstadiet och gymnasiet 55
4.4 Intervjuer med verksamheter som möter unga hbtqi-personer 63
4.5 Underlag från grundskoleförvaltningen respektive utbildningsförvaltningen 65

Kapitel 5: Elevers perspektiv på hbtqi i skolan 69
5.1 Hbtqi i undervisning 71
5.2 Skolans kunskap om hbtqi 78
5.3 Inkluderande bemötande i skolan 86
5.4 Omklädningsrum för idrotts- och simundervisning 93

Kapitel 6: Elevers perspektiv på trygghet i skolan 101
6.1 Upplevd trygghet och otrygghet 103
6.2 Utsatthet i skolan 112
6.3 Att vara öppen hbtqi-person i skolan 116
6.4 Förtroende för skolans agerande vid kränkningar 121

Kapitel 7: Analys av förvaltningarnas systematiska kvalitetsarbete utifrån ett hbtqi-perspektiv 129
7.1 Hbtqi-perspektiv i det systematiska kvalitetsarbetet på huvudmannanivå 131
7.2 Förvaltningarnas arbete mot diskriminering och kränkande behandling 137
7.3 Göteborgsregionens elevenkät 146
7.4 Blanketter för hälsosamtal 150

Kapitel 8: Avslutande analys och framåtsyftande rekommendationer 157
8.1 Analys 160
8.2 Framåtsyftande rekommendationer 166

Bilagor 168

Kapitel 1

Inledning

I detta inledande kapitel beskrivs bakgrund till rapporten samt syfte, förutsättningar och avgränsningar. Kapitlet innehåller även en kort beskrivning av grundskoleförvaltningen och utbildningsförvaltningen.

1.1 Bakgrund

Den 10 september 2020 fattade kommunfullmäktige i Göteborgs Stad beslut i ärendet *Revidering av Göteborgs Stads HBTQ-plan*[4].
I beslutet ingick att:

» Kommunstyrelsen uppdras att ta fram en ny uppdaterad rapport om HBTQ-personers livsvillkor till grund för den nya planen. Denna rapport undersöker även villkor för HBTQ-personer inom utbildningsförvaltningen och grundskoleförvaltningens verksamheter.

Den uppdaterade rapport om hbtq-personers livsvillkor som kommunfullmäktige beslutade om utgår ifrån rapporten *Normbrytande liv i Göteborg – en lägesrapport om hbtq-personers livsvillkor 2014* som togs fram av Göteborgs Stad år 2014. *Normbrytande liv i Göteborg* redovisade inte något särskilt fokus på skolan. För att särskilt belysa unga hbtqi-personers villkor i skolan beslutade stadsledningskontoret att dela upp uppdraget i två separata rapporter:

» en uppdaterad rapport om hbtqi-personers livsvillkor i Göteborg

» en rapport om villkor för hbtqi-personer inom utbildningsförvaltningens och grundskoleförvaltningens verksamheter

Stadsledningskontoret valde att göra en upphandling för den uppdaterade rapporten gällande hbtqi-personer livsvillkor i Göteborg. Uppdraget tilldelades Antidiskrimineringsbyrån Väst. Stadsledningskontoret har genomfört rapporten om villkor för hbtqi-personer i utbildningsförvaltningens och grundskoleförvaltningens verksamheter.

I *Normbrytande liv i Göteborg* fanns 22 rekommendationer om förbättringar och åtgärder som utredaren bedömde skulle kunna stärka hbtq-personers rättigheter i Göteborg. I oktober 2015 gav kommunstyrelsen stadsledningskontoret i uppdrag att ta fram ett åtgärdsprogram för hela staden utifrån de rekommendationer *Normbrytande liv i Göteborg* lämnade. Arbetet med att ta fram ett åtgärdsprogram skulle ske i samverkan med stadens HBTQ-råd och andra berörda parter i staden[5].

4 Protokoll Göteborgs Stad kommunfullmäktige 2020-09-10 § 27.

5 Protokoll Göteborgs Stad kommunstyrelse 2015-10-21 § 557 samt protokoll Göteborgs Stad kommunstyrelse 2014-12-10 § 775.

I januari 2017 var arbetet klart och kommunfullmäktige antog Göteborgs Stads första styrdokument med ett hbtq-fokus; *Plan för att förbättra hbtq-personers livsvillkor*[6] 2017–2021[7]. I planen finns fyra åtgärder där grundskolenämnden ansvarar för genomförandet och sex åtgärder där utbildningsnämnden ansvarar för genomförandet. År 2019 gjordes en processuppföljning av planen för att beskriva implementeringen av åtgärder, vad som har möjliggjort implementering samt hinder för att utföra åtgärderna[8].

Ordlista

I kapitel 3 finns en ordlista över begrepp och termer som används i rapporten.

1.1.1 Definition av hbtqi

I den här rapporten används företrädesvis samlingsbegreppet hbtqi, som är en förkortning av homosexuella, bisexuella, transpersoner, queera och intersexpersoner. I takt med att livsvillkoren för personer som på olika sätt bryter mot normer kring könsidentitet, könsuttryck och sexualitet uppmärksammats har samlingsbegreppet förändrats och bokstäver lagts till. I den första nationella handlingsplanen på området, som kom 2021, används hbtqi. Bokstaven **i** lades till för att även fånga intersexpersoner, det vill säga personer med en kroppslig utveckling som inte är entydig i fråga om kön. Sedan hösten 2021 är hbtqi också det begrepp som Göteborgs Stad håller sig till. I kapitel 3 finns en ordlista över begrepp och termer som används i rapporten. I de fall då det refereras till andra källor används de begrepp som den aktuella källan har använt, exempelvis hbtq.

1.1.2 Verksamheter inom grundskoleförvaltningen och utbildningsförvaltningen

I skollagen anges att kommunen är huvudman för skolan[9]. Som kommunens högsta beslutande organ fastställer kommunfullmäktige mål och riktlinjer för kommunens verksamheter samt fördelar ekonomiska medel till dessa. Detta uppdrag kan inte delegeras. Kommunfullmäktige ska tillsätta de nämnder som behövs för att fullgöra kommunens uppgifter enligt särskilda författningar. Av skollagen framgår att varje kommun ska utse en eller flera nämnder som styrelse för sitt offentliga skolväsende[10].

I reglementet för grundskolenämnden framgår att nämnden är huvudman och ansvarar för förskoleklass, grundskola, grundsärskola och fritidshem[11]. Grundskoleförvaltningen är grundskolenämndens

6 I praktiken omnämns denna plan ofta som ”hbtq-planen”.

7 Protokoll Göteborgs Stad kommunfullmäktige 2017-01-26 § 12. 2022-01-27 fattar kommunfullmäktige beslut om att hbtq-planens giltighetstid förlängs till och med 2023-12-31, protokoll Göteborgs Stad kommunfullmäktige 2022-01-27 § 10.

8 Uppföljning av *Göteborgs Stads plan för att förbättra hbtq-personers livsvillkor 2017–2021* behandlades på kommunstyrelsens sammanträde 2019-10-12, se protokoll Göteborgs Stad kommunstyrelse 2019-10-23 § 768.

9 Skollagen 2 kapitel 2 §.

10 Skollagen 2 kapitel 2 §.

11 Reglemente för grundskolenämnden, kapitel 2 § 2.

förvaltning och ansvarar för cirka 140 skolenheter[12]. Höstterminen 2021 gick 47 841 elever i kommunal grundskola i Göteborg inklusive förskoleklass och 781 elever gick i kommunal grundsärskola.[13]

I reglementet för utbildningsnämnden står att nämnden har ansvar för gymnasieskolor, gymnasiesärskolor och för vuxenutbildning i kommunal regi[14]. Utbildningsförvaltningen är utbildningsnämndens förvaltning och ansvarar för 13 gymnasieskolor med 39 skolenheter samt 8 gymnasiesärskoleenheter.[15] Höstterminen 2021 gick 10 479 elever på kommunala gymnasieskolor i Göteborg och 321 elever gick på kommunala gymnasiesärskolor[16]. I kapitel 2 finns ytterligare beskrivningar av huvudmannaskapet och skolans ansvarsfördelning.

1.1.3 Varför behövs en separat rapport med fokus på skolan?

Skolan är en central plats i barn och ungas liv. Genom skolplikten har elever en skyldighet att gå i skolan från förskoleklass och genom hela grundskolan[17]. Barn och unga är också en åldersgrupp som ofta är mindre fria att välja sina sammanhang.[18]

Vikten av en trygg och inkluderande skolmiljö har återkommande lyfts av ledamöter i Göteborgs Stads HBTQ-råd[19]. Likaså behovet av ett systematiskt likabehandlingsarbete i stadens skolor. Under 2018 kontaktades HBTQ-rådet av Antidiskrimineringsbyrån Väst (dåvarande Göteborgs Rättighetscenter mot diskriminering) efter att Antidiskrimineringsbyrån kommit i kontakt med ett flertal HBTQI-elever med behov av stöd på grund av sin situation i skolan.

I maj 2020 skickade Göteborgs Stads HBTQ-råd ett yttrande till kommunstyrelsen om hbtq-planen och ny hbtq-rapport. I yttrandet skriver HBTQ-rådet att:

> *Inför arbetet med en ny HBTQ-plan och framtida styrdokument inom området vill rådet särskilt betona vikten av insatser inom skola och utbildning. Eftersom den HBTQ-plan som vi har idag bygger på rapporten "Normbrytande liv i Göteborg" som inte särskilt utredde situationen i skolor så innehåller planen få uppdrag som riktas mot skolan. Det behöver åtgärdas i kommande planer.*[20]

12 Uppgifter från grundskoleförvaltningen per mail 2022-02-15.

13 Uppgifter från grundskoleförvaltningen per mail 2021-11-03.

14 Reglemente för utbildningsnämnden, kapitel 2 § 1.

15 Uppgifter från utbildningsförvaltningen per mail 2022-02-11.

16 Uppgifter från utbildningsförvaltningen per mail 2021-11-03.

17 Skolplikten regleras i skollagen 7 kapitel.

18 Nordiska ministerrådet, (2021), *Hälsa, välmående och livsvillkor bland unga LGBTI-personer i Norden – en forskningsöversikt och kartläggning av insatser*, sidan 43–44.

19 Göteborgs Stads HBTQ-råd har funnits sedan 2013, och är ett råd under kommunstyrelsen. HBTQ-rådets syfte är att bidra till att säkerställa hbtq-personers mänskliga rättigheter, bl a genom att öka integreringen av ett hbtq-perspektiv i stadens verksamheter. Rådet ska arbeta utifrån ett normkritiskt perspektiv. (Reglemente för Göteborgs Stads HBTQ-råd, H 2013:144, P 2013-10-10, § 15, DNR 0950/12)

20 Yttrande om hbtq-plan och ny hbtq-rapport från Göteborgs Stads HBTQ-råd, 2020-05-12.

HBTQ-rådets yttrande togs upp på kommunstyrelsens sammanträde i juni 2020[21] och kommunstyrelsen beslutade att föreslå kommunfullmäktige att besluta om att ta fram en ny rapport, vilket kommunfullmäktige sedan fattade beslut om i september 2020[22].

I FN:s barnrättskommittés granskning år 2015 av hur Sverige efterlever barnkonventionen uttryckte barnrättskommittén oro över att det förekommer att barn som är homosexuella, bisexuella eller transpersoner utsätts för mobbning, hot och våld i Sverige.[23]

Unga hbtqi-personer är också ett fokusområde i den nationella handlingsplanen för hbtqi-personers lika rättigheter och möjligheter 2020–2023[24]. Den nationella handlingsplanen konstaterar att det behövs aktuell kunskap om unga hbtqi-personers levnadsvillkor och utsatthet, men även kunskap om vilka insatser som verkar främjande och stärkande för unga hbtqi-personer. Handlingsplanen belyser att många hbtqi-personer utsätts för diskriminering, våld och trakasserier och att skolan är den plats där unga är mest utsatta.[25]

Tre av tio unga hbtq-personer har under det senaste halvåret blivit mobbade eller utfrysta, vilket är nästan dubbelt så många som bland andra unga.

Den nationella ungdomsenkäten[26], som genomförs av Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor (MUCF), visar att unga hbtq-personer i större utsträckning än andra unga blir utsatta för hot, sexuellt våld, mobbning och utfrysning. Närmare tre av tio unga hbtq-personer har under det senaste halvåret blivit mobbade eller utfrysta, vilket är nästan dubbelt så många som bland andra unga.[27] Folkhälsomyndighetens rapport *Hälsan och hälsans bestämningsfaktorer för transpersoner – en rapport om hälsoläget bland transpersoner i Sverige* visar att unga transpersoner i betydligt högre utsträckning än befolkningen i allmänhet utsätts för kränkande behandling och våld. [28]

Den nationella ungdomsenkäten visar också på att det är mindre vanligt att unga hbtq-personer känner sig trygga i hemmet och i skolan[29]. 77 procent av unga hbtq-personer svarar att de alltid känner sig trygga i hemmet jämfört med 90 procent av andra unga. 56 procent av unga hbtq-personer svarar att de alltid känner sig trygga i skolan, jämfört med 70 procent av andra unga.[30]

21 Protokoll Göteborgs Stad kommunstyrelse 2020-06-03, § 553.

22 Protokoll Göteborgs Stad kommunstyrelse 2019-10-23 § 768.

23 https://www.regeringen.se/49c72d/globalassets/regeringen/dokument/socialdepartementet/barnets-rattigheter/sammanfattande-slutsatser-och-rekommendationer-avseende-sveriges-femte-periodiska-rapport_svensk-oversattning.pdf

24 Regeringskansliet, *Handlingsplan för hbtqi-personers lika rättigheter och möjligheter 2020–2023* sidan 8.

25 Regeringskansliet, *Handlingsplan för hbtqi-personers lika rättigheter och möjligheter 2020–2023* sidan 18.

26 Ungdomsenkäten genomförs med unga i åldrarna 16–25 år.

27 Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, (2019), *Olika verkligheter – unga hbtq-personer om sina levnadsvillkor*, sidan 19–22 samt sidan 50.

28 Folkhälsomyndigheten, (2015) *Hälsan och hälsans bestämningsfaktorer för transpersoner – en rapport om hälsoläget bland transpersoner i Sverige,* sidan 30–34.

29 Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, (2019), *Olika verkligheter – Unga hbtq-personer om sina levnadsvillkor*, sidan 18.

30 Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, (2019), *Olika verkligheter – Unga hbtq-personer om sina levnadsvillkor*, sidan 49.

Unga hbtq-personer som lever i en hederskontext lyfts fram som en särskilt utsatt grupp i den så kallade storstadskartläggningen, *Det hedersrelaterade våldets och förtryckets uttryck och samhällets utmaningar*, som Örebro universitet genomförde i Göteborg, Malmö och Stockholm 2017–2018[31]. Likaså rekommenderade Amandakommissionen efter att ha granskat Göteborgs Stads arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck 2020 att arbetet med att synliggöra och tillgodose hedersutsatta hbtq-personer behov, följs upp[32].

Sedan 2019 finns Resursteam heder i Göteborgs Stad med uppdrag att stötta personer som utsätts eller riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld samt att ge konsultativt stöd till yrkesverksamma inom staden som möter utsatta. En tredjedel av de förfrågningar som ställs till Resursteamen kommer från skolan. Teamen som är verksamma inom stadens samtliga stadsområden arbetar utifrån ett inkluderande perspektiv med kompetens om hbtqi-personers särskilda utsatthet. Under 2020 hade teamen 21 ärenden som rörde personer som definierade sig som hbtq och levde i familjer med hedersnormer. Av dessa var åtta barn under 18 år. Resursteam heders bedömning är att mörkertalet vad gäller hedersutsatta hbtqi-personer är stort då det finns en oro hos målgruppen att utsättas för fara om ens sexuella läggning/könsidentitet röjs i kontakten med myndigheten.

Nordiska ministerrådets forskningsöversikt *Hälsa, välmående och livsvillkor bland unga LGBTI-personer i Norden* visar på att en sexualitet eller könsidentitet som bryter mot normen verkar ha stor påverkan på den psykiska hälsan[33]. Det finns ett flertal studier som belyser att unga hbtq-personer rapporterar en högre grad av ohälsa jämfört med unga heterosexuella och cispersoner[34]. Särskilt unga transpersoner rapporterar högre nivåer av psykisk ohälsa. Forskning visar också på att fler unga hbtqi-personer upplever svårigheter i skolmiljön jämfört med andra unga. Unga hbtqi-personer beskriver skolmiljön som heteronormativ, vilket kan leda till exempelvis större frånvaro och otrygghet i skolan.[35]

Den statliga utredningen *Transpersoner i Sverige – förslag för stärkt ställning och bättre levnadsvillkor* samlade in berättelser från transpersoner och personer med intersexvariation. Flera av de berättelser som unga transpersoner förmedlade till den statliga utredningen präglades av berättelser om svåra förhållanden i skolan. Det fanns berättelser om utsatthet för trakasserier, hot och våld, om skolpersonal som vägrat att använda de namn som elever själva önskade bli tilltalade med, om undervisning och läromedel som osynliggjort transpersoner och om otillräcklig eller ingen tillgång till omklädningsrum.[36]

31 Örebro universitet (Bainstovu m.fl.), (2019) *Det hedersrelaterade våldets och förtryckets uttryck och samhällets utmaningar.*

32 Norberg och Thörn, (2020) Amandakommissionens rapport.

33 Nordiska ministerrådet, (2021), *Hälsa, välmående och livsvillkor bland unga LGBTI-personer i Norden - en forskningsöversikt och kartläggning av insatser*, sidan 4.

34 FORTE: Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd, (2018), *Hälsa och livsvillkor bland unga HBTQ-personer*, sidan 24 och sidan 30.

35 Nordiska ministerrådet, (2021), *Hälsa, välmående och livsvillkor bland unga LGBTI-personer i Norden - en forskningsöversikt och kartläggning av insatser*, sidan 4.

36 SOU 2017:92, *Transpersoner i Sverige – förslag för stärkt ställning och bättre levnadsvillkor,* sidan 233–235.

År 2021 genomförde Göteborgs Stads ungdomsfullmäktige en enkätundersökning riktad till elever från förskoleklass och till och med 18 år. Genom enkätundersökningen ville ungdomsfullmäktige få en överblick över hur barn och unga har det i Göteborg. Enkäten fick cirka 600 svar och innehöll frågor kopplade till barnkonventionen. En fråga handlade om utsatthet utifrån olika grunder[37]:

Har du eller någon du känner blivit utsatt eller påverkad av något nedan?

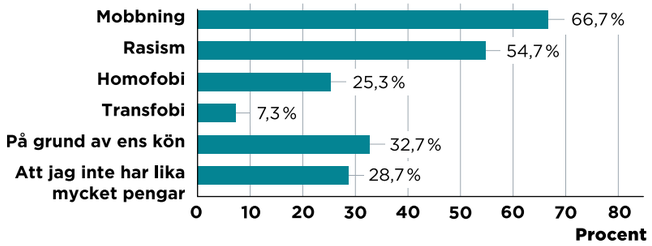

67%

av barn och unga i Göteborg har eller känner någon som blivit utsatt för eller påverkad av mobbning.

37 Frågan ställdes till elever från årskurs 6 och till och med gymnasiet.

1.2 Syfte, förutsättningar och avgränsningar

1.2.1 Syfte

Rapportens syfte består av två delar:

» att undersöka hur det är att gå i skolan för elever som bryter mot samhällets normer för könsidentitet, könsuttryck och sexualitet[38]

» att undersöka om och hur ett hbtqi-perspektiv[39] ingår i berörda förvaltningars systematiska kvalitetsarbete

Att gå i skolan innefattar en mängd olika områden och den här rapporten fokuserar på elevers perspektiv på hbtqi i skolan samt elevers perspektiv på trygghet i skolan.

1.2.2 Förutsättningar

Rapporten innehåller en aktuell lägesbeskrivning samt framåtsyftande rekommendationer. Den ska inte uppfattas som en vetenskaplig studie utan är att betrakta som en första lägesbild. Det är första gången Göteborgs Stad tar fram en rapport med detta fokus.

Rapporten fångar upp olika delar och synliggör olika former av utmaningar och motstånd samt möjligheter som finns. Rapporten ger inte en statistiskt säkerställd bild gällande villkor för unga hbtqi-personer i Göteborgs skolor, men den ger indikationer och information om hur unga hbtqi-personer själva upplever skolan och vad de ser som viktigt för att skolan ska bli mer trygg och inkluderande.

Rapporten utgår från en förståelse av att unga hbtqi-personer omfattar en heterogen grupp individer med olika bakgrunder utifrån exempelvis socioekonomi, etnicitet, funktionsförmåga, ålder och religiös tillhörighet med olika erfarenheter, behov, förutsättningar och intressen. Det gemensamma för unga hbtqi-personer är att de bryter mot normer kopplat till kön och sexualitet[40].

Genom att uppmärksamma områden som inte tidigare har belysts kan rapporten ge Göteborgs Stad möjligheter att ta ytterligare steg framåt i arbetet för att förbättra hbtqi-personers villkor i skolan[41]. En förhoppning är också att denna rapport kan fungera som ett kunskapsunderlag att använda vid implementering av de kommande ändringarna i läroplanerna som träder i kraft 1 juli 2022[42].

Rapporten utgår från ett barnrättsperspektiv samt har en normkritisk och intersektionell ingång[43].

Stadsledningskontoret har ansvarat för genomförandet av denna rapport. Ansvarig utredare för rapporten är planeringsledare Johanna Waara, som är sociolog med flerårig erfarenhet av att arbeta med utvecklingsfrågor kopplat till hbtqi och mänskliga rättigheter inom Göteborgs Stad. Johanna Waara har genomfört de intervjuer och den webbenkät som utgör underlag för rapportens lägesbeskrivning och analyser[44]. Analyser och framåtsyftande rekommendationer är stadsledningskontorets och grundade på vad som framkommit i underlaget. Uppdraget genomfördes mellan september 2021 och februari 2022.

1.2.3 Avgränsningar

Elevers perspektiv

I rapporten undersöker stadsledningskontoret hur elever beskriver sina erfarenheter av att som hbtqi-person gå i skolan. Vilka förändringar ser elever behov av? Ambitionen har varit att få kännedom om villkoren i skolan för unga hbtqi-personer med olika identiteter, erfarenheter och bakgrunder. I praktiken har det varit svårt att hitta underlag gällande barn och unga med intersexvariation. Detta är en brist i rapporten och gör att rapporten i första hand behandlar unga hbtq-personers villkor i skolan. Stadsledningskontoret har inte heller undersökt villkor i skolan för elever i regnbågsfamiljer, det vill säga familjer där en eller flera personer är hbtqi-personer.

Inom ramen för stadsledningskontorets uppdrag har verksamheter som möter unga hbtqi-personer intervjuats. I intervjuerna lyftes särskilt unga transpersoners och/eller icke-binäras utsatthet i skolan fram. Denna bild bekräftades också i nationella kunskapsunderlag och detta gör att ett flertal analyser har fokus på villkor för unga med transidentitet.

38 I det omfattas elever som är hbtqi-personer och elever som funderar på om de är hbtqi-personer.

39 Med det menas hur om och hur underlag inom det systematiska kvalitetsarbetet ger information om unga hbtqi-personers villkor i skolan.

40 Läs mer om normer i kapitel 3.

41 Göteborgs Stad, Stadsledningskontoret, 2021-03-16, PM *Upplägg rapport/er hbtq-personers livsvillkor*. Diarienummer: 1324/20.

42 Läs mer om läroplanerna och kommande ändringar med relevans för skolans hbtqi-uppdrag i kapitel 2.

43 Begreppen barnrättsperspektiv, normkritik och intersektionalitet definieras i kapitel 3. Att rapporten ska utgå från dessa perspektiv är uttalat i: Göteborgs Stad, Stadsledningskontoret, 2021-03-16, PM *Upplägg rapport/er hbtq-personers livsvillkor*. Diarienummer: 1324/20.

44 Förutom den informella intervjun med ungdomsfullmäktige som genomfördes av andra planeringsledare på Stadsledningskontoret.

Kommunala skolor

Stadsledningskontorets uppdrag har varit att undersöka villkor för hbtqi-personer inom utbildningsförvaltningen och grundskoleförvaltningens verksamheter. Inom ramen för uppdraget har stadsledningskontoret undersökt hur grundskoleförvaltningen respektive utbildningsförvaltningen arbetar utifrån ett hbtqi-perspektiv inom några strategiska områden relaterat till det systematiska kvalitetsarbetet på huvudmannanivå. Eftersom kommunen är huvudman för skolorna inom grundskoleförvaltningens och utbildningsförvaltningens verksamheter har fokus för undersökningen varit på kommunala skolor och inte på fristående skolor. Det saknas därmed kunskap om hur fristående skolor arbetar utifrån ett hbtqi-perspektiv.[45]

Hur enskilda kommunala skolor/skolenheter arbetar med skolans uppdrag kopplat till hbtqi i exempelvis undervisning, arbetet mot diskriminering och kränkande behandling eller i värdegrundsarbetet har inte undersökts. Rapporten gör därmed inte anspråk på att beskriva hur skolor i Göteborg arbetar.

Avgränsningar utifrån ålder

Målgrupperna för grundskoleförvaltningens och utbildningsförvaltningens verksamheter omfattar ett brett åldersspann sett till ålder, då barn börjar i förskoleklass höstterminen det år då de fyller sex år och den kommunala vuxenutbildningen vänder sig till vuxna. Ett antal avgränsningar utifrån ålder har därför varit nödvändiga att göra. Fritidshem och kommunal vuxenutbildning har inte ingått i rapportens undersökningsområde.

Inom ramen för rapporten har elevers perspektiv på hbtqi i skolan och trygghet i skolan kunnat undersökas gällande elever på högstadiet och gymnasiet. Underlag gällande förvaltningarnas arbete med hbtqi-perspektiv gäller från förskoleklass till och med årskurs 3 på gymnasiet inklusive grundsärskola och gymnasiesärskola.

Detta gör att framför allt yngre barns villkor i skolan inte är tillräckligt undersökt i denna rapport, vilket stadsledningskontoret ser som en prioriterad fråga för framtida undersökningar.

Det har inte varit möjligt att göra en intersektionell[46] analys, även om stadsledningskontoret haft det som en tydlig ambition. Den befintliga kunskap samt de enkätundersökningar som gjorts inom ramen för rapporten har inte innehållit tillräcklig information för att kunna göra detta.

45 I de nationella studier och kunskapsunderlag som utgör underlag för rapporten samt i den webbenkät som stadsledningskontoret genomfört går det inte att uttala sig om vilken huvudman som är aktuell för den skola som informanternas svar gäller.

46 Intersektionalitet är ett analytiskt begrepp som förklarar hur olika normer och maktordningar hänger ihop, påverkar och förstärker varandra. Begreppet förklaras mer utförligt i kapitel 3.

Inom ramen för rapporten har elevers perspektiv på hbtqi i skolan och trygghet i skolan kunnat undersökas gällande elever på högstadiet och gymnasiet. Underlag gällande förvaltningarnas arbete med hbtqi-perspektiv gäller från förskoleklass till och med årskurs 3 på gymnasiet inklusive grundsärskola och gymnasiesärskola.

Kapitel 2

Om skolans uppdrag

För att kunna undersöka villkor i skolan för unga hbtqi-personer behövs en grundläggande förståelse för vem som ansvarar för skolan och vad som ingår i skolans uppdrag i relation till hbtqi. I detta kapitel beskrivs vad huvudmannaskap innebär, hur skolans uppdrag kopplat till hbtqi ser ut och vad som är skolans ansvar gällande arbete mot diskriminering och kränkande behandling med utgångspunkt i befintlig lagstiftning samt läroplanerna.

2.1 Ansvar för skolan

2.1.1 Skolans huvudman

I skollagens 2 kapitel regleras huvudmannaskap och ansvarsfördelning för utbildningen. Huvudmannen ansvarar för att utbildningen genomförs enligt de statliga styrdokumenten, det vill säga att fördela resurser och organisera så att nationella mål och riktlinjer i skollag och förordningar kan uppfyllas[47]. För kommunala skolor i Göteborg innebär detta att kommunfullmäktige har huvudmannens makt och ansvar – makten att ge verksamheten förutsättningar och det yttersta ansvaret för att de nationella målen nås i kommunens skolor. Skolverket beskriver huvudmannens ansvar som:

> *Huvudmannen bestämmer hur skolan ska arbeta, ser till att skolan har de resurser som krävs och ska hela tiden arbeta för att skolan ska bli bättre. Det är huvudmannen som ansvarar för att alla elever ska nå målen.*[48]

I huvudmannens ansvar ingår att systematiskt och kontinuerligt på huvudmannanivå planera, följa upp och utveckla utbildningen för att uppfylla de nationella mål som finns för utbildningen. Det arbetet kallas för systematiskt kvalitetsarbete och ska dokumenteras.[49] Huvudmannen ansvarar också för att se till att personalen i skolan ges möjligheter till kompetensutveckling[50].

47 Skollagen 2 kapitel 8 §.

48 https://www.skolverket.se/for-dig-som-.../elev-eller-foralder/skolans-organisation/vem-har-ansvar-for-skolans-olika-delar

49 Skollagen 4 kapitel 3§, skollagen 2 kapitel 5–6 §.

50 Skollagen 2 kapitel 34 §.

2.1.2 Skolchef och rektor

Alla verksamheter, oavsett skolform och huvudmannaskap, måste ha minst en skolchef. Det är huvudmannens ansvar att utse en eller flera skolchefer.[51] Skolchefens uppdrag är att hjälpa huvudmannen att se till att skolan följer alla bestämmelser i lagar, förordningar och myndighetsföreskrifter som gäller för utbildningen[52]. Det pedagogiska arbetet vid en skolenhet[53] ska ledas och samordnas av en rektor. I rektorns ansvar ingår att verka för att utbildningen utvecklas och att fatta beslut om hur skolan ska organiseras och hur resurser ska fördelas efter elevernas olika förutsättningar och behov.[54] Rektorn är ansvarig för det systematiska kvalitetsarbetet på skolenhetsnivå[55].

51 Skollagen 2 kapitel 8a §

52 https://www.skolverket.se/regler-och-ansvar/ansvar-i-skolfragor/skolchefen

53 Med skolenhet avses en organiserad enhet som omfattar verksamhet i en eller flera skolbyggnader som ligger nära varandra och till enheten knuten verksamhet som inte bedrivs i någon skolbyggnad. Skollagen 1 kapitel 3 §.

54 Skollagen 2 kapitel 9–10 §§.

55 Skollagen 4 kapitel 4 §.

2.2 Skolans uppdrag kopplat till hbtqi

I detta avsnitt beskrivs skolans värdegrundsuppdrag samt relevanta skrivningar i läroplaner inklusive kommande ändringar i läroplanerna med relevans för hbtqi-området. Hbtqi är inte ett uttalat kunskapsområde i läroplanerna. Skrivningar som knyter an till hbtqi återfinns både i läroplanerna och i flera kurs- och ämnesplaner. Skolan har därigenom i uppdrag att integrera hbtqi i undervisningen i flera olika ämnen. Skolan har också i uppdrag att ingen i skolan får diskrimineras utifrån könsidentitet, könsuttryck och/eller sexualitet, och att skolan ska arbeta främjande för allas lika värde och rättigheter.

Skolan ska arbeta främjande för allas lika värde och rättigheter.

2.2.1 Skolans värdegrundsuppdrag

I skolans uppdrag ingår att alla elever ska få inhämta och utveckla både kunskaper och värden. Skolverket beskriver att det innebär ett sammanhållet arbete där skolans värdegrund ska genomsyra hela utbildningen. Värdegrundsarbetet innebär bland annat att elever ska få möjlighet att utveckla empati och omtanke om andra samt ett solidariskt, jämlikt och jämställt förhållningssätt. Värdegrundsarbetet ska främja likabehandling och skapa ett klimat där elever känner sig trygga i skolan. Arbete med skolans värdegrund sker både i och utanför undervisningen och all personal i skolan ansvarar för värdegrundsarbetet.[56]

I skollagens 1 kapitel inledande bestämmelser anges att syftet med utbildningen inom skolväsendet är:

> *4 § Utbildningen inom skolväsendet syftar till att barn och elever ska inhämta och utveckla kunskaper och värden. Den ska främja alla barns och elevers utveckling och lärande samt en livslång lust att lära. Utbildningen ska också förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på.*[57]

Bestämmelserna om utbildningens syfte fastslår de viktigaste fundamenten för skolverksamheten[58]. Vidare fastslår skollagens 1 kapitel att:

> *5 § Utbildningen ska utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar och de mänskliga rättigheterna som människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet samt solidaritet mellan människor. Var och en som verkar inom utbildningen ska främja de mänskliga rättigheterna och aktivt motverka alla former av kränkande behandling.*[59]

56 https://www.skolverket.se/skolutveckling/inspiration-och-stod-i-arbetet/stod-i-arbetet/arbeta-med-forskolans-och-skolans-vardegrund

57 Skollagen 1 kapitel 4 §.

58 Regeringens proposition 2009/10:165 *Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet*, sidan 220.

59 Skollagen 1 kapitel 5 §.

Grundläggande mål för utbildningen utvecklas och kompletteras i läroplanerna[60]. Alla skolformer har en egen läroplan. Skrivningar om att utbildningen ska förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värden som det svenska samhället vilar på återfinns också i läroplanernas första kapitel[61].

Att utbildningen ska utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar och de mänskliga rättigheterna innebär att utbildningen i sig och de som verkar inom utbildningen aktivt och medvetet ska förmedla samhällets gemensamma värderingar så som demokrati och mänskliga rättigheter till eleverna samt stimulera eleverna att förverkliga värderingarna. Detta ska också komma till uttryck i praktisk och vardaglig handling.[62] För att kunna förmedla och förankra de mänskliga rättigheterna och grundläggande demokratiska värderingar måste det finnas kunskap om vad dessa värderingar och rättigheter innebär och hur de kan förverkligas[63].

Enligt skollagen ska utbildningen utformas på sådant sätt att alla elever tillförsäkras en skolmiljö som präglas av trygghet och studiero[64]. Skollagen definierar inte begreppet trygghet. I Skolinspektionens kriterier för kvalitet i arbetet för trygghet ingår att det finns ett medvetet arbete med att främja och upprätthålla trygghet i skolan, att arbetet bygger på en analys av situationen i skolan och att det finns ett gemensamt förhållningssätt hos all personal i skolan[65].

Från 1 juli 2022 kommer läroplanerna för skolformer på grundskolenivå innehålla att det ingår i skolans uppdrag att eleverna ska få kännedom om hur de kan få hjälp om de upplever otrygghet i eller utanför skolan[66] samt att ett av skolans mål är att varje elev ska respektera andras egenvärde samt deras kroppsliga och personliga integritet[67].

60 Regeringens proposition 2009/10:165 *Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet*, sidan 220.

61 Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet, läroplan för grundsärskolan, läroplan för gymnasieskolan samt läroplan för gymnasiesärskolan, kapitel 1, grundläggande värderingar.

62 Regeringens proposition 2009/10:165 *Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet*, sidan 223.

63 Regeringens proposition 2009/10:165 *Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet*, sidan 221.

64 Skollagen 5 kapitel 3§.

65 Skolinspektionen, (2020), *Skolors arbete med trygghet och studiero – en tematisk analys utifrån beslut fattade inom regelbunden kvalitetsgranskning 2018–2019*, sidan 10.

66 Skolverket (2021), Ändringar i läroplanens inledande delar Grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet, ändringen är placerad under kapitel 1, skolans uppdrag.

67 Skolverket (2021), Ändringar i läroplanens inledande delar Grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet, ändringen är placerad under kapitel 2, 2.1 Normer och värden.

Läroplanerna fastslår dessutom att alla som verkar i skolan ska hävda de grundläggande värden som anges i skollagen och läroplan och klart ta avstånd från det som strider mot dem[68].

Från 1 juli 2022 anger riktlinjer i läroplan för grundskolan samt för förskoleklassen och fritidshemmet, läroplan för grundsärskolan, läroplan för gymnasieskolan respektive läroplan för gymnasiesärskolan att alla i skolan ska visa respekt för den enskilda eleven och ha ett demokratiskt och *normmedvetet förhållningssätt*[69].

2.2.2 Hbtqi i kursplaner och ämnesplaner

I flera av grundskolans kursplaner återfinns begrepp och skrivningar som kan kopplas till hbtqi. Det kan exempelvis handla om identitet, sexualitet, kön, kroppar, ideal, pubertet, reproduktion, jämställdhet, relationer, livsfrågor, levnadsvillkor, normer, kärlek och ansvar. Skrivningar finns exempelvis i ämnena bild, biologi, so (årskurs 1–3), historia (årskurs 4–9), religionskunskap (årskurs 4–9), samhällskunskap (årskurs 4–9) samt svenska. I flera av gymnasieskolans kurs- och ämnesplaner återfinns begrepp som sexualitet, relationer, kön, jämställdhet och identitet och normer. Det finns medtaget i ämnen som historia, idrott och hälsa, naturkunskap, samhällskunskap och religionskunskap.

2.2.3 Kunskapsområdet sex och samlevnad/sexualitet, samtycke och relationer

I de läroplaner för alla skolformer på grundskole- och gymnasienivå som gäller för vårterminen 2022 finns kunskapsområdet sex och samlevnad inskrivet under rektors ansvar. I läroplanerna för skolformer på grundskolenivå anges att rektor ansvarar för att ämnesövergripande kunskapsområden som exempelvis sex och samlevnad integreras i undervisningen i olika ämnen[70]. I läroplanerna för skolformer på gymnasienivå anges att rektor har ett särskilt ansvar för skolans arbete med kunskapsområden där flera ämnen ska bidra och samordnas så att de utgör en helhet för eleven, samt för att eleverna får kunskaper om sex och samlevnad.[71] Utöver dessa skrivningar finns inte kunskapsområdet sex och samlevnad preciserad i någon definition i de läroplaner som gäller för vårterminen 2022.

Från 1 juli 2022 införs ändringar i kunskapsområdet sex och samlevnad i läroplanerna. Kunskapsområdet stärks och byter även namn till sexualitet, samtycke och relationer. Det nya namnet gäller för alla skolformer på grundskolenivå och gymnasial nivå. Skrivningar om kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer förs in under skolans uppdrag[72] respektive gymnasieskolans uppdrag[73]:

> *Skolan har ett ansvar för att eleverna återkommande i utbildningen får möta frågor som rör sexualitet, samtycke och relationer. Utbildningen ska därigenom främja alla elevers hälsa och välbefinnande samt stärka deras förutsättningar att göra medvetna och självständiga val. Skolan ska bidra till att eleverna utvecklar förståelse för egna och andras rättigheter och förmedla betydelsen av att sexualitet och relationer präglas av samtycke. I utbildningen ska maktstrukturer kopplade till kön och hedersrelaterat våld och förtryck kritiskt granskas. Eleverna ska även ges möjlighet att utveckla ett kritiskt förhållningssätt till hur relationer och sexualitet framställs i olika medier och sammanhang, bland annat i pornografi.*[74]

Från 1 juli 2022 ska skolor, enligt läroplanerna, ansvara för att varje elev får kunskaper inom området sexualitet, samtycke och relationer samt om hedersrelaterat våld och förtryck[75].

Rektors ansvar gällande kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer förtydligas i de läroplaner som träder i kraft 1 juli 2022. De nya skrivningarna anger att rektor ansvarar för att kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer samt kunskaper om hedersrelaterat våld och förtryck behandlas återkommande i utbildningen.[76]

Skolinspektionen beskriver att ett hbtqi-perspektiv är betydelsefullt i alla skolämnen, men i synnerhet inom undervisningen i sex och samlevnad (blivande sexualitet, samtycke och relationer)[77].Genom att sex- och samlevnadsundervisningen bedrivs med ett normmedvetet förhållningsätt och tar upp frågor om hbtqi kan alla elever

68 Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet, läroplan för grundsärskolan, läroplan för gymnasieskolan samt läroplan för gymnasiesärskolan, kapitel 1, saklighet och allsidighet.

69 Skolverket (2021), Ändringar i läroplanens inledande delar Grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet. Skolverket (2021), Ändringar i läroplanens inledande delar Gymnasieskolan. Ändringen är placerad under 2.1 Normer och värden i läroplaner på grundskolenivå och under 2.2 Normer och värden i läroplaner på gymnasienivå.

70 Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet, 2.8 Rektors ansvar samt Läroplan för grundsärskolan, 2.8 Rektors ansvar.

71 Läroplan för gymnasieskolan, 2.6 Rektors ansvar samt Läroplan för gymnasiesärskolan, 2.6 Rektors ansvar.

72 Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet, kapitel 1, från 1 juli 2022.

73 Läroplan för gymnasieskolan, kapitel 1, från 1 juli 2022.

74 Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet, kapitel 1 samt Läroplan för gymnasieskolan, kapitel 1, från 1 juli 2022.

75 Skolverket (2021), Ändringar i läroplanens inledande delar Grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet. Skolverket (2021), Ändringar i läroplanens inledande delar Gymnasieskolan. Ändringen är placerad under 2.1 Kunskaper i läroplaner på gymnasienivå och under 2.2 Kunskaper i läroplaner på grundskolenivå.

76 Skolverket (2021), Ändringar i läroplanens inledande delar Grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet. Skolverket (2021), Ändringar i läroplanens inledande delar Gymnasieskolan. Ändringen är placerad under 2.8 Rektors ansvar i läroplaner på gymnasienivå och under 2.6 Rektors ansvar i läroplaner på grundskolenivå.

77 Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, (2021) *"Det är viktigt att se att det går bra för många" Unga hbtq-personers röster om trygga och inkluderande miljöer*, sidan 67.

få kunskap inom detta område och känna sig inkluderande. Att lärare har ett inkluderande språkbruk är centralt i undervisningen.[78]

Vidare anger Skolinspektionen att det är viktigt att sex- och samlevnadsundervisningen genomsyras av ett normmedvetet perspektiv där undervisningen synliggör rådande sex- och samlevnadsnormer och problematiserar de begränsningar som dessa normer leder till. Undervisningen behöver ge eleverna möjlighet att i samtal med lärare reflektera kring dessa normer, det är inte tillräckligt att elever får lära sig om normer. Undervisningen behöver utformas så att den är inkluderande för alla elever oavsett bland annat kön, könsidentitet, sexuell läggning, funktionsvariationer och etnicitet.[79]

Från 1 juli 2022 ska skolor, enligt läroplanerna, ansvara för att varje elev får kunskaper inom området sexualitet, samtycke och relationer samt om hedersrelaterat våld och förtryck.

78 Skolinspektionen, (2018), *Sex och samlevnadsundervisning. Tematisk kvalitetsgranskning 2018*, sidan 27.

79 Skolinspektionen, (2018), *Sex och samlevnadsundervisning. Tematisk kvalitetsgranskning 2018*, sidan 22.

2.3 Skolans ansvar för arbete mot diskriminering och kränkande behandling

En viktig del i skolans hbtqi-uppdrag är arbetet mot diskriminering och kränkande behandling. Arbetet mot diskriminering och kränkande behandling är reglerat i skollagen och diskrimineringslagen. Det finns även med i läroplanerna för alla skolformer på grundskolenivå och gymnasienivå som fastslår att:

> *Ingen ska i skolan utsättas för diskriminering på grund av kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, könsöverskridande identitet eller uttryck, sexuell läggning, ålder eller funktionsnedsättning eller för annan kränkande behandling. Alla sådana tendenser ska aktivt motverkas.*[80]

1 juli 2022 träder nya läroplaner i kraft. I läroplanerna för skolformerna på grundskole- och gymnasienivå finns ändrade formuleringar gällande detta:

> *Ingen ska i skolan utsättas för diskriminering som har samband med kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, könsöverskridande identitet eller uttryck, sexuell läggning, ålder eller funktionsnedsättning eller för annan kränkande behandling. Alla tendenser till diskriminering eller kränkande behandling ska aktivt motverkas. Intolerans, förtryck och våld, till exempel rasism, sexism och hedersrelaterat våld och förtryck, ska förebyggas och bemötas med kunskap och aktiva insatser.*[81]

I läroplanernas kapitel 2 regleras riktlinjer för alla som arbetar i skolan och för lärare. Skrivningarna i läroplanerna för skolformerna på grundskolenivå och gymnasienivå skiljer sig något åt, men gemensamt är att riktlinjerna i läroplanernas kapitel 2 anger att alla som arbetar i skolan ska aktivt motverka alla former av diskriminering och kränkande behandling.[82]

80 Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet, läroplan för grundsärskolan, läroplan för gymnasieskolan samt läroplan för gymnasiesärskolan, kapitel 1, förståelse och medmänsklighet.

81 Från 1 juli 2022 i läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet, läroplan för grundsärskolan, läroplan för gymnasieskolan samt läroplan för gymnasiesärskolan, kapitel 1, förståelse och medmänsklighet.

82 Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet samt läroplan för grundsärskolan, 2.1 Normer och värden. Läroplan för gymnasieskolan samt läroplan för gymnasiesärskolan, 2.2 Normer och värden.

I diskrimineringslagen återfinns bestämmelser om att motverka diskriminering och på andra sätt främja lika rättigheter och möjligheter utifrån lagens sju diskrimineringsgrunder. I skollagens kapitel 6 återfinns bestämmelser om åtgärder mot kränkande behandling. De båda lagstiftningarnas bestämmelser på detta område är uppbyggda på olika sätt, därför följer en kortfattad genomgång av respektive lagkrav.

2.3.1 Definitioner av begrepp

I diskrimineringslagen används begreppet **utbildningsanordnare** för att beskriva den som bedriver utbildningsverksamhet[83]. Anställda och uppdragstagare i verksamheten ska likställas med utbildningsanordnaren när de handlar inom ramen för anställningen eller uppdraget[84]. För kommunala skolor är kommunen utbildningsanordnare.
I skollagen används begreppet **huvudman**. För kommunala skolor är kommunen huvudman.

Elev definieras som den som deltar i utbildning enligt skollagen eller den som söker till annan utbildning än förskola[85].

I diskrimineringslagens 1 kapitel regleras definitioner av **diskriminering** och olika former av diskriminering samt definitioner av diskrimineringsgrunderna. En form av diskriminering är trakasserier. **Trakasserier** definieras som ett uppträdande som kränker någons värdighet och som har samband med någon av de sju diskrimineringsgrunderna[86].

De sju **diskrimineringsgrunderna** är: kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder[87]. För denna rapport är diskrimineringsgrunderna könsöverskridande identitet eller uttryck samt sexuell läggning de mest centrala.

Sexuell läggning definieras som homosexuell, bisexuell eller heterosexuell läggning**. Könsöverskridande identitet eller uttryck** definieras som att någon inte identifierar sig som kvinna eller man eller genom sin klädsel eller på annat sätt ger uttryck för att tillhöra ett annat kön.[88] Personer med intersexvariation omfattas också av diskrimineringsgrunden[89]. Diskrimineringsombudsmannen (DO) använder ofta begreppen könsidentitet eller könsuttryck istället för könsöverskridande identitet eller uttryck[90]. Denna rapport kommer

83 Diskrimineringslagen 2 kapitel 5 §, diskrimineringslagen 3 kapitel 15 §.

84 Diskrimineringslagen 2 kapitel 5 §.

85 Skollagen 1 kapitel 3 § samt 6 kapitel 3 §)

86 Diskrimineringslagen 1 kapitel 4 §. Samband kan vara med en eller flera av diskrimineringsgrunderna.

87 Från att diskrimineringslagen skärptes år 2017 har skolor skyldighet att arbeta utifrån samtliga sju diskrimineringsgrunder.

88 Diskrimineringslagen 1 kapitel 5 §.

89 https://www.do.se/diskriminering/diskrimineringsgrunder/konsidentitet-eller-konsuttryck-en-av-diskrimineringsgrunderna

90 DO anser att lagens begrepp (”könsöverskridande”) riskerar att befästa en bild av att personer som omfattas av skyddet mot diskriminering är avvikare i ett samhälle där det finns starka normer och föreställningar om kön. https://www.do.se/diskriminering/diskrimineringsgrunder/konsidentitet-eller-konsuttryck-en-av-diskrimineringsgrunderna

företrädesvis att använda begreppen **könsidentitet** och **könsuttryck** för att beskriva diskrimineringsgrunden.

Kränkande behandling definieras som ett uppträdande som utan att vara diskriminering enligt diskrimineringslagen kränker ett barns eller elevs värdighet[91].

Skillnaden mellan trakasserier och kränkande behandling innefattar därmed om ett uppträdande som kränker någons värdighet har samband med någon diskrimineringsgrund eller inte.

2.3.2 Förbud mot diskriminering och kränkande behandling

För utbildningsanordnare (det vill säga skolor) anger diskrimineringslagens 2 kapitel 5 § ett diskrimineringsförbud som innebär att ingen elev som deltar i eller söker till verksamheten får diskrimineras samt att anställda och uppdragstagare i verksamheten ska likställas med utbildningsanordnaren när de handlar inom ramen för anställningen eller uppdraget.[92] Ingen personal i skolan får alltså diskriminera elever som deltar i eller söker till skolan, och utbildningsanordnaren har det yttersta ansvaret för att se till att det inte händer[93]. Skollagens 6 kapitel 9 § fastslår att huvudmannen eller personalen inte får utsätta en elev för kränkande behandling[94]. I diskrimineringslagen saknas ett särskilt diskrimineringsförbud som är riktat mot trakasserier mellan elever[95]. Även skollagen saknar ett uttalat förbud mot kränkande behandling mellan elever[96]. Här är dock utbildningsanordnarens/huvudmannens utrednings- och åtgärdsskyldighet av betydelse[97].

Enligt skollagen har skolan en skyldighet att anmäla, utreda och vidta åtgärder mot kränkande behandling samt trakasserier och sexuella trakasserier.

2.3.3 Skyldighet att anmäla, utreda och vidta åtgärder

Enligt skollagens 6 kapitel 10 § har skolan en skyldighet att anmäla, utreda och vidta åtgärder mot kränkande behandling samt trakasserier och sexuella trakasserier[98]. Skolans skyldighet att utreda och vidta åtgärder mot trakasserier och sexuella trakasserier regleras också i diskrimineringslagens 2 kapitel 7 §, men skollagens bestämmelser är

91 Skollagen 6 kapitel 3 §.

92 Diskrimineringslagen 2 kapitel 5 §.

93 https://www.do.se/diskriminering/diskriminering-olika-delar-samhallet/diskriminering-forskola-skola-hogskola

94 Skollagen 6 kapitel 9 §.

95 SOU 2020:79, *Effektivare tillsyn över diskrimineringslagen – aktiva åtgärder och det skollagsreglerade området*, sidan 186.

96 SOU 2020:79, *Effektivare tillsyn över diskrimineringslagen – aktiva åtgärder och det skollagsreglerade området*, sidan 197.

97 SOU 2020:79, *Effektivare tillsyn över diskrimineringslagen – aktiva åtgärder och det skollagsreglerade området*, sidan 186 och sidan 197.

98 Skollagen 6 kapitel 10 §.

mer långtgående på så sätt att de innehåller en anmälningsskyldighet till huvudman.

Skyldigheterna innebär att en lärare eller annan personal som får kännedom om att en elev anser sig blivit utsatt för trakasserier, sexuella trakasserier och/eller kränkande behandling är skyldig att anmäla det till rektorn. En rektor som får kännedom om att en elev anser sig blivit utsatt är skyldig att anmäla det till huvudmannen. Huvudmannen är skyldig att skyndsamt utreda de uppgivna händelserna och när det behövs; vidta de åtgärder som skäligen kan krävas för att förhindra trakasserier, sexuella trakasserier och/eller kränkande behandling i framtiden.[99]

2.3.4 Förbud mot repressalier

Både skollagen och diskrimineringslagen innehåller förbud mot repressalier[100]. Repressalier innebär att någon blir utsatt för bestraffning eller dålig behandling som en reaktion på att hen har påtalat eller anmält diskriminering eller kränkande behandling.[101]

Förbudet mot repressalier innebär att rektor och skolpersonal inte får utsätta en elev för någon form av straff eller annan negativ behandling för att eleven har anmält eller påtalat diskriminering eller kränkande behandling. Förbudet gäller även när någon medverkar i skolans utredning som rör diskriminering eller kränkande behandling.[102]

2.3.5 Aktiva åtgärder mot diskriminering och kränkande behandling

Enligt bestämmelserna i skollagens 6 kapitel om aktiva åtgärder ska varje skolverksamhet bedriva ett målinriktat arbete för att motverka kränkande behandling av elever[103]. Åtgärder för att förebygga och förhindra att elever utsätts för kränkande behandling ska genomföras[104]. Varje år ska en plan mot kränkande behandling upprättas, med översikt över de åtgärder som behövs för att förebygga och förhindra kränkande behandling av elever. I planen ska det också finnas en redogörelse för vilka åtgärder som ska genomföras under kommande år samt en redogörelse över hur föregående års åtgärder har genomförts.[105] Huvudmannen ansvarar för att skolorna genomför detta arbete.

Diskrimineringslagens 3:e kapitel handlar om arbetet med aktiva åtgärder mot diskriminering. Aktiva åtgärder definieras som ett förebyggande och främjande arbete för att inom en verksamhet

99 Skollagen 6 kapitel 10 §.

100 Skollagen 6 kapitel 11 §.

101 https://www.do.se/diskriminering/repressalier-diskriminering

102 https://www.do.se/diskriminering/repressalier-diskriminering

103 Skollagen 6 kapitel 6 §.

104 Skollagen 6 kapitel 7 §.

105 Skollagen 6 kapitel 10 §.

motverka diskriminering och på annat sätt verka för lika rättigheter och möjligheter oavsett kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder[106]. Utbildningsanordnaren ansvarar för att arbete med aktiva åtgärder beskrivs på det sätt som diskrimineringslagen anger[107].

Enligt bestämmelserna i diskrimineringslagen ska arbetet med aktiva åtgärder genomföras i fyra steg, där varje steg ska göras utifrån var och en av lagens sju diskrimineringsgrunder[108]. Skolan ska göra en undersökning av risker för diskriminering eller repressalier eller om det finns andra hinder för enskildas lika rättigheter och möjligheter i verksamheten. Upptäckta risker och hinder ska analyseras, och skolan ska därefter vidta de förebyggande och främjande åtgärder som skäligen kan krävas. Arbetet med undersökning, analys och åtgärder ska följas upp och utvärderas.[109] Åtgärder ska tidsplaneras och genomföras så snart som möjligt.[110] Utbildningsanordnare ska enligt diskrimineringslagen också ha riktlinjer och rutiner för verksamheten i syfte att förhindra trakasserier och sexuella trakasserier, och dessa ska följas upp och utvärderas[111]. Arbetet med aktiva åtgärder utifrån diskrimineringslagen ska årligen dokumenteras skriftligt[112].

I praktiken slår många skolor ihop sin plan mot kränkande behandling och den skriftliga dokumentationen för arbetet med aktiva åtgärder utifrån diskrimineringslagen i ett och samma dokument. Det finns inget i lagstiftningen som talar emot att det görs, så länge alla krav i lagstiftningen uppfylls.

106 Diskrimineringslagen 3 kapitel 1 §.

107 Diskrimineringslagen 3 kapitel 16 §.

108 Diskrimineringslagen 3 kapitel 16 §.

109 Diskrimineringslagen 3 kapitel 2 § och 16 §.

110 Diskrimineringslagen 3 kapitel 3 §.

111 Diskrimineringslagen 3 kapitel 18 §.

112 Diskrimineringslagen 3 kapitel 20 §.

2.4 Tillsyn av skolverksamhet

Tillsyn innebär en självständig granskning för att kontrollera att den granskade verksamheten lever upp till de krav som finns i lagar, regler och läroplaner[113]. Skolinspektionen har ansvar för tillsyn över skolväsendet[114] och genomför olika former av tillsyn som exempelvis regelbunden tillsyn och riktad tillsyn. Vid tillsyn kan Skolinspektionen ställa krav på att huvudmannen vidtar åtgärder utifrån vad tillsynen visar på. Skolinspektionen genomför också kvalitetsgranskningar.[115]

Vad gäller skolornas arbete mot diskriminering och kränkande behandling så har Skolinspektionen tillsynsansvar över skollagens sex kapitel om åtgärder mot kränkande behandling medan DO har tillsynsansvar över diskrimineringslagens bestämmelser för utbildningsanordnare[116].

Kommuner har inget tillsynsansvar över fristående skolor.

113 Skollagen 26 kapitel 2 §.

114 Skollagen 26 kapitel 3 §.

115 Kvalitetsgranskningarna syftar till att höja kvaliteten på utbildningen mer än det lagen kräver. https://www.skolinspektionen.se/inspektion/inspektionsformer/.

116 Diskrimineringslagen 4 kapitel 1 §.

Vad gäller skolornas arbete mot diskriminering och kränkande behandling så har Skolinspektionen tillsynsansvar över skollagens sex kapitel om åtgärder mot kränkande behandling medan DO har tillsynsansvar över diskrimineringslagens bestämmelser för utbildningsanordnare.

Kapitel 3

Centrala perspektiv och begepp

I detta kapitel redogörs för de centrala perspektiv som används i rapportens upplägg och analys. Barnrättsperspektiv, normer, minoritetsstress, normkritiskt perspektiv och intersektionalitet beskrivs. Kapitlet inleds med en ordlista över begrepp och termer som används i rapporten.

3.1 Ordlista[117]

Hbtqi
Ett samlingsbegrepp för homosexuella, bisexuella, transpersoner, queera och intersexpersoner. Sedan hösten 2021 är hbtqi det begrepp som Göteborg Stad håller sig till. I rapporten kommer begreppet hbtq användas i hänvisningar till andra källor som använt sig av det begreppet.

Intersex
Är en benämning som används för att förklara tillstånd där den kroppsliga utvecklingen inte är entydig i fråga om kön. Begreppet intersex innefattar ett stort antal kroppsliga tillstånd. Någon som har en intersexvariation kan kalla sig för intersexperson.

Könsidentitet:
Är en persons självidentifierade, självupplevda kön. Det är alltid den enskilde personen som har rätten att definiera sin könsidentitet. Exempel på könsidentiteter är ickebinär, tjej, kille, genderfluid, transtjej, transkille och agender.

Könsuttryck
Är hur en person uttrycker sitt kön exempelvis genom kroppsspråk, röstläge, kläder, smink, kroppsspråk och frisyr.

Juridiskt kön
Är det kön som står registrerat i folkbokföringen och som syns i svenska personnummer. I Sverige finns det två juridiska kön: kvinna och man.

Tilldelat kön
Används för att beskriva det kön som sjukvårdspersonal tilldelar ett barn vid födseln.

Transperson
Är ett paraplybegrepp för personer vilkas könsidentitet och/eller könsuttryck skiljer sig från juridiskt kön och det kön som tilldelades vid födseln. Det finns transpersoner som önskar att ändra juridiskt kön och/eller att ändra kroppen med hormoner och/eller kirurgi och det finns transpersoner som inte önskar att ändra kroppen eller juridiskt kön. Trans är latin och kan översättas till ”på andra sidan av”.

Cisperson
Är ett begrepp som används för att beskriva personer vars tilldelade kön, juridiska kön och könsidentitet hänger ihop och alltid har hängt ihop i enlighet med normer för kön. Cis är latin och betyder ungefär ”på denna sida av” eller ”på samma sida”.

Binär
Är latin för två eller tvådelad. I kontexten kön inbegriper binärt kön de två kategorierna kvinna/tjej och man/kille. Transidentiteter kan vara binära, som exempelvis transtjej och transkille.

Ickebinär
Är ett är ett paraplybegrepp som innehåller många olika definitioner av identiteter mellan eller bortom den binära uppdelningen av kön (kvinna och man). Att vara ickebinär betyder inte samma sak för alla som definierar sig som det. En del icke-binära kallar sig för transpersoner, andra gör inte det.

Genderfluid
Är ett begrepp som kan användas för att beskriva att man har en flytande könsidentitet, eller att ens könsidentitet varierar över tid eller beroende på sammanhang. Det är olika för olika personer vilka identiteter man varierar mellan.

Agender
Innebär att vara inget kön eller att inte definiera sig själv i fråga om kön.

Sexuell läggning
Innebär vem eller vilka en person blir attraherad av, förälskad i eller har romantiska och/eller sexuella relationer med. I diskrimineringslagen ingår homosexuell, bisexuell och heterosexuell i lagens definition av sexuell läggning[118]. I praktiken använder personer fler ord än just homo, bi och hetero för att beskriva sin sexuella läggning.

Asexuell
Är att inte känna sig attraherad av andra, att inte känna sexlust eller inte känna sig intresserad av att ha sex.

Pansexuell
Är att kunna bli kär i eller attraherad av människor av alla kön. Begreppet tydliggör att det finns fler kön än två.

Bisexuell
Är att kunna bli kär i eller attraherad av människor oavsett kön.

Homosexuell
Är att kunna bli kär i eller attraherad av människor av samma kön som en själv.

Heterosexuell
Är att kunna bli kär i eller attraherad av människor av ett annat kön än en själv.

Queer
Är ett brett begrepp som kan betyda flera olika saker men i grunden innebär ett kritiskt förhållningssätt till normer för kön och sexualitet. Många ser sin könsidentitet och/eller sin sexualitet som queer. Personer som identifierar sig som queera har en mängd olika sätt att identifiera sig i relation till kön och sexualitet.

117 Definitionerna är baserade på *Göteborgs Stads plan för att förbättra hbtq-personers livsvillkor 2017–2021* sidan 6, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, (2021) *”Det är viktigt att se att det går bra för många” Unga* hbtq*-personers röster om trygga och inkluderande miljöer,* sidan 71–72, Regeringskansliet, *Handlingsplan för* hbtqi*-personers lika rättigheter och möjligheter 2020–2023* sidan 5–6, Västra Götalandsregionen, (2020), *Gå bara om du absolut måste – transpersoners upplevelser av primärvården i Västra Götalandsregionen*, sidan 65–68 samt https://transformering.se/vad-ar-trans/ordlista och https://www.rfsl.se/hbtqi-fakta/begreppsordlista/.

118 Diskrimineringslagen 1 kapitel 5 §.

3.2 Barnrätts-perspektiv

Denna rapport utgår från ett barnrättsperspektiv. Ett barnrättsperspektiv tar avstamp från rättigheterna i FN:s konvention om barnets rättigheter, barnkonventionen, och innebär att varje barn ses som rättighetsbärare. God kunskap om barnets rättigheter är en förutsättning för att kunna tillämpa ett barnrättsperspektiv.

3.2.1 Barnkonventionen

Barnkonventionen blev svensk lag den 1 januari 2020, men Sverige ratificerade barnkonventionen redan år 1990 vilket innebär att rättigheterna har varit gällande i Sverige sedan dess[119]. Enligt barnkonventionens artikel 1 definieras barn som varje människa under 18 år[120]. Barnkonventionens artikel 4 fastslår att staten, och därmed också kommuner, har skyldighet att ta ansvar för, vidta alla lämpliga åtgärder och nyttja sina tillgängliga resurser till fullo för att uppfylla de rättigheter som erkänns i barnkonventionen.

Barnkonventionens rättigheter erkänner varje barn som rättighetsbärare. Det innebär att rättigheterna i barnkonventionen är individuella och att de gäller för varje barn.

Barnkonventionen består av 54 artiklar som alla är lika viktiga och ska ses som en helhet. Fyra artiklar är barnkonventionens grundprinciper och dessa ska vara vägledande i all tolkning av barnkonventionens artiklar. De fyra grundprinciperna är:

- Artikel 2: Alla barn har samma rättigheter och lika värde. Ingen får diskrimineras.
- Artikel 3: I alla åtgärder som rör barn ska man i första hand beakta vad som bedöms vara barnets bästa.
- Artikel 6: Varje barn har rätt att överleva, leva och utvecklas fysiskt, psykiskt, andligt, moraliskt och socialt.
- Artikel 12: Barn har rätt att uttrycka sina åsikter och få dem beaktade i alla frågor som berör dem. När åsikterna beaktas ska man ta hänsyn till barnets ålder och mognad.

Barnkonventionens rättigheter erkänner varje barn som rättighetsbärare. Det innebär att rättigheterna i barnkonventionen är individuella och att de gäller för varje barn. Det räcker inte att de flesta barn får sina rättigheter tillgodosedda för att säga att en stat uppfyller konventionens rättigheter.

FN:s kommitté för barnets rättigheter i Genève, barnrättskommittén, övervakar att konventionsstaterna skyddar och respekterar rättigheterna i barnkonventionen.[121] Vart femte år ska varje konventionsstat[122] rapportera till FN:s barnrättskommitté. Barnrättskommittén granskar rapporterna och i sina ”concluding observations” drar kommittén slutsatser och ger rekommendationer till staten.[123]

3.2.2 Barns rätt till utbildning

Barnkonventionens artikel 28 erkänner barnets rätt till utbildning. Rätten till utbildning återfinns också i svensk grundlag (2 kapitlet 18 § regeringsformen) och i skollagens 7 kapitel. I barnkonventionens artikel 29 anges att utbildningen bland annat ska syfta till att utveckla respekt för de mänskliga rättigheterna samt utveckla barnets fulla möjligheter i fråga om personlighet, anlag och fysisk och psykisk förmåga.[124]

Skolan är en central plats i barn och ungas liv. Genom skolplikten har barn och unga en skyldighet att gå i skolan från förskoleklass och genom hela grundskolan[125]. Barnkonventionens rättigheter gäller för alla elever som deltar i utbildning vid en skola. Alla barn har rätt att känna sig trygga och inkluderade i skolan.

3.2.3 Ett hbtqi-perspektiv på barnets rättigheter

Rättigheter i barnkonventionen som har särskild relevans för hbtqi-elevers rätt till en trygg och inkluderande skola är:

- Artikel 2: rätten till likabehandling och icke-diskriminering
- Artikel 3: principen om barnets bästa
- Artikel 6: rätten till liv och utveckling
- Artikel 8: rätten till sin identitet
- Artikel 12: rätten till inflytande och delaktighet
- Artikel 19: rätten till skydd mot alla former av våld
- Artikel 42: rätten att få kunskap om sina rättigheter
- FN:s barnrättskommitté har fram till februari 2022 publicerat 25 allmänna kommentarer[126]. De allmänna kommentarerna är barnrättskommitténs vägledning i hur olika artiklar och teman ska tolkas, och ger även rekommendationer och generella råd om hur åtaganden i barnkonventionen kan få bättre genomslag. I flera av de allmänna kommentarerna finns uttolkningar rörande sexuell läggning och könsidentitet.

119 Att ratificera en konvention är juridiskt bindande för staten och innebär att staten, regioner och kommuner ska säkerställa de rättigheter barnet har enligt konventionen. Även privata aktörer som utför tjänster åt staten som berör barn, som exempelvis fristående skolor, är skyldiga att följa barnkonventionen. Källa: https://www.barnombudsmannen.se/barnkonventionen/om-barnkonventionen/

120 Skollagen utgår från barnkonventionens definition av barn i skollagen 1 kap. 10 §.

121 https://www.barnombudsmannen.se/barnkonventionen/fns-barnrattskommitte-och-sveriges-rapporter/

122 De stater som ratificerat konventionen kallas i barnkonventionen för konventionsstater.

123 https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CRC/Pages/CRCIntro.aspx, https://www.barnombudsmannen.se/barnkonventionen/fns-barnrattskommitte-och-sveriges-rapporter/

124 FN:s konvention om barnets rättigheter, artikel 29 a och 29 b.

125 Skolplikten regleras i skollagen 7 kapitel.

126 https://www.barnombudsmannen.se/barnkonventionen/allmanna-kommentarer/

Rätten till icke-diskriminering

Artikel 2 i barnkonventionen fastslår att alla barn är lika mycket värda och att inget barn får bli diskriminerat. Det innebär att rättigheterna i barnkonventionen ska tillförsäkras alla barn utan skillnad och att inget barn får diskrimineras i tillgången till sina rättigheter[127]. Rätten till icke-diskriminering gäller både utifrån barnets och dess föräldrars eller vårdnadshavares ras, hudfärg, kön, språk, religion, politiska eller annan åskådning, nationella, etniska eller sociala ursprung, egendom, funktionsnedsättning, börd eller ställning i övrigt[128]. I konventionstexten anges inte explicit könsidentitet, könsuttryck och sexuell läggning.

År 2003 publicerades barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 4 *om ungdomars hälsa och utveckling inom ramen för barnkonventionen*. I dessa anger barnrättskommittén att rätten till icke-diskriminering även omfattar ungdomars sexuella läggning och hälsostatus[129]. Även barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 15 *om barnets rätt till bästa uppnåeliga hälsa* från år 2013 uttrycker att diskrimineringsgrunder som sexuell läggning, könsidentitet och hälsostatus ingår i rätten till icke-diskriminering, även fast dessa inte står uttalade i barnkonventionens artikel 2[130].

Principen om barnets bästa

I allmänna kommentar nr 14 *om barnets rätt att i första hand få beaktat vad som bedöms vara barnets bästa* från 2013 uttrycker barnrättskommittén att barn inte är en homogen grupp och att mångfald måste tas med i bedömningen när barnets bästa fastställs. Kommittén anger att egenskaper som kön, sexuell läggning, nationellt ursprung, religion och trosföreställningar, kulturell identitet och personlighet ingår i barns identitet. Barnets rätt att behålla sin identitet garanteras i barnkonventionens artikel 8 och måste respekteras och beaktas i bedömningen av barnets bästa.[131]

Rätten till skydd mot alla former av våld

I barnrättskommitténs sammanfattande slutsatser och rekommendationer till Sverige från år 2015 uppmanade barnrättskommittén Sverige att anstränga sig ytterligare och stärka sina åtgärder för att effektivt bekämpa alla former av diskriminering med särskilt fokus på att arbeta förebyggande och vid behov vidta aktiva åtgärder för att skydda barn i sårbara situationer. Barnrättskommittén anger att barn som är homosexuella, bisexuella och transpersoner är en utsatt grupp. Barnrättskommittén uttryckte också en oro över att det förekommer att barn som är homosexuella, bisexuella eller transpersoner utsätts för mobbning, hot och våld i Sverige.[132]

Även barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 20 *om genomförandet av barnets rättigheter under ungdomsåren* från år 2016 uttrycker att det är vanligt att ungdomar som är homosexuella, bisexuella, transpersoner eller intersex utsätts för förföljelse, till exempel övergrepp och våld, stigmatisering, diskriminering, mobbning och exkludering från utbildning[133]. Barnrättskommittén betonar alla ungdomars rätt att uttrycka sig fritt och rätt till respekt för sin fysiska och psykiska integritet, könsidentitet och framväxande självständighet samt att stater även bör vidta verkningsfulla åtgärder för att skydda alla ungdomar som är homosexuella, bisexuella, transpersoner eller intersex från alla former av våld, diskriminering och mobbning genom att öka allmänhetens medvetenhet och genomföra åtgärder till skydd och stöd.[134]

I barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 13 *om barnets rätt till frihet från alla former av våld* från år 2011 betonar barnrättskommittén att våld bland barn inkluderar fysiskt, psykiskt och sexuellt våld, ofta genom mobbning som utövas av barn mot andra barn. Detta skadar inte bara barnets fysiska och psykiska integritet och välbefinnande på kort sikt utan ofta har en allvarlig inverkan på barnets utveckling, utbildning och sociala integration på medellång och lång sikt. Vidare säger kommittén att även om det är barnen som är aktörer så spelar vuxna en avgörande roll i alla försök att på lämpligt sätt bemöta och förhindra sådant våld.[135]

127 Barnombudsmannen, (2021) *Erfarenheter från unga transpersoner samt från barn och unga med intersexvariation*.

128 FN:s konvention om barnets rättigheter, artikel 2.

129 https://www.barnombudsmannen.se/globalassets/dokument/barnkonventionen/allmanna-kommentarer/allman-kommentar-nr-4.pdf, punkt 6.

130 https://www.barnombudsmannen.se/globalassets/dokument/barnkonventionen/allmanna-kommentarer/allman-kommentar-nr-15.pdf, punkt 8.

131 https://www.barnombudsmannen.se/globalassets/dokument/barnkonventionen/allmanna-kommentarer/allman-kommentar-nr-14.pdf, punkt 55.

132 https://www.regeringen.se/49c72d/globalassets/regeringen/dokument/socialdepartementet/barnets-rattigheter/sammanfattande-slutsatser-och-rekommendationer-avseende-sveriges-femte-periodiska-rapport_svensk-oversattning.pdf

133 https://www.barnombudsmannen.se/globalassets/dokument/barnkonventionen/allmanna-kommentarer/allman-kommentar-nr-20.pdf, punkt 33

134 https://www.barnombudsmannen.se/globalassets/dokument/barnkonventionen/allmanna-kommentarer/allman-kommentar-nr-20.pdf, punkt 34.

135 https://www.barnombudsmannen.se/globalassets/dokument/barnkonventionen/allmanna-kommentarer/allman-kommentar-nr-13.pdf, punkt 27.

3.3 Normer och normers påverkan

Rapporten tar också avstamp i ett normkritiskt perspektiv, i såväl utformning av rapportens frågeställningar som i analys av resultatet. Normer är ett centralt begrepp för att förstå innebörden av ett normkritiskt perspektiv.

3.3.1 Normer

Sociala normer kan förstås som föreställningar och oskrivna regler om vad som är förväntat och önskvärt i samhället eller i mindre sociala gemenskaper. Genom normer skapas uppfattningar om hur människor ska vara och leva tillsammans men också föreställningar om vad som *inte* är önskvärda beteenden, handlingar och sätt att vara på. Normer kan underlätta i det sociala samspelet mellan människor, men normer kan också skapa och upprätthålla ojämlikhet i samhället genom snäva begränsningar om hur människor förväntas vara och leva.[136]

Sociala normer

kan förstås som föreställningar och oskrivna regler om vad som är förväntat och önskvärt i samhället eller i mindre sociala gemenskaper.

Personer som lever i enlighet med normen ges ofta fördelar i fråga om lagstiftning, känsla av sammanhang och bekräftelse. Personer som bryter mot normen möter ofta olika former av negativa konsekvenser som exempelvis att uppmärksammas (negativt) och få sina normbrott påpekade, att inte få ingå i sociala sammanhang eller att behöva förhålla sig till andras fördomar eller förutfattade meningar. Att bryta mot normen kan också innebära att återkommande behöva försvara eller förklara sin (normbrytande) identitet eller andra egenskaper. Andra exempel på negativa konsekvenser mot personer som bryter mot normen är att utsättas för diskriminering, hot och våld.[137]

Normbrottens olika konsekvenser bidrar till att människor kan vara benägna att efterleva normer, även om normerna begränsar dem.[138] Detta gör att människors handlingsutrymme på olika sätt påverkas och begränsas av rådande normer[139]. Genom att människor bryter mot normer kan normerna utmanas och förändras[140].

Skolverkets rapport *Diskriminerad, trakasserarad och kränkt* från år 2009 undersökte barns, elevers och studerandes uppfattningar om diskriminering och trakasserier. Rapporten visade att grunden till att diskriminering, trakasserier och kränkningar uppstår kan kopplas till de normer som finns i verksamheterna. Särskilt vissa normer var dominerande och satte sin prägel på de sociala maktrelationerna. I undersökningen framkom att exempel på sådana normer var att vara sekulär kristen, att vara vit och att vara heterosexuell.[141]

3.3.2 Intersektionalitet

Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 20 *om genomförandet av barnets rättigheter under ungdomsåren* från år 2016 anger att kommittén har identifierat flera olika former av diskriminering och att många av dessa har särskilt stor betydelse för ungdomar och kräver en intersektionell analys och målinriktade helhetsåtgärder.[142]

Begreppet intersektionalitet är ett analytiskt begrepp som förklarar hur olika normer och maktordningar hänger ihop, påverkar och förstärker varandra. Intersektionalitet används vanligtvis i Sverige för att utifrån samspelet mellan diskrimineringslagens sju diskrimineringsgrunder studera hur relationer av överordning och underordning skapas och upprätthålls. [143]

I den nationella handlingsplanen för hbtqi-personers lika rättigheter och möjligheter 2020–2023 konstateras att arbetet med att främja hbtqi-personers lika rättigheter och möjligheter behöver inkludera olika perspektiv såsom queer-, intersex-, ickebinärt och intersektionellt perspektiv och samtidigt kontinuerligt beakta utvecklingen av nya sätt att identifiera sig och förhålla sig till normer förknippade med kön och sexualitet.[144]

MUCF beskriver att en intersektionell analys kan användas för att analysera hur olika normer och maktordningar samspelar. Genom en intersektionell analys är det möjligt att visa på utmaningar eller diskriminering som kan uppstå för unga hbtqi-personer som bryter mot flera normer, exempelvis genom att både ha en normbrytande sexuell läggning och en funktionsnedsättning. Den intersektionella analysen kan i sin tur leda till att bättre anpassade insatser skapas.[145]

136 Björk och Wahlström, (2018) *Normer som skaver – hbtq-personers sociala arbetsmiljö i Göteborgs Stad*, Institutionen för sociologi och arbetsvetenskap Göteborgs Universitet, sidan 25. Västra Götalandsregionen, (2020), *Gå bara om du absolut måste – transpersoners upplevelser av primärvården i Västra Götalandsregionen*, sidan 8 och sidan 65.

137 Björk och Wahlström, (2018) *Normer som skaver – hbtq-personers sociala arbetsmiljö i Göteborgs Stad*, Institutionen för sociologi och arbetsvetenskap Göteborgs Universitet, sidan 25. Nordiska ministerrådet, (2021), *Hälsa, välmående och livsvillkor bland unga* LGBTI*-personer i Norden – En forskningsöversikt och kartläggning av insatser*, sidan 44–45.

138 Björk och Wahlström, (2018) *Normer som skaver – hbtq-personers sociala arbetsmiljö i Göteborgs Stad*, Institutionen för sociologi och arbetsvetenskap Göteborgs Universitet, sidan 25. Nordiska ministerrådet, (2021), *Hälsa, välmående och livsvillkor bland unga* LGBTI*-personer i Norden – En forskningsöversikt och kartläggning av insatser*, sidan 44–45.

139 https://skolverket.se/skolutveckling/inspiration-och-stod-i-arbetet/stod-i-arbetet/jamstalldhet-i-skolan

140 Björk och Wahlström, (2018) *Normer som skaver – hbtq-personers sociala arbetsmiljö i Göteborgs Stad*, Institutionen för sociologi och arbetsvetenskap Göteborgs Universitet, sidan 25.

141 Skolverket, (2009), Diskriminerad, trakasserad, kränkt? Barns, elevers och studerandes uppfattningar om diskriminering och trakasserier, sidan 11.

142 https://www.barnombudsmannen.se/globalassets/dokument/barnkonventionen/allmanna-kommentarer/allman-kommentar-nr-20.pdf, punkt 21.

143 *Göteborgs Stads plan för att förbättra hbtq-personers livsvillkor*, sidan 6.

144 Regeringskansliet, *Handlingsplan för hbtqi-personers lika rättigheter och möjligheter 2020–2023* sidan 7.

145 Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, (2021) *"Det är viktigt att se att det går bra för många" Unga hbtq-personers röster om trygga och inkluderande miljöer,* sidan 73.

3.3.3 Normer kopplat till könsidentitet, könsuttryck och sexualitet

Normer om hur människor bör se ut, vara och leva sina liv när det kommer till kön och sexualitet kan se olika ut beroende på sammanhang. Det finns normer på samhällsnivå men också normer som gäller i mindre sociala sammanhang som till exempel i grupper, i skolor och i familjer. Dominerande samhällsnormer kopplat till könsidentitet, könsuttryck och sexualitet är tvåkönsnormen, cisnormen och heteronormen. Dessa normer beskriver det eftersträvansvärda eller förväntade, det vill säga det normativa.

Tvåkönsnormen utgörs av föreställningen att alla människor är kvinnor eller män, tjejer eller killar - det vill säga en föreställning om att det enbart finns dessa två könskategorier att identifiera sig som.[146] Ett exempel på där tvåkönsnormen är synlig i Sverige är att det endast finns två juridiska kön.

Cisnormen innebär att alla människor förväntas identifiera sig med det juridiska kön som man tilldelades vid födseln. Cisnormen utgår från att det endast finns två kön och förutsätter att alla är cispersoner.[147]

Heteronormen fångar in normer om kön och sexualitet, och bygger på ett förgivettagande av att alla är heterosexuella cispersoner och att heterosexualitet är det naturliga och önskvärda. I heteronormen ingår också föreställningen om att det bara finns två kön (tvåkönsnormen), att kvinnor förväntas vara feminina och män förväntas vara maskulina samt att bara kvinnor och män förväntas ha relationer och bilda familj med varandra.[148] Detta paket av normer om hur människor förväntas vara och leva utifrån kön och sexualitet utgör begreppet **heteronormativitet.**

Den nationella handlingsplanen för hbtqi-personers lika rättigheter och möjligheter 2020–2023 konstaterar att:

> *Normer knutna till kön och sexualitet gör att vissa unga synliggörs och bekräftas mer än andra unga, och det är de vuxnas ansvar att bredda dessa normer så att alla inkluderas. Skolan har stora möjligheter att tidigt påverka normer hos barn och unga och att främja likabehandling oavsett kön, sexuell läggning, könsidentitet eller könsuttryck.*[149]

Normer medför att personer som passar in i rådande normer, exempelvis för könsidentitet (det vill säga cispersoner) ofta blir osynliga i den bemärkelsen att deras könsidentitet tas för given, följer det förväntade och utgör ett ideal i samhället. På samma sätt betraktas oftare människor som bryter mot rådande normer som avvikande, och normbrottet medför en synlighet. Exempel på synlighet är att som transperson och/eller ickebinär upprepade gånger behöva komma ut med sin könsidentitet för att kunna förstås som den person man är och för att andra personer ska använda rätt pronomen och/eller namn om en.[150]

146 Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, (2021) *Öppna skolan! Om hbtq, normer och inkludering i årskurs 7–9 och gymnasiet*, sidan 12.

147 Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, (2021) *"Det är viktigt att se att det går bra för många" Unga hbtq-personers röster om trygga och inkluderande miljöer,* sidan 72.

148 Göteborgs Stads plan för att förbättra hbtq-personers livsvillkor, sidan 6 samt Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, (2021) *"Det är viktigt att se att det går bra för många" Unga hbtq-personers röster om trygga och inkluderande miljöer,* sidan 72.

149 Regeringskansliet, *Handlingsplan för hbtqi-personers lika rättigheter och möjligheter 2020–2023* sidan 18.

150 Björk och Wahlström, (2018) *Normer som skaver – hbtq-personers sociala arbetsmiljö i Göteborgs Stad*, Institutionen för sociologi och arbetsvetenskap Göteborgs Universitet, sidan 25.

3.3.4 Minoritetsstress

I relation till denna rapports resultat och analys gällande villkor för hbtqi-personer i skolan är även minoritetsstress ett centralt begrepp. Forskning visar att unga hbtq-personer har en ökad risk för psykisk och fysisk ohälsa[151]. Inom forskning finns ett växande stöd för att den ökade risken för fysisk och psykisk ohälsa för unga hbtq-personer har sin grund i utsatthet för *minoritetsstress.*[152]

Minoritetsstress

används för att beskriva den särskilda psykosociala stress och påfrestning som kommer av att överskrida, avvika eller bryta mot rådande samhällsnormer.

Modellen för att förstå minoritetsstress utvecklades ursprungligen av den amerikanska forskaren Ilan H. Meyer, för att förklara skillnader i psykisk hälsa baserade på sexuell läggning [153]. Minoritetsstress används för att beskriva den särskilda psykosociala stress och påfrestning som kommer av att överskrida, avvika eller bryta mot rådande samhällsnormer[154].

Enligt teorin om minoritetsstress så utsätts hbtqi-personer för specifika stressrelaterade upplevelser som kan orsakas av:

- negativa händelser som socialt avvisande, stigma, diskriminering, kränkningar, hot och våld
- rädsla/oro för negativa händelser och den extra vaksamhet som de skapar (inklusive rädsla för att bli heteronormativt bemött, och försök att undkomma detta)
- döljande av sexuell läggning och/eller könsidentitet och stress kring att inte kunna vara öppen med sin sexuella läggning eller könsidentitet
- internaliserade negativa samhälleliga attityder mot hbtq-personer (det vill säga att en person tar på sig omgivningens negativa attityder mot hbtq-personer och gör dem till del av sin självbild) [155]

151 Nordiska ministerrådet, (2021), *Hälsa, välmående och livsvillkor bland unga* LGBTI*-personer i Norden – En forskningsöversikt och kartläggning av insatser*, sidan 16.

152 FORTE: Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd, (2018), *Hälsa och livsvillkor bland unga hbtq-personer*, sidan 30–31.

153 Meyer, (2003) *Prejudice, Social Stress, and Mental Health in Lesbian, Gay, and Bisexual Populations: Conceptual Issues and Research Evidence*, Columbia University.

154 Folkhälsomyndigheten, (2017), *Metoder för att främja en god hälsa bland hbtq-personer. Resultat från en kartläggande litteraturöversikt*, sidan 16–17.

155 FORTE: Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd, (2018), *Hälsa och livsvillkor bland unga hbtq-personer*, kapitel 4.

» Minoritetsstress innebär att som del i en minoritetsgrupp vara utsatt för negativt bemötande eller behöva vara på sin vakt och beredd på att bli utsatt eller ifrågasatt[156]. Oron för att bli avvisad av andra är extra påtaglig under ungdomsåren. [157] MUCF beskriver minoritetsstress som:

En del i detta är upplevelsen av att andra uppfattar en som känslig och att en reagerar på sådant som andra inte tycker är någonting att ta åt sig av. Minoritetsstress kan leda till överdriven vaksamhet, en så kallad hypervigilans, där den som tidigare blivit utsatt för kränkningar kan ha lättare att reagera starkare på olika situationer även i fortsättningen. Hypervigilans innebär den process där individer helt enkelt förväntar sig att bli avvisade eller bli illa behandlade baserat på tidigare erfarenheter av fördomar och diskriminering mot den egna gruppen.[158]

156 Regeringskansliet, *Handlingsplan för hbtqi-personers lika rättigheter och möjligheter 2020–2023* sidan 18.

157 FORTE: Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd, (2018), *Hälsa och livsvillkor bland unga hbtq-personer*, sidan 35.

158 Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, (2021) *"Det är viktigt att se att det går bra för många" Unga hbtq-personers röster om trygga och inkluderande miljöer,* sidan 28–29.

3.4 Ett norm-kritiskt perspektiv

I Göteborgs Stads plan för att förbättra hbtq-personers livsvillkor definieras normkritik som ett ifrågasättande av föreställningar om vad som anses vara normalt respektive avvikande. Vidare anger definitionen att genom att fokus riktas mot det som uppfattas som "normalt" istället för mot dem som bryter mot normen kan normkritik användas för att synliggöra exkluderande och diskriminerande strukturer. Genom att utgå från en normkritisk analys går det att arbeta normmedvetet.[159]

På nationell nivå lyftes begreppet normkritik i Skolverkets rapport *Diskriminerad, trakasserarad och kränkt* från år 2009 med innebörden att skolpersonal tillsammans med elever behöver reflektera kring vilka normer och värden som förekommer i skolan samt vilka normer som skapar underordning, exkludering och verkar förtryckande och som därmed behöver förändras.[160] År 2022 beskriver Skolverket normkritik som ett sätt att integrera skolans värdegrundsuppdrag i skolans dagliga verksamhet. Skolverket anger att det är viktigt att synliggöra och ifrågasätta begränsande normer eftersom diskriminering och kränkningar är ofta knutna till normer. Ett normkritiskt arbete kan också göra att fler elever kan känna sig inkluderande.[161]

Genom att synliggöra begränsande normer i samhället och på den egna skolan kan dessa ifrågasättas och förändras. Skolverket betonar att för att få någon effekt räcker det inte att enbart synliggöra begränsande normer utan det behövs också samtal och reflektion kring normerna där normerna utmanas och ifrågasätts.[162] Olika delar i att arbeta normkritiskt är:

» Att synliggöra normer i verksamheten, till exempel utifrån diskrimineringsgrunderna
» Att analysera vilka normer som kan vara begränsande
» Att ifrågasätta normerna och vilka orsaker som ligger bakom dem
» Att genomföra åtgärder för att förändra normerna[163]
» För att kunna arbeta normkritiskt och tillämpa ett normmedvetet förhållningssätt behöver all personal i skolan ha kunskap om heteronormen och andra typer av normer som finns i samhället[164].

159 *Göteborgs Stads plan för att förbättra hbtq-personers livsvillkor,* sidan 6.

160 Skolverket, (2009), *Diskriminerad, trakasserad, kränkt? Barns, elevers och studerandes uppfattningar om diskriminering och trakasserier*, sidan 98–99.

161 https://www.skolverket.se/download/18.645f1c0e17821f1d15c3099/1622712309998/Sandra-Bromster-Vardegrundsarbete-viktigt-for-studiero%E2%80%93transkribering-av-ljudfil-2.pdf

162 https://www.skolverket.se/skolutveckling/inspiration-och-stod-i-arbetet/stod-i-arbetet/koll-pa-studiero/vardegrundsarbete-viktigt-for-studiero

163 https://www.skolverket.se/download/18.645f1c0e17821f1d15c3099/1622712309998/Sandra-Bromster-Vardegrundsarbete-viktigt-for-studiero%E2%80%93transkribering-av-ljudfil-2.pdf

164 Skolverkets konferens för skolchefer och rektorer: Ändrade kursplaner och läroplaner hösten 2022 som genomfördes 30 september 2021.

Kapitel 4

Tillvägagångssätt

I detta kapitel beskrivs insamling av underlag till rapporten. De metoder som använts för specifika undersökningar utförda inom ramen för arbetet beskrivs därefter mer utförligt. Resultat och analys av underlagen redovisas i kapitel 5, 6, 7 och 8.

4.1 Insamling av underlag

Underlag till rapporten har samlats in genom:

4.1.1 Enkätundersökningar

» Göteborgsregionens elevenkät

» En webbenkät riktad till elever på högstadiet och gymnasiet i Göteborg, som är eller funderar på om de är hbtqi-personer

4.1.2 Underlag gällande grundskoleförvaltningen respektive utbildnings-förvaltningen

» Kvalitetsrapporter

» Rutiner inom arbetet mot diskriminering och kränkande behandling

» Sammanställningar av anmälningar gällande diskriminering och kränkande behandling mot elever

» Blanketter för hälsosamtal

» Skriftliga frågor till grundskoleförvaltningen respektive utbildningsförvaltningen

4.1.3 Intervjuer

» Intervjuer med verksamheter i Göteborg som möter unga hbtqi-personer

4.2 Analys av Göteborgs-regionens elevenkät

Inom ramen för rapportarbetet tillfrågades grundskoleförvaltningen och utbildningsförvaltningen om vilka enkäter riktade till elever som förvaltningen (och skolorna) använder sig av för att följa barns och ungas upplevelse av skolan och deras hälsa samt förutsättningar för utbildningen.

Grundskoleförvaltningen svarar att Göteborgsregionens elevenkät samt enkäten om barn och ungas fritidsvanor genomförs på förvaltningsnivå, samt att skolor ofta gör egna trygghetsenkäter i någon form[165]. Utbildningsförvaltningen svarar att Göteborgsregionens elevenkät genomförs årligen samt att Skolinspektionens skolenkät genomförs vartannat år. I det förebyggande och främjande arbetet använder sig flera skolenheter av egna enkäter som de tagit fram utifrån sina lokala förutsättningar.[166] Skolornas lokala enkäter sammanställs inte på förvaltningsnivå.

Inom ramen för arbetet med denna rapport har Göteborgsregionens elevenkät analyserats utifrån ett hbtqi-perspektiv[167]. I analysen ingår både den enkät som användes år 2021 och det nya upplägg på elevenkät som ska användas från och med vårterminen 2022.

Inom ramen för arbetet med denna rapport har Göteborgs-regionens elevenkät analyserats utifrån ett hbtqi-perspektiv.

165 Uppgifter per mail från grundskoleförvaltningen 2021-10-11.

166 Uppgifter per mail från utbildningsförvaltningen 2021-10-11.

167 Se kapitel 7.

4.2.1 Göteborgsregionens elevenkät

Göteborgs Stads kommunala skolor genomför årligen Göteborgsregionens (GR) regiongemensamma elevenkäter. Fristående skolor kan välja om de vill genomföra elevenkäten. Frågorna i elevenkäten motsvarar frågorna i Skolinspektionens skolenkät. Eleverna svarar på frågor gällande trivsel och trygghet, delaktighet och inflytande, skolmiljö, kunskap, lärande samt bemötande. I de årskurser där fritidshem finns att tillgå berör frågorna även dessa.[168]

Elevenkäten omfattar årligen alla grundskolelever i årskurs 2, samt alla elever i grundskolans årskurs 5 och 9 samt elever i gymnasieskolans årskurs 2. De år som kommunerna genomför Skolinspektionens skolenkät, kan de välja att inte delta i Göteborgsregionens elevenkät för grundskolans årskurs 5 och 9 samt gymnasieskolans år 2.[169] År 2021 genomfördes svarsinsamlingen för elevenkäten under lektionstid genom en webbenkät. Elever i grundsärskolan och gymnasiesärskolan kunde välja om de ville ha symbolstöd i enkäten eller inte.[170]

Från och med år 2022 kommer en ny version av elevenkäten att genomföras för grundskolans årskurs 5 och årskurs 8 samt gymnasiets årskurs 2[171]. Detta beror på att Skolinspektionen har omarbetat sin skolenkät, vilket är den enkät som Göteborgsregionens elevenkät byggt på. Elevenkäten för årskurs 2 i grundskolan kommer att revideras i ett senare skede.[172]

168 https://goteborgsregionen.se/kunskapsbank/regiongemensamelevenkat2021.5.f47fb5d17cc23017f05810.html

169 https://goteborgsregionen.se/kunskapsbank/regiongemensamelevenkat2021.5.f47fb5d17cc23017f05810.html

170 Göteborgsregionen/Enkätfabriken (2021), Regiongemensam elevenkät 2021 Skolrapport för: Göteborg Grundsär.

171 Från och med 2022 ändras årskurs 9 till årskurs 8. Källa: intervju med samordnare för den regiongemensamma elevenkäten, Göteborgsregionen, 2022-02-09.

172 Intervju med samordnare för den regiongemensamma elevenkäten, Göteborgsregionen, 2022-02-09.

4.3 Stadsledningskontorets webbenkät riktad till hbtqi-personer på högstadiet och gymnasiet

I syfte att fånga ungas erfarenheter och röster om hur det är att gå i skolan som ung hbtqi-person genomförde stadsledningskontoret en enkätundersökning inom ramen för rapporten (i rapporten omnämnd som stadsledningskontorets webbenkät). Att fånga ungas erfarenheter och röster direkt är centralt för att kunna utgå från ett barnrättsperspektiv. Artikel 12 i FN:s barnkonvention anger att alla barn och unga har rätt att komma till tals i de frågor de berörs av. Det är elever som är eller funderar på om de är hbtqi-personer som är experter på hur det är att gå i skolan som hbtqi-person.

Undersökningen genomfördes i form av en självselekterad webbaserad enkät som riktade sig till unga på högstadiet eller gymnasiet i Göteborg, som är eller funderar på om de är hbtqi-personer. Enkäten gick att svara på mellan 16 november och 31 december 2021.

Enkätverktyget ”Insurvey” som användes uppfyller kraven på datasäkerhet. Alla som svarade på enkäten garanterades full anonymitet vilket innebär att inga svar ska kunna härledas till enskild person. Detta påverkade val av bakgrundsfrågor och hur detaljerade dessa skulle vara. Exempelvis efterfrågades inte informantens bostadsområde eller skola, utan den bakgrundsfråga som ställdes gällande geografi avsåg i vilket/vilka stadsområden[173] som den svarande bodde. I redovisningen av enkätens resultat är det inte möjligt att se vad en enskild respondent har svarat.

Enkäten bestod av 40 frågor indelade i sju olika avsnitt: bakgrundsfrågor, hur min skola jobbar med hbtqi, bemötande, omklädningsrum och toaletter, trygghet, förtroende och avslutande frågor[174].

173 I samband med att stadsdelsförvaltningarna togs bort vid årsskiftet 2020/2021 och ersattes av fackförvaltningar, skapades en regional indelning i stadsområden: Nordost, Hisingen, Centrum och Sydväst. Källa: https://goteborg.se/wps/myportal/start/kommun-o-politik/kommunfakta/stadsomraden-och-mellanomraden

174 Se bilaga 1.

35 av frågorna var i form av påståenden med fasta svarsalternativ. 10 frågor var öppna frågor. En enkätfråga var obligatorisk att svara på, övriga var frivilliga.

Bakgrundsfrågor ställdes gällande ålder, stadsområden, könsidentitet, transerfarenhet, sexuell läggning samt funktionsnedsättningar. Syftet med bakgrundsfrågorna var dels att få en bild av spridningen bland de informanter som svarade på enkäten, dels att i viss utsträckning kunna göra analyser utifrån utvalda bakgrundsfaktorer. Frågan om ålder var obligatorisk att svara på, medan övriga bakgrundsfrågor var frivilliga.

Bakgrundsfrågor ställdes gällande ålder, stadsområden, könsidentitet, transerfarenhet, sexuell läggning samt funktionsnedsättningar.

Enkätens frågor arbetades fram utifrån aktuella rapporter och forskning på området. Särskilt användes resultatet från den statliga utredningen *Stärkt ställning för transpersoner*[175] samt rapporterna *"Det är viktigt att se att det går bra för många"*[176] och *Erfarenheter från unga transpersoner samt från barn och unga med intersexvariation*[177] för att ringa in centrala områden för enkätens frågor. Göteborgsregionens elevenkät, Skolinspektionens skolenkät, MUCF:s enkät för LUPP[178] samt Folkhälsomyndighetens enkät för *Hälsa på lika villkor* användes också i arbetet med att ta fram enkätfrågor.

Två enkätfrågor är samma frågor som ingår i frågeområdet *Trygghet* i Göteborgsregionens elevenkät: *Jag känner mig trygg i skolan* och *Jag vet vem på skolan jag kan prata med om någon har varit elak mot en elev*. Syftet med att använda dessa två frågor är att kunna spegla enkätens resultat gentemot elevenkätens resultat för årskurs 9 på grundskolan och årskurs 2 på gymnasiet. Det ska inte uppfattas som en statistiskt säkerställd jämförelse utan mer som en spegling för att kunna se indikationer på eventuella mönster gällande trygghet utifrån ett hbtqi-perspektiv.

Stadsledningskontoret valde att inte ställa frågor gällande informanternas egna erfarenheter av att utsättas för olika former av våld eller frågor om informantens psykiska hälsa utifrån en bedömning att sådana frågor kan väcka reaktioner hos den som svarar på enkäten. Eftersom enkäten genomfördes utan en stödjande struktur runt informanten såg stadsledningskontoret detta som en risk.

4.3.1 Spridning av enkäten

Stadsledningskontoret valde dels att ställa frågor i form av en självselekterad webbenkät, dels att enkäten inte skulle genomföras under skoltid i klassrum. Avgörande för enkätens genomförande var att de elever som svarade på enkäten själva skulle kunna välja om och när de svarade eftersom enkätens frågor berör erfarenheter som kan vara känsliga, och att även elever som inte är öppna med sin hbtqi-identitet skulle känna sig trygga att svara.

Stadsledningskontoret tog hjälp av ett flertal olika aktörer för att sprida information om enkäten till målgruppen. En affisch och ett mindre flygblad togs fram, affischen fanns också i en digital version. Information om enkäten spreds med hjälp av föreningar inom det civila samhället, kuratorer inom elevhälsan på kommunala skolor, rektorer och elevhälsopersonal på fristående skolor, ungdomsmottagningarna i Göteborg, riktade fritidsverksamheter för unga hbtqi-personer samt fritidsverksamheter för unga, ungdomsfullmäktige, nätverk för ungdomsråden, biblioteken i Göteborg samt kommunstyrelsens rättighetsbaserade råd.

4.3.2 Enkätens respondenter

Webbenkäten ska uppfattas som en nulägesbild som är baserad på erfarenheter från de unga som har svarat på enkäten. Resultatet från webbenkäten ska inte uppfattas som en statistiskt säkerställd bild av hur det är för alla elever med hbtqi-identitet som går i skolan i Göteborg.

Enkäten besvarades av 297 personer mellan 12 och 21 år[179]. Alla har inte svarat på alla frågor. Endast en fråga (ålder) var obligatorisk och den fick 297 svar, men på övriga icke-obligatoriska frågor ligger svarsfrekvensen mellan 226 och 289 svar. Det är ett högre antal som svarat på bakgrundsfrågorna (289–297 svar) vilka låg först i enkäten, och sedan är svarsfrekvensen fallande genom enkäten. Frågorna i enkätens slut har mellan 226 och 230 svar.

Resultatet på enkätfrågorna har avrundats till närmaste heltal i procent[180]. Svarsalternativen stämmer bra och stämmer ganska bra tolkas sammantaget som att informanten håller med om påståendet. På samma sätt tolkas svarsalternativen stämmer dåligt och stämmer ganska dåligt som att informanten inte håller med om påståendet.

Nedan redovisas svar på enkätens bakgrundsfrågor. Resultatet från övriga enkätfrågor redovisas i kapitel 5 och 6.

175 SOU 2017:92, *Transpersoner i Sverige – förslag för stärkt ställning och bättre levnadsvillkor,* sidan 233–235.

176 Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, (2021) *"Det är viktigt att se att det går bra för många" Unga hbtq-personers röster om trygga och inkluderande miljöer.*

177 Barnombudsmannen, 2021, *Erfarenheter från unga transpersoner samt från barn och unga med intersexvariation.*

178 LUPP är en enkät för kommuner och regioner som vill få kunskap om hur unga har det, hur de mår och vad de tycker om att leva på sin bostadsort. Källa: https://www.mucf.se/lupp

179 Åldersspannet sattes utifrån att elever vanligen börjar årskurs 7 höstterminen det år de fyller 13 år samt att elever på gymnasiet kan vara upp till 21 år.

180 Detta gör att för en del enkätfrågor blir den totala summan för andelen i procent mellan 98 och 101 procent beroende på att avrundning har gjorts till närmaste heltal.

Ålder

54 procent av de svarande var mellan 12 och 15 år och 43 procent var mellan 16 och 21 år.

Hur gammal är du?
297 svar

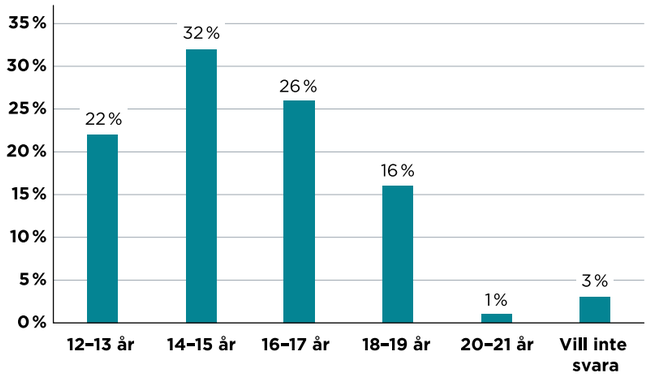

Bosatt i vilken del av Göteborg[181]

I vilken del av Göteborg bor du?
289 svar

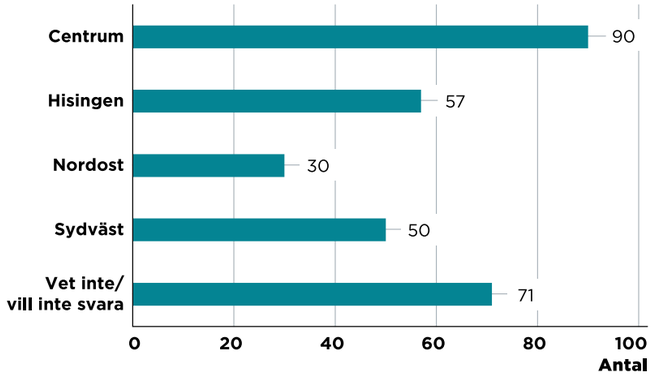

181 Frågan utgår från Göteborgs stadsområden men den svarande har själv gjort bedömningen om vilken/vilka delar av Göteborg den bor i. Informanternas bedömning behöver inte stämma överens men den geografiska uppdelning som staden utgår ifrån. Det var möjligt att välja flera alternativ på denna fråga, då ungdomar kan ha fler än en bostad utifrån familjeform/familjesituation.

Könsidentitet

Med könsidentitet avsågs den eller de kön som informanten **känner** sig som.

Det var möjligt att välja flera svarsalternativ på denna fråga. I följdfrågan kunde de som ville beskriva vilka ord de använder om sin könsidentitet, där det vanligaste svaret var genderfluid följt av agender.

Vilket eller vilka ord använder du om din könsidentitet?
289 svar

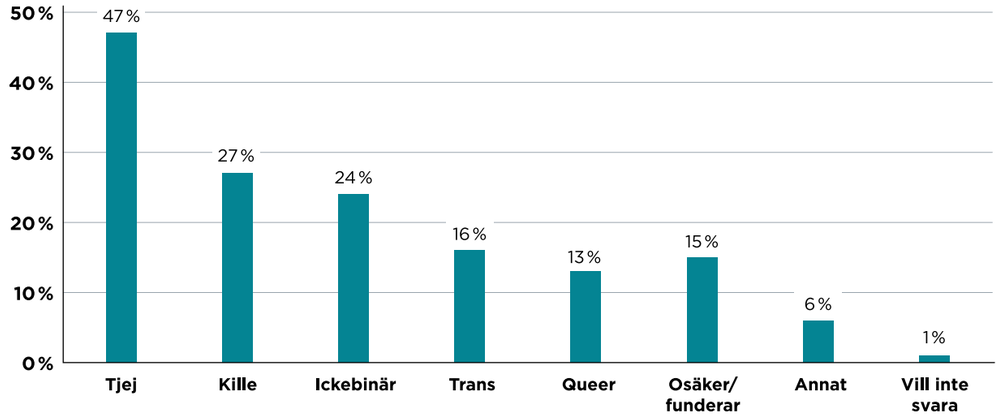

Transidentitet

Att vara transperson betyder att ens könsidentitet, det kön man känner sig som, inte är samma som det kön man fick när man föddes. Att fundera på vilket kön man har kan handla om att inte veta om man känner sig som tjej, kille, ickebinär eller något annat.

Är du transperson eller funderar på vilket kön du har?
285 svar

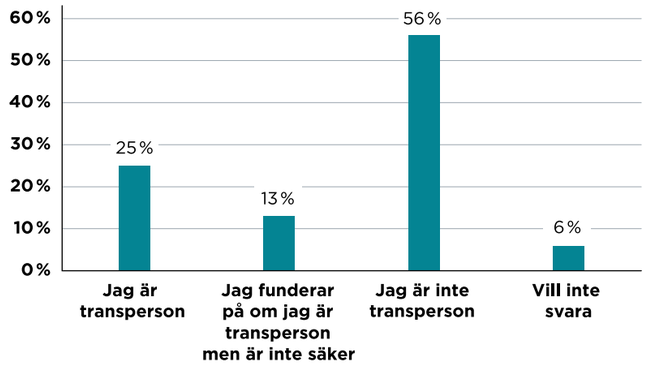

Sexuell läggning

Svarsalternativen formulerades i enkäten som beskrivningar och begreppen stod med inom parentes[182]. För att göra diagrammet mer överblickbart används begreppen i diagrammet.

Vem eller vilka kan du bli kär i och attraherad av?
288 svar

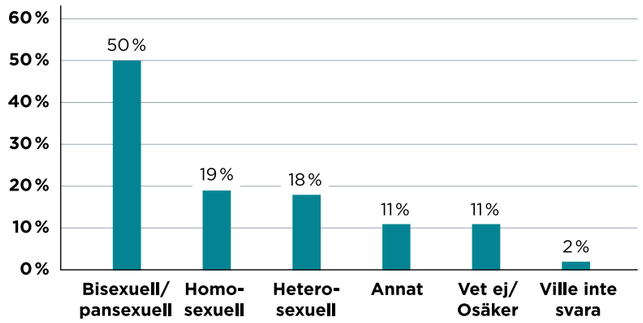

Det var möjligt att välja flera svarsalternativ på denna fråga. I följdfrågan kunde de som ville beskriva vilka ord de använder för sin sexuella läggning, där det vanligaste svaret var asexuell.

Funktionsnedsättningar

Har du en eller flera funktionsnedsättningar?
289 svar

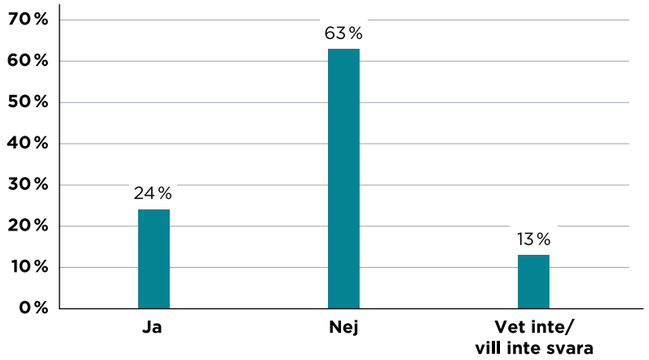

Med funktionsnedsättningar avses exempelvis att ha svårigheter att röra sig, att höra eller se, att koncentrera sig, allergier eller andra svårigheter.

I följdfrågan kunde den som ville beskriva sin/sina funktionsnedsättningar. De två vanligaste svaren var ADHD och autism.

182 Beskrivningarna var: Jag kan bli kär i och attraherad av någon oavsett vilket kön den har (bisexuell/pansexuell) /Jag kan bli kär i och attraherad av någon av samma kön som mig själv (homosexuell)/Jag kan bli kär i och attraherad av någon som har ett annat kön än mig själv (heterosexuell).

4.3.3 Ett intersektionellt perspektiv på enkätens genomförande och resultat

Spridning av enkäten

Eftersom stadsledningskontoret var beroende av andra aktörer för att sprida enkäten har det inte varit möjligt att säkerställa att information om enkäten kommit ut på alla skolor och i alla delar av Göteborg. I enkätens resultat syns att antal svar per stadsområde skiljer sig åt.

Centrum är det stadsområde där flest informanter uppgett att de bor, 31 procent av informanterna bor i centrala Göteborg. Från Hisingen och Sydväst är andelen svarande ungefär lika stort. Endast 10 procent av informanterna har uppgett att de bor i Nordöstra Göteborg, vilket gör att andelen svar från Centrum jämfört med Nordost är tre gånger fler. 26 procent av informanterna har angett vet inte/vill inte svara. En möjlig tolkning av den höga andelen svaranden som angett vet inte/vill inte svara är att det till viss del kan bero på att informanterna önskat bevara sin anonymitet.

Det är sannolikt att enkäten nådde ut i högre grad till elever i kommunala skolor jämfört med fristående skolor, eftersom stadsledningskontoret fick stor hjälp av elevhälsan inom de kommunala skolorna att sprida affischer och flygblad. Det är också troligt att enkäten i högre grad nådde ut till elever på högstadieskolor jämfört med gymnasieskolor, eftersom kuratorer på de kommunala grundskolorna hade fysiska träffar i början av december där affischer och flygblad fanns tillgängliga att ta med sig tillbaka till skolorna.

Språkliga begränsningar

Enkäten fanns endast tillgänglig på svenska och inte på några andra språk. Den fanns inte heller i en bearbetad version på lättare svenska eller i en version med stöd av bilder eller annan alternativ kommunikation. Skälet till dessa begränsningar var att uppdragets tidsmässiga förutsättningar inte räckte till att översätta enkäten eller att språkligt bearbeta den. Det är därför sannolikt att elever med låga kunskaper i svenska, som exempelvis nyanlända elever, och elever med behov av bildstöd eller annan alternativ kommunikation inte har haft likvärdiga möjligheter att svara på enkäten.

Enkäten riktade sig till barn och unga på högstadiet och gymnasiet, och exkluderade därmed yngre barn från förskoleklass till och med årskurs 6. Vad gäller yngre barn gjorde stadsledningskontoret även bedömningen att enkäter riktade till yngre barn behöver föregås av inhämtat samtycke från vårdnadshavare och det fanns inte möjlighet att genomföra det inom ramen för uppdraget.

Inom hbtqi

Ingen informant har uppgett intersex som något de identifierar sig som. Det går därför inte att säga att resultatet för enkäten gäller elever med intersexvariation. Enkäten hade inte med någon specifik fråga om intersex.

I enkätens fritextsvar lyftes kritik mot att cis inte fanns med under frågan om könsidentitet, när trans gjorde det. Det fanns svarande som saknade sin sexualitet som svarsalternativ i enkätens fråga om sexuell läggning. Queer saknades som svarsalternativ på frågan om sexuell läggning.

Flertalet intervjuer med verksamheter som möter unga hbtqi-personer, som gjordes inom ramen för rapporten, lyfte fram att unga transpersoner är särskilt utsatta i skolan. Därför har specifika analyser av enkätens resultat i första hand gjorts utifrån ett transperspektiv, där resultatet för ett antal utvalda frågor har brutits ned utifrån informanternas svar på frågan: *Är du transperson eller funderar på vilket kön du har?* Några analyser har också gjorts utifrån bakgrundsfrågan om sexuell läggning.

Utsatthet för våld

Enkäten efterfrågade inte erfarenheter av att utsättas för olika former av våld, och därmed fanns inte heller någon fråga med gällande erfarenheter av att som hbtqi-person att leva med hedersnormer.

Flertalet intervjuer med verksamheter som möter unga hbtqi-personer, som gjordes inom ramen för rapporten, lyfte fram att unga transpersoner är särskilt utsatta i skolan.

4.4 Intervjuer med verksamheter som möter unga hbtqi-personer

Tidigt i arbetet med rapporten identifierades behovet av att intervjua nyckelpersoner verksamma inom olika verksamheter i Göteborg som möter målgruppen unga hbtqi-personer. Syftet var att fånga deras erfarenheter från vad barn och unga berättar om skolan.

För att ringa in vilka verksamheter som skulle kontaktas utgick utredaren från sin kännedom om befintliga verksamheter samt ställde frågor till Göteborgs Stads HBTQ-råd och till de verksamheter som intervjuades om tips på andra relevanta verksamheter.

4.4.1 Upplägg för intervjuerna

Intervjuerna genomfördes i första hand i form av mer informella intervjuer/samtal där utredaren inledde med att berätta om uppdraget och dess upplägg, och därefter ombads intervjupersonen/intervjupersonerna att berätta om sina erfarenheter av hur barn och unga förmedlar att det är att gå i skolan som hbtqi-person. Följdfrågor ställdes utifrån det som intervjupersonerna berättade. Intervjuerna dokumenterades genom minnesanteckningar utan direkta citat. Intervjuerna fokuserade till största delen på äldre barn och ungdomar, då majoriteten av verksamheterna vänder sig till unga från cirka 11 år och uppåt.

Informella intervjuer genomfördes med representanter från följande verksamheter:

Föreningar inom civilsamhället	RFSL Göteborg EKHO Göteborg West Pride Antidiskrimineringsbyrån Väst (Före detta) Hänget Sveriges elevråd
Riktade verksamheter för unga hbtqi-personer	Gays In Angered (GIA), socialförvaltningen Nordost House of colors, socialförvaltningen Hisingen Gaybies, socialförvaltningen Sydväst Ungdomsmottagningarnas gruppverksamhet Vaddå kön?
Verksamheter för barn och/eller ungdomar	Ungdomsmottagningen Olskroken Ungdomsmottagningen Hisingen HälsUM, Ungdomsmottagningarna183 Majkens fritidsgård
Andra verksamheter inom Göteborgs Stad	Ungdomsfullmäktige Resursteam Heder samt SRHR-teamet, socialförvaltningen Centrum Angered fritt från våld, socialförvaltningen Nordost

I ett senare skede kontaktade utredaren ett antal av intervjupersonerna och bad om att få göra en mer formell intervju i form av skriftliga frågor som skickades per mail. De svar som inkom ligger till grund för de citat som finns inlagda i rapporten. Formella intervjuer per mail gjordes med:

» Jurist på Antidiskrimineringsbyrån Väst

» Kuratorer på RFSL Göteborg

» Kurator på ungdomsmottagning i Göteborg

» Kurator och sjuksköterska inom HÄLSUM, Ungdomsmottagningarna i Göteborg

» Samordnare på Resursteam Heder, socialförvaltning Centrum, Göteborgs Stad

» Utbildningskoordinator på West Pride

» Verksamhetsledare för Newcomers Youth Göteborg, RFSL Ungdom

183 HÄLSUM är en samordnande verksamhet för det utåtriktade och förebyggande arbetet för Göteborgs sex ungdomsmottagningar.

4.5 Underlag från grundskoleförvaltningen respektive utbildningsförvaltningen

4.5.1 Svar på frågor från stadsledningskontoret

Den 10 januari 2022 skickade stadsledningskontoret ett antal frågor till grundskoleförvaltningen respektive utbildningsförvaltningen i syfte att fånga delar av förvaltningarnas arbete kopplat till hbtqi. Frågorna rörde följande områden som undersökts inom ramen för uppdraget; systematiskt kvalitetsarbete, arbete mot diskriminering och kränkande behandling samt utbildningsinsatser, kollegialt lärande och annat stöd till skolor. Svaren från grundskoleförvaltningen och utbildningsförvaltningen utgör underlag för kapitel 5, 6, 7 och 8.

4.5.2 Kvalitetsrapporter

Grundskoleförvaltningen respektive utbildningsförvaltningen tar årligen fram kvalitetsrapporter. Kvalitetsrapporterna är en dokumentation av det systematiska kvalitetsarbetet.

Grundskoleförvaltningens kvalitetsrapport analyserar och bedömer måluppfyllelse inom centrala områden med koppling till de nationella målen samt beskriver strategier och utvecklingsinsatser.[184] Utbildningsförvaltningens kvalitetsrapport innehåller sammanställning och analys av föregående läsårs insatser och måluppfyllelse, främst gentemot läroplanen.[185]

184 Göteborgs Stad, Grundskoleförvaltningen (2021), Kvalitetsrapport läsåret 2020/2021. En lägesbedömning av grundskoleförvaltningens verksamhet, sidan 5.

185 Göteborgs Stad, Utbildningsnämnden, (2021) Kvalitetsrapport 2021, sidan 3.

4.5.3 Analys av anmälningar gällande diskriminering och kränkande behandling mot elever

Både grundskoleförvaltningen och utbildningsförvaltningen har rutiner för att anmäla, utreda och vidta åtgärder mot kränkande behandling, diskriminering och trakasserier. System för hur anmälan till huvudman ska göras finns, dessa skiljer sig dock åt mellan de båda förvaltningarna.

Inom ramen för arbetet med rapporten har stadsledningskontoret tagit del av sammanställningar över inkomna anmälningar från respektive förvaltning. För grundskoleförvaltningen har sammanställda inkomna anmälningar gällande år 2021 ingått i detta uppdrag. För utbildningsförvaltningen har sammanställda inkomna anmälningar gällande läsåren 2019/2020 samt 2020/2021 ingått[186]. Vid stadsledningskontorets genomgång av de sammanställda anmälningarna om kränkningar mot elever har fokus varit på anmälningar med händelser som bedömts ha samband med någon/några av diskrimineringsgrunderna könsidentitet/uttryck och sexuell läggning.

4.5.4 Blanketter för hälsosamtal

Enligt skollagen ska varje elev i grundskolan, grundsärskolan och specialskolan erbjudas minst tre hälsobesök som innefattar allmänna hälsokontroller. Hälsobesöken ska fördelas jämnt under skoltiden. Varje elev i gymnasieskolan och gymnasiesärskolan ska erbjudas minst ett hälsobesök som innefattar en allmän hälsokontroll.[187] Vid hälsobesöken kan skolsköterskan tidigt identifiera problem eller symptom hos elever som kan innebära att de är i behov av särskilt stöd eller andra insatser. Att hälsobesöken är återkommande kan ge skolsköterskan en möjlighet att bygga upp en relation till varje enskild elev, vilket kan vara en viktig grund för senare spontana besök om eleven har behov av det.[188]

En del i hälsobesöket är hälsosamtalet. Hälsosamtalet är ett samtal mellan eleven och skolsköterskan med syftet att främja hälsa och förebygga ohälsa. Hälsosamtalet kan ge varje elev möjlighet att diskutera sin hälsa och skolsituation med skolsköterskan och berätta om sådant som oroar eleven.[189] Hälsobesöken är frivilliga för eleverna.

186 Utbildningsförvaltningens skolor har delvis bedrivit utbildningen på distans på grund av restriktioner för covid-19, och av den anledningen har två läsår tagits med i rapportens analys.

187 Skollagen 2 kapitel 27 §.

188 Socialstyrelsen, (2016), *Vägledning för elevhälsan,* sidan 128.

189 Socialstyrelsen, (2016), *Vägledning för elevhälsan,* sidan 6 och sidan 128.

Hälso-samtalet

är ett samtal mellan eleven och skolsköterskan med syftet att främja hälsa och förebygga ohälsa.

I Göteborgs kommunala skolor genomförs hälsobesök med hälsosamtal i grundskolans årskurs 4 årskurs 8 samt i årskurs 1 på gymnasieskolan och gymnasiesärskolan. I kommunala grundsärskolor följer man i största möjliga mån samma intervall som grundskolorna för hälsobesöken, men skolsköterskan gör avvägningar om bästa tidpunkt för genomförande utifrån elevens förutsättningar och mognad[190].

Som stöd för hälsosamtalen finns blanketter som används inom grundskolan, grundsärskolan, gymnasieskolan respektive gymnasiesärskolan i Göteborgs Stad. Dessa lämnas ut till eleven inför hälsosamtalet och innehåller ett antal frågor utifrån olika frågeområden.

Göteborgs Stad ingår i Västra Götalandsregionens regiongemensamma projekt *Elevens hälsa i fokus*[191], där arbete pågår med att ta fram regiongemensamma mallar för hälsosamtalen. Implementering av de regiongemensamma mallarna är planerad att ske höstterminen 2022.[192]

Inom ramen för denna rapport har de blanketter för hälsosamtal som används läsåret 2021/2022 samt de regiongemensamma blanketterna analyserats utifrån ett hbtqi-perspektiv.

190 Intervju med Verksamhetsutvecklare hälso- och sjukvård, elevhälsans medicinska insats, utbildningsförvaltningen, 2022-02-09. Intervjun gäller kommunala skolor.

191 https://www.vgregion.se/regional-utveckling/verksamhetsomraden/folkhalsa/kraftsamling-fullfoljda-studier/utvecklingsarbeten/samverkan/regiongemensam-elevhalsodatabas-for-elevens-halsa-i-fokus/

192 Uppgifter per mail från verksamhetsutvecklare hälso- och sjukvård, elevhälsans medicinska insats, utbildningsförvaltningen, 2022-01-25.

Kapitel 5

Elevers perspektiv på hbtqi i skolan

Kapitel 5 och 6 är två resultatkapitel med fokus på elevers perspektiv. Dessa kapitel bygger på den enkätundersökning som genomfördes riktad till elever på högstadiet och gymnasiet i Göteborg som är eller funderar på om de är hbtqi-personer, i texten nedan kallad stadsledningskontorets webbenkät. Andra underlag för kapitel 5 och 6 är nationella kunskapsunderlag, intervjuer med verksamheter som möter unga hbtqi-personer samt grundskoleförvaltningens och utbildningsförvaltningens svar på stadsledningskontorets frågor. Sammantaget kan dessa underlag ge viktiga indikationer och visa på mönster som behöver undersökas vidare inom ramen för arbetet med en trygg och inkluderande skola för unga med hbtqi-identitet. Resultatet är inte statistiskt säkerställt utan är att betrakta som en lägesbild.

I kapitel 5 undersöks elevers perspektiv på hur hbtqi-frågor och hbtqi-personer ingår i undervisning, skolornas hbtqi-kompetens, erfarenheter av inkluderande bemötande utifrån namn, pronomen och gruppindelningar samt tillgång till och önskemål om omklädningsrum vid undervisning i idrott och hälsa. Elevers perspektiv står i centrum. Kapitlet gör inte anspråk på att beskriva hur skolor i Göteborg arbetar med hbtqi-uppdraget.

5.1 Hbtqi i undervisning

Hbtqi finns inte som ett samlat kunskapsområde i läroplaner eller kurs- och ämnesplaner, men skrivningar som knyter an till hbtqi återfinns både i läroplanerna och i flera kurs- och ämnesplaner. Skolan har därigenom i uppdrag att integrera hbtqi i undervisningen i flera olika ämnen.

Att hbtqi är integrerat i undervisningen är en viktig faktor för att unga hbtq-personer ska uppleva att skolan är trygg och inkluderande[192]. Genom att personer och erfarenheter som bryter mot normen lyfts in som ett återkommande och naturligt inslag i undervisningen kan fler elever känna sig inkluderade i undervisningen[193]. Ett inkluderande och normmedvetet förhållningssätt i undervisningen kan ta sig i uttryck i lärares språkbruk, i planering av undervisning och i val av undervisningsmaterial och exempel som används i undervisningen. Vid både planering och genomförande av undervisningen behöver lärare utgå från att det finns en mångfald av identiteter, erfarenheter och bakgrunder hos eleverna i klassrummet.[194]

2018 gjorde Skolinspektionen en tematisk kvalitetsgranskning av sex- och samlevnadsundervisningen i grundskolan, grundsärskolan, gymnasieskolan och gymnasiesärskolan. Kvalitetsgranskningen visar på att sex av tio lärare tar upp normer i ämnesundervisningen medan en tredjedel av lärarna tar upp hbtqi i sina ämnen.[195] Undervisning *om* normer bedrivs oftare än undervisning där eleverna får möjlighet till reflektion och diskussion om rådande normer.[196]

Detta avsnitt beskriver elevers perspektiv på hbtqi i undervisning, i sexualundervisning samt i läromedel.

5.1.1 Hbtqi i undervisning

Barnombudsmannens rapport *Erfarenheter från unga transpersoner samt från barn och unga med intersexvariation* har undersökt hur unga transpersoner tycker att deras lärare lyfter frågor som rör hbtqi/trans i undervisningen. 18 procent svarade att deras lärare gjorde det medan 53 procent svarade att det inte gjordes.[197]

192 Barnombudsmannen, 2021, *Erfarenheter från unga transpersoner samt från barn och unga med intersexvariation,* sidan 18.

193 https://www.skolverket.se/download/18.645f1c0e17821fd15c3099/1622712309998/Sandra-Bromster-Vardegrundsarbete-viktigt-for-studiero%E2%80%93transkribering-av-ljudfil-2.pdf

194 Skolinspektionen, (2018), *Sex och samlevnadsundervisning. Tematisk kvalitetsgranskning 2018*, sidan 22.

195 Skolinspektionen, (2018), *Sex och samlevnadsundervisning. Tematisk kvalitetsgranskning 2018*, sidan 23.

196 Skolinspektionen, (2018), *Sex och samlevnadsundervisning. Tematisk kvalitetsgranskning 2018*, sidan 41.

197 Barnombudsmannen, 2021, *Erfarenheter från unga transpersoner samt från barn och unga med intersexvariation,* sidan 20.

I stadsledningskontorets webbenkät ställdes en fråga om eleverna fick lära sig om hbtqi-personer och hbtqi-frågor i skolan:

Vi får lära oss om hbtqi-frågor och hbtqi-personer i min skola
256 svar

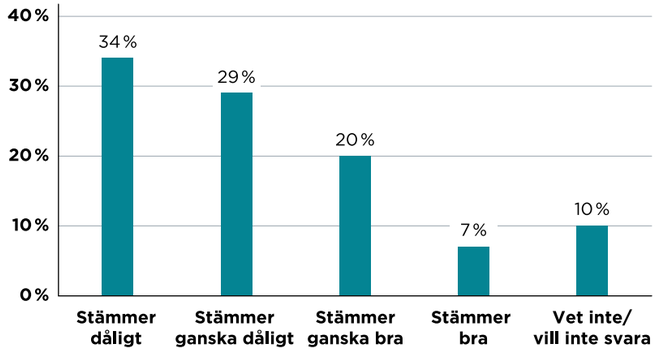

7 procent av eleverna svarar att det stämmer bra och 20 procent svarar att det stämmer ganska bra. 63 procent svarar att det stämmer dåligt eller ganska dåligt. Denna fråga var en av de frågor i stadsledningskontorets webbenkät som fick flesta negativa svar[198].

Stadsledningskontorets webbenkät innehöll en öppen fråga om vad som behöver bli bättre i skolan. I svaren på den öppna frågan är det framför allt att skolan ska ge mer kunskaper om hbtqi som efterfrågas. Mer kunskap om hbtqi i skolan är också ett av de vanligaste svaren på den öppna frågan om vad som är viktigt för att elever ska kunna vara öppna med sin hbtqi-identitet i skolan, om de vill vara det.

I flera fritextsvar lyfts både kritik mot hur skolan belyser hbtqi-frågor och önskemål om att skolan ska ta upp hbtqi mer än vad som redan görs. I det ingår att både lärare och elever behöver lära sig mer och prata mer om hbtqi, veta att hbtqi-personer finns och vad olika könsidentiteter och sexualiteter innebär, samt att det behöver ske på ett sätt som lär ut att alla könsidentiteter och sexualiteter är normala:

> **Att man börjar lära ut att hetero och cis inte är det ”normala” som många tror utan att man lär sig att alla könsidentiteter och läggningar är lika normala.**

Många fritextsvar efterfrågar att hbtqi ska ingå i olika ämnen och att såväl hbtqi-personer som hbtqi-historia ska tas upp i undervisningen:

> **Ge alla utbildningar någon form av extra/pålagd undervisning om hbtqi rättigheter. Typ att det tas upp i samhällskunskapen under mänskliga rättigheter.**

> **Att ha en liten bit av hbtq+grejer i dom flessta emnerna så folk kan förstå vad det är, hitta sig sjelv, och inte trycka ner andra och i stellet kan ge empati till dom om dom har det tufft.**

> **Uppmärksamma fler hbtq+personer som har haft betydelse för historien.**

198 Med negativa svar menas svar som angett stämmer dåligt eller stämmer ganska dåligt.

Fritextsvaren önskar både en ökad generell hbtqi-kunskap i skolan och mer specifika kunskaper om till exempel transpersoner och om heteronormen:

> **Mer prat i skolan om hbtq+ framför allt transpersoners historia och vad som är acceptabelt + vad det innebär mer att vara trans eftersom väldigt många ser det som ett val/trend.**

> **Att det ska vara mer tydligt att det inte är skillnad på hetero eller homo eller bisexuella. Man är ju inte en annan människa bara för att man kommer ut. Och man ska inte behöva komma ut heller eftersom att heterosexuella inte behöver det :)**

I enkätens fritextsvar ges också exempel på skoluppgifter kopplat till hbqti som elever har upplevt som problematiska:

> **En gång i skolan skulle vi diskutera vad vi tyckte om hen-pronomen. Även om ingen i min grupp sa något dumt så kändes det inte bra.**

Att kunskap om hbtqi behöver integreras i fler ämnen är också något som kommer upp i flera intervjuer med verksamheter som möter unga hbtqi-personer. En intervjuperson beskriver det som att *”Det är ingen temadag att vara hbtq – det är man året om”* i ett resonemang om att det inte räcker att skolor tar upp hbtqi-frågor på en temadag. Samma intervjuperson ger också exempel på att arbetssätt där skolan tar upp hbtqi ofta och på flera olika sätt, genom exempelvis val av musik och filmer samt exempel i undervisning och läromedel, kan leda till att hbtqi-frågor normaliseras i skolan.

Flera intervjupersoner berättar att de möter unga med erfarenhet från skolor där det finns personal som uppfattar att det är frivilligt att arbeta med och integrera hbtqi i undervisningen. De berättar också om skolor där det finns enskilda lärare som har stort intresse för och driver skolans arbete med hbtqi-frågor, men även lärare som har uttalat ett direkt motstånd mot att undervisa ur ett hbtqi-perspektiv. Skolledningen har en central roll i att förtydliga skolans uppdrag och ansvar samt att skapa förutsättningar för samstämmighet bland personalen. Inom ramen för denna rapport har inte skolledares arbete med hbtqi undersökts.

Att mer kunskap om hbtqi kan leda till att fler visar respekt för hbtqi-personer tas också upp i webbenkätens fritextsvar. En elev beskriver att om skolan ger mer kunskap om hbtqi, kombinerat med att lärare tydligt reagerar mot nedsättande kommenterar om hbtqi så kan det leda till att kränkningar mot hbtqi-personer kan minska:

> **När jag gick i högstadiet användes autist som förolämpning men ingen visste egentligen var det var. Folk använde bög som skällsord och pratade nedvärderande om hbtq personer utan att någon lärare öppet sa till dom, de kanske sa till privat med jag märkte ingen skillnad. Det var först när jag skrev ett mejl till alla lärare och uppmärksammade detta som det blev bättre.**
>
> **På sexualundervisningen tillät läraren eleverna att uttrycka sig nedvärderande mot transpersoner, jag var den enda som sa till. Jag fick veta att många i klassen var**

väldigt transfobiska fast de uttryckte bara det privat. Lärarna visste nog om detta men då detta är en ”politisk fråga” antar jag att dom inte får säga att eleverna tycker fel. Min närmaste vän i högstadiet var trans, han kom inte ut förrän han började i gymnasiet på en annan skola. Jag misstänker att klasskamraternas kommentarer hindrade honom från att komma ut i högstadiet.

Vi måste lära oss om hbtq+personer och funktionsvariationer i skolan, osäkerhet väcker rädsla och leder till mobbning. Man kan hindra detta genom kunskap så om folk får lära sig om sånt här tidigare, åtminstone i mellanstadiet, skulle det bli bättre.

Vid flera intervjuer med verksamheter som möter unga hbtqi-personer ges exempel på att årskurs 4–6 kan vara en period i skolan som är särskilt tuff för många elever som är eller funderar på om de är hbtqi-personer. Under intervjuerna lyfter flera intervjupersoner fram att hbtqi måste ingå i skolans undervisning redan från lågstadiet:

Det har länge funnits en kultur inom skolan där man väntat med de här frågorna till högstadiet, och då lagt in det enbart i sexualkunskapen. Men HBTQI handlar ju inte bara om sex, det handlar om att alla ska kunna leva på samma villkor, om våra lagstadgade rättigheter (och skyldigheter). Rätten att inte utsättas för kränkningar och diskriminering och skolans skyldighet att motverka kränkningar och diskriminering.

Vår uppfattning är att skolans arbete med likabehandlingsplaner skiljer sig mycket och inte många verkar arbeta med utarbetade aktiva åtgärder i enlighet med diskrimineringslagstiftningen. Skolan behöver belysa allas olikheter, och allas lika värde redan från lågstadiet.

Barn idag har redan i ung ålder hört ord och begrepp de vill veta mer om, vi kan inte säga att de får vänta tills det blir äldre. Däremot får vi anpassa hur vi pratar om ämnet utifrån elevernas ålder. (När vi träffar lågstadieelever talar vi om kärlek, vad är det, hur känns det, och att kärlek kan se ut på olika sätt. Vi talar om vår rättighet att bli kär i den vi vill, att ingen får tvinga oss, samtycke osv. Vi använder normkreativa böcker och skapar familjer tillsammans, för att synliggöra allas olikheter.)

Grunderna i att var och en har rätt till att få respekt för den, den är och allas skyldighet att visa varandra respekt för att motverka kränkningar, mobbning och diskriminering.

Utbildningskoordinator på West Pride

Det har länge funnits en kultur inom skolan där man väntat med de här frågorna till högstadiet, och då lagt in det enbart i sexualkunskapen.

Även elever som svarade på stadsledningskontorets webbenkät tar upp att undervisning om hbtqi måste börja i lägre åldrar:

Man måste lära sig om könsidentitet och sexuell läggning vid yngre ålder. Man behöver inte sexualkunskap om hur könsorganen fungerar men man måste lära sig saker som vad en trans person är och att man får älska vem fan man vill. För de finns för många yngre barn och tonåringar som tycker de är svin kul att skratta åt hbtq för de är helt bortom deras förstånd.

Bättre undervisning om hbtqi från en lägre ålder, t.ex. börja redan på mellanstadiet då det finns folk i min klass som inte ens vet vad hbtqi betyder.

Stadsledningskontoret har inte undersökt hur elever från grundskolans yngre årskurser upplever undervisningen om hbtqi i sin skola. Detta är ett område som stadsledningskontoret ser behöver prioriteras i Göteborgs Stads fortsatta arbete med villkor för hbtqi-personer i skolan.

5.1.2 Sexualundervisning

Barnombudsmannens rapport *Erfarenheter från unga transpersoner samt från barn och unga med intersexvariation* visar på att 28 procent av de tillfrågade unga transpersonerna tyckte att sexualundervisningen i skolan var relevant för dem medan 56 procent inte upplevde den som relevant för dem[199].

I stadsledningskontorets webbenkät ställdes en fråga som gällde undervisning i kunskapsområdet sex och samlevnad[200]. Frågan var formulerad som *Sexualundervisningen tar upp frågor som berör mig*. Eftersom kunskapsområdet sex och samlevnad/sexualitet, samtycke och relationer stärks i och med de ändringar i läroplanerna som träder i kraft 1 juli 2022 valde stadsledningskontoret att ta upp sexualundervisning som en egen fråga i webbenkäten.

Sexualundervisningen tar upp frågor som berör mig
255 svar

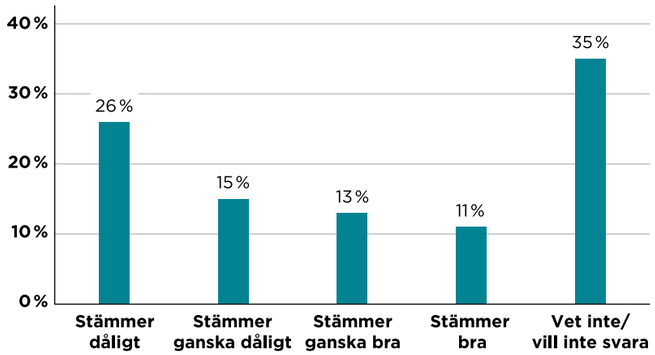

11 procent svarar att det stämmer bra och 13 procent svarar att det stämmer ganska bra, vilket motsvarar 24 procent. 41 procent svarar att det stämmer dåligt eller ganska dåligt. 35 procent svarar vet inte/vill inte svara. Denna enkätfråga var den fråga där högst andel svarade vet inte/vill inte svara. En möjlig tolkning är att en del av dessa svar kommer från elever som inte haft någon sexualundervisning.

199 Barnombudsmannen, 2021, *Erfarenheter från unga transpersoner samt från barn och unga med intersexvariation*, sidan 20.

200 Från 1 juli 2022 byter kunskapsområdet namn till *Sexualitet, samtycke och relationer*.

I fritextsvaren beskriver flera elever att:

Vi hade ingen sexualundervisning alls nu under gymnasiet pga tidsbrist. Men annars skulle det knappt varit någon ändå trots att läraren tillhörde hbtqia+. Tycker det är viktigt då unga gays inte ofta kan allt för mycket.

På till exempel min skola så har just min årskurs inte fått en enda lektion med sexualundervisning under våran skolgång.

Att sexualundervisningen behöver vara mer inkluderande för hbtqi-personer och mindre heteronormativ kommer upp i flera fritextsvar:

Den undervisning vi fick av sexualkunskap i 1:an av gymnasiet använde problematiska begrepp och ord utan att lärare gav förklaring samt var väldigt heteronormativ och påstod att alla va sexuella.

Vi lär oss väldigt lite om hbtqia i skolan. Sexualkunskapen i skolan utgick nästan bara från heterosexuella relationer vilket var ganska orelevant för mig. Vi fick t.ex inte lära oss hur man skyddar sig som homosexuell. Kuratorn och skolsystern har inte heller någon större kunskap om hbtqia.

Resultatet på denna enkätfråga har analyserats utifrån elevernas sexuella läggning. 40 procent av elever som är bisexuella/pansexuella, 45 procent av elever som är homosexuella och 36 procent av elever som är heterosexuella svarar att sexualundervisningen inte tar upp frågor som berör dem. Analysen visar också att de elever som svarar ”annat”[201] på frågan om sexuell läggning sticker ut genom att 60 procent har angett att sexualundervisningen inte tar upp frågor som berör dem. I ett av fritextsvaren uttrycker sig en elev på följande sätt:

Jag som asexuell känner mig inte representerad i skolan, jag tror inte jag har hört någon lärare ens nämna det ordet, och även om några lärare pratar öppet om hbt-saker är detta något som de antingen inte vet var det är eller inte bryr sig att prata om. Inte för att man behöver prata om det mycket men jag tycker att vi behöver spendera mer tid på att prata om hbtq generellt, inte bara nämna några av termerna som de flesta redan har hört om.

Gruppen ”annat” är dock en mindre grupp med 33 svarande, jämfört med det totala antalet som svarat på denna fråga (255 svar). Detta gör att dessa svar endast kan tolkas som en indikation.

Jag som asexuell känner mig inte representerad i skolan, jag tror inte jag har hört någon lärare ens nämna det ordet.

201 Med ”annat” avses annan sexuell läggning än homosexuell, bisexuell/pansexuell och heterosexuell.

5.1.3 Hbtqi i läromedel

Läromedel kan exempelvis vara böcker, filmer, musik, bilder och annat undervisningsmaterial. Skolverket anger att ett normkritiskt perspektiv kan användas vid val av läromedel men också i vilka exempel som används eller synliggörs i undervisningen[202].

En fråga i stadsledningskontorets webbenkät gällde om hbtqi-frågor och hbtqi-personer finns med i de läromedel som används i skolan.

Hbtqi-frågor och hbtqi-personer finns med i de läromedel som vi använder i skolan
256 svar

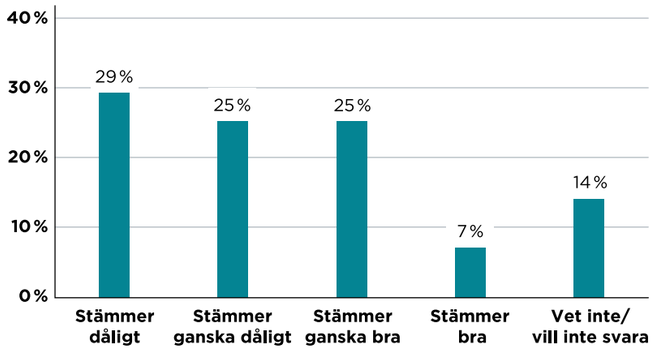

32 procent svarar stämmer bra eller ganska bra medan 54 procent svarar att det stämmer ganska dåligt eller dåligt.

Önskemål om ett hbtqi-perspektiv i läromedel lyfts också i webbenkätens fritextsvar:

Uppdatera läroböckerna så att det inte står ”han/hon” eller ord som ”transvestit” till exempel.

Inkludera och normalisera HBTQ+ i skolundervisningen redan från tidig ålder t.ex. normalisera två mammor/pappor eller transpersoner, ect i skoluppgifter.

202 https://skolverket.se/skolutveckling/inspiration-och-stod-i-arbetet/stod-i-arbetet/jamstalldhet-i-skolan

5.2 Skolans kunskap om hbtqi

Detta avsnitt handlar om elevers perspektiv på skolans, och i synnerhet lärares, kunskaper inom hbtqi. Avsnittet innehåller också beskrivna erfarenheter av skillnader mellan olika skolor och områden i Göteborg samt vilket stöd grundskoleförvaltningen respektive utbildningsförvaltningen kan ge till skolor i deras arbete med hbtqi.

MUCF anger att kompetens hos lärare om hbtq-frågor bidrar till att hbtq-frågor blir mer inkluderade i undervisningen, men också till att eleverna får ökad kunskap och större förståelse för de elever som är hbtq-personer. Lärares kunskaper om hbtq är viktigt för att skapa en trygg skolmiljö.[203]

Skolinspektionens nationella kvalitetsgranskning av sex- och samlevnadsundervisning visar att fyra av tio skolor saknar lärare som är utbildade i hbtq. På hälften av skolorna finns enskilda lärare med utbildning i hbtq-frågor. Normer och hbtq är också de områden som lärarna framför allt uppger att de behövde kompetensutveckling inom.[204] I kvalitetsgranskningen lyfter Skolinspektionen fram att det också finns brister i lärarnas normmedvetna förhållningssätt, exempelvis genom att undervisningen bedrivs heteronormativt. Flertalet lärare i Skolinspektionens kvalitetsgranskning uttrycker en vilja att inkludera alla elever i undervisningen men att de saknar kunskaper om hur det ska gå till. Skolinspektionen bedömer att det finns ett stort behov av att kompetensutveckla lärare inom normmedvetenhet.[205]

203 Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, (2021) *"Det är viktigt att se att det går bra för många" Unga hbtq-personers röster om trygga och inkluderande miljöer*, sidan 54.

204 Skolinspektionen, (2018), *Sex och samlevnadsundervisning. Tematisk kvalitetsgranskning 2018*, sidan 25.

205 Skolinspektionen, (2018), *Sex och samlevnadsundervisning. Tematisk kvalitetsgranskning 2018*, sidan 41.

5.2.1 Lärare med bra kunskaper om hbtqi

I stadsledningskontorets webbenkät ställdes en fråga om det finns lärare på skolan som har bra kunskaper om hbtqi. Som frågan var formulerad definierade den inte om elevens bedömning gällde en eller flera lärare.

Det finns lärare på min skola som har bra kunskaper om hbtqi
256 svar

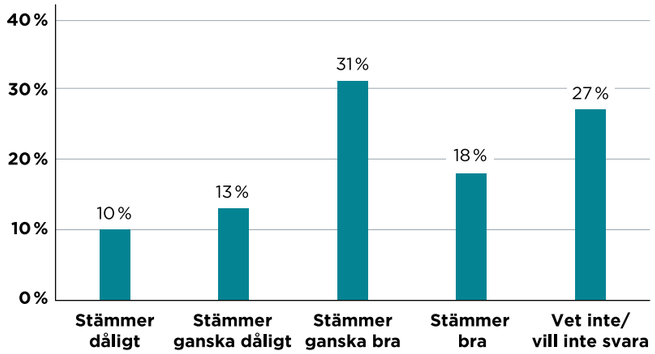

49 procent svarar att det stämmer bra eller ganska bra, majoriteten av dessa anger stämmer ganska bra. 23 procent anger att det stämmer dåligt eller ganska dåligt, och 27 procent svarar vet inte/vill inte svara.

I stadsledningskontorets webbenkät fanns en öppen fråga om vad som behöver bli bättre i skolan. I fritextsvaren efterfrågar många elever att lärare ska få mer utbildning om hbtqi för att kunna integrera hbtqi i deras undervisning på ett bra sätt:

Extremt mycket mer koll på hur lärare lär ut egentligen och korrekt fakta och historia om hbtq+ personer.

Snacka med alla lärare så att man slipper göra elever obekväma och otrygga.

Hbtqia+ diplomera lärare, på ALLA skolor!!!

Att lärare och elever vet var de olika könsidentiteterna och sexualiteterna är så att man inte måste förklara själv.

Hbtqia+ diplomera lärare, på ALLA skolor!!!

I majoriteten av de intervjuer som genomfördes med verksamheter som möter unga hbtqi-personer kommer frågan om fortbildning för lärare och annan skolpersonal upp. Många intervjupersoner framhåller vikten av att fortbildning inom hbtqi ges men också att lärare tar eget ansvar för sin kunskapspåfyllnad och tar reda på sådant som de inte kan om hbtqi. Om lärare saknar kunskaper ökar risken att elever inte kan ställa sina frågor till lärare:

[...] många av de unga som jag möter, bär på erfarenheter av att de i skolan saknas grundläggande kompetens inom HBTQIA+. Och många unga upplever att lärare under lektioner kan hänvisa frågor till dem och där de sätts i en position av att få förklara vad det innebär att vara inom HBTQIA+.

Många av de unga berättar då att de upplever sig bli representanter för en hel grupp och att de själva förväntas ha kunskap om allt inom HBTQIA+. Många unga berättar hur det upplevs bli utlämnade, outade och hur de blir sårbara för sina klasskamraters värderingar och frågor.

Många unga upplever att de kan hamna i argumentation om att försvara sin egen existens, sin egen trobarhet och rättigheter. Många unga berättar om upplevelse av att hamna i kamp och att de efter den typen av lektioner eller diskussioner upplever otrygghet.

Vissa unga uttrycker hur de måste ”verbalt slåss” för sina och andras rättigheter och hur de har accepterat rollen som ”skolans arga HBTQIA+-person”, och andra som berättar hur de nästintill försöker gömma och dölja sig, för att inte få sin integritet kränkt eller utlämnad.

Kurator på ungdomsmottagning

I citatet framhålls erfarenheter av att elever med hbtqi-identitet har hamnat i situationer där deras lärare har hänvisat frågor om hbtqi till dem istället för att läraren själv svarat på frågorna. Det är flera intervjupersoner som beskriver att lärare använder elever med hbtqi-identitet som kunskapskälla om hbtqi-frågor, det vill säga att lärares egna kunskapsbrister kompenseras genom att elever med hbtqi-identitet får stå för kunskaperna i undervisningen. En intervjuperson beskriver det som att hbtqi-elever ibland förväntas vara ett ”levande google” och utbilda sina lärare.

Flera intervjuer med verksamheter som möter unga hbtqi-personer betonade att särskilt kunskap om trans, queer, intersex och asexualitet saknas hos skolpersonal:

Både lärare och elever har ett väldigt binärt tänk, med mycket mer låst syn kring kön, och en något öppnare attityd och kunskap kring sexuell läggning. Kunskap saknas generellt kring kön och könsidentitet, och därmed sker många slentriankoningar och felköningar vilket drabbar den grupp elever som har könsöverskridande identitet/uttryck.

Om intersex skulle jag säga att kunskapen är obefintlig. Både när vi möter personal och elever får vi ofta höra kommenterar som- ”men det finns ju bara 2 kön på riktigt” och formuleringar som ”en riktig tjej/en riktigt kille” osv. I de flesta fall är arbetet med jämställdhet inte transinkluderande. Det pratas fortfarande främst om pojkar och flickor i PDKs[206].

Utbildningskoordinator på West Pride

Både lärare och elever har ett väldigt binärt tänk, med mycket mer låst syn kring kön, och en något öppnare attityd och kunskap kring sexuell läggning.

206 PDK är förkortning för plan mot diskriminering och kränkande behandling.

Gällnade trans och intersex berättar intervjupersoner om erfarenheter från skolor där skolpersonal har ifrågasatt trans och vetskapen om att transpersoner finns. Vidare lyfts också om exempel från skolor där lärare hoppat över avsnitt om transpersoner i läromedel. HälsUM, som är ungdomsmottagningarnas samordnande verksamhet för det utåtriktade och förebyggande arbetet, beskriver behovet av en ökad kunskap om trans och intersex såhär:

Rent historiskt har det pågått ett frigörelseuppror och en kamp för att kunna få älska vem en vill länge, en önskan i samhället om ifrågasättande kring sexualitet och sexuella preferenser. Juridiska system har förändrats i och med detta; samkönade par kan numera gifta sig, homosexualitet har avkriminaliserats och avdiagnosticerats osv. Detta sätter nya strukturer och normer i samhället.

Vi har tyvärr inte kommit lika långt historiskt med trans- och intersexfrågor i Sverige vilket vi också tror speglar av sig i skola och undervisning. Tvångssterilisering av transpersoner stoppades först 2013 vilket betyder att transpersoner, inte ens på pappret, haft samma mänskliga rättigheter som cispersoner. Därav har transpersoner inte haft utrymme att berätta om sin identitet.

Transidentitet och intersex finns kartlagt vetenskapligt. Det finns beskrivet i skolornas naturkunskapsböcker och i medicinsk, sociologisk och psykologisk forskning. Det bör därför inte vara en diskussionsfråga, varken bland elever eller vuxna, ifall dessa personer existerar eller ej. Det är viktigt att belysa dessa variationer av kön i skolan, biologiskt men också med en filosofisk aspekt av varför vi fortfarande väljer att kategorisera in människor i endast två könsboxar.

I första hand behöver lärare prioritera att ta upp dessa frågor i sina kurser samt vara insatta i hbtqi själva och vad som är aktuellt i just deras ämnen. Historia och samhällskunskap kan belysa hbtqi-historia och vilka kamper som medfört att lagförändringar ej längre är förtryckande. Naturkunskap och biologi kan lyfta biologiska aspekter av kön på nyanserande sätt.

Det börjar med andra ord inte med eleverna, det börjar med vuxna och vi tror att en grundkompetens bland vuxna gällande transfrågor och intersexfrågor därför är jätteviktigt.

(Kurator och sjuksköterska inom HälsUM, Ungdomsmottagningarna i Göteborg)[207]

207 HälsUM är en samordnande verksamhet för det utåtriktade och förebyggande arbetet för Göteborgs sex ungdomsmottagningar.

RFSL Göteborgs kuratorer berättar att de blir kontaktade av både elevhälsopersonal och lärare, och att det ofta gäller att en elev kommit ut och att skolpersonalen inte vet hur de ska bemöta det:

> **Många av de professionella som kontaktar oss utgår ifrån att de inte vet hur de ska bemöta elever som är hbtqi-personer för att de inte är det själva, och tänker därför att eleven borde eller måste komma på samtal hos oss på RFSL Göteborg istället. Men en måste naturligtvis inte vara hbtqi-person själv för att kunna bemöta hbtqi-personer på ett respektfullt, rimligt och relevant sätt.**
>
> **Det viktiga är att prata med eleven och se vad som är viktigt för hen och utgå från det. Ibland kan en också behöva ta ansvar och läsa på – utgå inte från att eleven ska lära dig saker. Om eleven säger vad hen behöver, agera utifrån det sätt hen önskar, till exempel om eleven vill använda ett annat namn eller pronomen mot tidigare, var noggrann med att komma ihåg att använda rätt och ifrågasätt det inte.**
>
> *Kuratorer på RFSL Göteborg*

I flera intervjuer betonar intervjupersonerna att det inte kan finnas utrymme för lärares egna tyckande i hbtqi-frågor, och att lärare inte kan få välja om de ska integrera hbtqi i sin undervisning eller inte.

5.2.2 Upplevda skillnader mellan skolor och områden

Många av de intervjuade verksamheter som möter unga hbtqi-personer tar upp att skolors arbete med hbtqi ser väldigt olika ut mellan olika skolor, vilket de beskriver kan påverka hur situationen för hbtqi-elever är på skolan. Stadsledningskontoret har inte kunnat undersöka hur hbtqi-perspektiv i undervisning och villkor för hbtqi-personer ser ut i olika skolor över Göteborg men rapporten vill ändå belysa vad som framkommer i intervjuerna. Stadsledningskontoret ser att detta är ett område som bör prioriteras i det fortsatta arbetet för att kunna identifiera och analysera risker och orsaker och vidta relevanta åtgärder utifrån varje skolas förutsättningar.

I intervjuerna beskrivs att orsaker till de upplevda skillnaderna exempelvis kan vara hur mycket skolan jobbar med hbtqi i undervisningen, om arbetet med hbtqi i skolan är beroende av enskilda lärare som driver på arbetet eller inte, nivån på lärares kunskaper samt vilka normer som är dominerande på skolan och i det geografiska närområdet där skolan fanns. På olika skolor kan därmed olika typer av utmaningar finnas:

> **Det är helt klart skillnad på vilken skola man går i /område man bor i. Men det är kan också vara stor skillnad mellan klasser på en och samma skola. Det blir tydligt att lärarens eget engagemang och intresse av frågan styr vad eleverna får för kunskap – det saknas ett säkerställande av en jämlik undervisning.**
>
> *Utbildningskoordinator på West Pride*

Det tycks finnas en bild i samhället av att är störst svårighet att tala om HBTQI i så kallade förorter, men vi har de senaste åren stött på stark problematik på skolor i socioekonomiskt starka områden.

Flera intervjupersoner från verksamheter som möter unga hbtqi-personer beskriver att viktiga faktorer för att en skola ska vara bra för hbtqi-personer är att skolan pratar om hbtqi, att elevhälsan och lärare har bra hbtqi-kompetens, att det finns en vilja från skolledningen att skolpersonalen ska ha kunskaper inom hbtq, att alla på skolan tydligt visar att skolan arbetar aktivt för allas lika värde, att dåligt bemötande tas på allvar och att skolan har regnbågsflaggor, transflaggor och andra hbtqi-symboler synliga på skolan. De intervjuade beskriver också att de har mött skolor där hbtqi-frågor har setts som överflödiga eller onödiga, och där lärare har resonerat som om att det endast är elever som är hbtqi-personer som behöver kunskaper om hbtqi.

En problematik som kommer upp vid flera intervjuer är att föräldrar/vårdnadshavare inte vill att deras barn deltar i skolans undervisning om hbtqi:

> **Vi upplever att det på skolor runt Centrum generellt finns en högre kunskap och ett klimat där det är mer självklart att vara öppen, än i andra stadsdelar längre ifrån stadskärnan. Det tycks finnas en bild i samhället av att är störst svårighet att tala om HBTQI i så kallade förorter, men vi har de senaste åren stött på stark problematik på skolor i socioekonomiskt starka områden. Elever hålls hemma när vi kommer på besök, där anledningen oftast tycks baseras på konservativa åsikter kopplade till kärnfamilj och traditioner, men ibland också kopplat till religion.**
>
> *Utbildningskoordinator på West Pride*

5.2.3 Förvaltningarnas stöd till skolor i deras hbtqi-arbete

Inom ramen för detta uppdrag har stadsledningskontoret ställt frågor till grundskoleförvaltningen och utbildningsförvaltningen gällande vilket stöd respektive förvaltning kan erbjuda till skolor i deras arbete med att integrera hbtqi i undervisningen.

Utbildningsförvaltningen svarar bland annat att förvaltningen har en webbstödsida på intranätet, som är under uppbyggnad, där stödmaterial kopplat till läroplansmålen samt skollag och diskrimineringslag samlats. Vidare beskriver utbildningsförvaltningen att:

> **Utbildningsförvaltningen har HBTQ-diplomerade verksamheter och samtliga nyanställda inom elevhälsans professioner samt nyanställda rektorer ges i samarbete med Kunskapscentrum för sexuell hälsa en utbildning för att erhålla Hbtq-diplomering. Förvaltningen har en webbstödsida på intranätet – Mitt UBF (under uppbyggnad) där stödmaterial kopplat till läroplansmålen samt skollag och diskrimineringslag samlats.**
>
> **En av förvaltningens anställda förstelärare i sex-och samlevnad har del av tjänsten i uppdrag att fungera som en central resurs för att stötta samtliga skolenheter och kan fungera som stöd om någon skolenhet vill ha hjälp med att på ett bättre sätt integrera hbtqi i undervisningen. Det finns också en websida med konkret stöd och metodmaterial till skolorna om bla Hbtqi.** [208]

Grundskoleförvaltningen svarar att:

> **Förvaltningen har en stödsida kopplat till arbetet med normer och värden. med ett brett stöd att hämta för arbetet kopplat till diskriminering och kränkande behandling. Där finns lättillgängligt material för kunskapsökning, undervisningsmaterial samt länkar till organisationer som kan stödja skolan vid behov. Där finns även ett kalendarium där aktuella utbildningar läggs upp kopplat till dessa frågor. Det kan vara utbildningstillfällen förvaltningen själv tagit fram men även utbildningar som andra delar av staden eller externa aktörer organiserar.**
>
> **Elevhälsoteam/skolledning har möjlighet till att diskutera hur de kan utveckla sitt arbete kring dessa frågor med antingen verksamhetsutvecklare i sitt område eller verksamhetsutvecklare kopplat till mänskliga rättigheter. I samarbete med externa aktörer erbjuds stöd till enskilda skolor för att utveckla arbetet mot diskriminering och kränkande behandling, så som West pride, MÄN, Levande historia med flera.**[209]

En annan fråga handlade om det finns centrala riktlinjer eller annat stöd i händelse av negativa reaktioner från vårdnadshavare och/eller skolpersonal gällande hbtqi i undervisningen eller gällande skolans stöd till elever i hbtqi-frågor. Grundskoleförvaltningen svarar att:

208 Svar från utbildningsförvaltningen per mail 2022-01-27.

209 Svar från grundskoleförvaltningen per mail 2022-01-18.

> **Det finns inga specifika riktlinjer, men i de fall detta skett har vi hänvisat till skrivningarna i läroplanen och andra styrande dokument. (Detta gäller även andra synpunkter, där vårdnadshavare har åsikter kring undervisningen, som går emot våra styrande dokument.)** [210]

Utbildningsförvaltningen svarar att:

> **Enligt skollagen ska alla huvudmän ha rutiner för att ta emot och utreda klagomål mot utbildningen. Huvudmannen ska vidta nödvändiga åtgärder om det genom klagomål eller på annat sätt framkommer att det finns brister i verksamheten. På förvaltningens hemsida, likväl som på samtliga skolors hemsidor, finns möjlighet att lämna klagomål via webbformulär.** [211]

Stadsledningskontoret har också frågat hur respektive förvaltning förbereder skolorna inför de ändringar i läroplanens inledande delar som träder i kraft 1 juli 2022. I detta ingår ändringar inom kunskapsområdet sex och samlevnad (sexualitet, samtycke och relationer) samt skrivningar som anger att alla som arbetar i skolan ska utgå från ett normmedvetet förhållningssätt.

Utbildningsförvaltningen svarar att:

> **I utbildningsnämndens verksamhetsplan för 2022 beskrivs de läroplansändringar som handlar om jämställdhet, sexualitet, samtycke och relationer samt andra delar av skolans värdegrundsarbete. Läroplansförändringarna har lyfts och värderats gällande behov av insatser på huvudmannanivå och skolenhetsnivå.**
>
> **God kompetens finns på skolnivå att omhänderta förändringarna och till stöd finns verksamhetsutvecklare som arbetar nära rektorerna och utvecklingsledare och förstelärare med särskilt uppdrag på huvudmannanivå inom MR-frågor och sexualitet, samtycke och relationer. En av förvaltningens anställda förstelärare i sex-och samlevnad har del av tjänsten i uppdrag att fungera som en central resurs för att stötta samtliga skolenheter kring utvecklingen av deras arbete med sexualitet, samtycke och relationer**[212]**.**

Grundskoleförvaltningen svarar att:

> **Förvaltningen har tagit fram ett stödmaterial för implementering av LGR22, där denna fråga är en del. Där finns färdiga upplägg och diskussionsfrågor för att implementera de nya skrivningarna. Som ett komplement finns sedan stödsidan med en ”box” *Sexualitet, samtycke och relationer*, där det finns samlat ett stort material man kan använda för att höja sin kunskap kring frågan samt tips på undervisning och aktuella läromedel som har med dessa perspektiv.** [213]

210 Svar från grundskoleförvaltningen per mail 2022-01-18.

211 Svar från utbildningsförvaltningen per mail 2022-01-27.

212 Svar från utbildningsförvaltningen per mail 2022-01-27.

213 Svar från grundskoleförvaltningen per mail 2022-01-18.

5.3 Inkluderande bemötande i skolan

Detta avsnitt fokuserar på respekt för elevers namn och pronomen samt hur indelningar i grupper sker, utifrån att detta utgör olika delar av ett inkluderande bemötande i skolan. Att vara inkluderad i skolan handlar om att som elev få sina rättigheter respekterade.

Barnombudsmannens rapport *Erfarenheter från unga transpersoner samt från barn och unga med intersexvariation* visar på att lärare som visar acceptans och respekterar personens föredragna namn och pronomen är en faktor för en positiv skolsituation[214]. Respekt för namn och pronomen är delar av barnets rätt till sin identitet, vilket är en rättighet som är fastslagen i barnkonventionens artikel 8. Identiteten är unik för varje människa och består av flera delar. Ett barns könsidentitet ingår i barnets rätt till sin egen identitet.[215]

5.3.1 Namn

Varje barn ska ges ett eller flera förnamn[216]. Tilltalsnamnet är det eller de förnamn som man kallas för[217]. Ett förnamn får ändras. Att officiellt ändra sitt namn görs genom en ansökan till Skatteverket. Alla vårdnadshavare ska skriva under ansökan för barn under 12 år. För barn och unga som är mellan 12–18 år ska alla vårdnadshavare och barnet själv skriva under ansökan.[218]

En person kan ändra sitt föredragna namn, det vill säga det namn personen använder om sig själv, även innan namnet har ändrats juridiskt. Ett möjligt antagande är att detta är mer vanligt för yngre personer eftersom en ansökan om namnändring behöver undertecknas av alla vårdnadshavare. I skolan används elevers namn exempelvis i direkta tilltal, när man pratar om en person, i klasslistor, i e-postadresser och i användarnamn vid digital undervisning.

I stadsledningskontorets webbenkät ställdes två frågor gällande namn: en fråga om lärare använder rätt namn om eleven och en fråga om andra elever använder rätt namn om eleven. Med rätt namn menas det namn som den elev som svarade på enkäten använder om sig själv.

214 Barnombudsmannen, (2021), *Erfarenheter från unga transpersoner samt från barn och unga med intersexvariation,* sidan 20.

215 Barnombudsmannen, (2021), *Erfarenheter från unga transpersoner samt från barn och unga med intersexvariation,* sidan 7.

216 Lag om personnamn, 26 §.

217 https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/befolkning/amnesovergripande-statistik/namnstatistik/produktrelaterat/Fordjupad-information/fragor-och-svar-om-namnstatistiken/

218 https://www.skatteverket.se/privat/folkbokforing/namn/bytafornamn.4.76a43be412206334b89800020631.html

Lärare/andra elever använder rätt namn om mig
251 svar

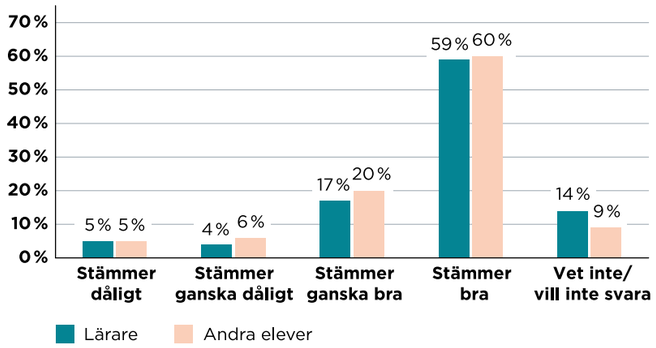

Resultatet på dessa två frågor visar att majoriteten uppger att både lärare och andra elever använder elevens rätta namn. 80 procent svarat att andra elever använder rätt namn och 76 procent svarar att lärare använder rätt namn. 10 procent svarar att lärare inte använder rätt namn och 11 procent svarar att andra elever inte använder rätt namn.

När svaren analyseras utifrån om eleverna är transpersoner eller inte syns dock skillnader huruvida lärare använder rätt namn. I gruppen som är transpersoner svarar 14 procent att lärare inte använder rätt namn. För elever som inte är transpersoner svarar 6 procent att lärare inte använder rätt namn.

I intervjuer med verksamheter som möter unga hbtqi-personer framkommer erfarenheter från elever som har eller har haft lärare som aktivt använder fel namn och som vägrar att ändra elevens namn i klasslistan. Att det ska vara möjligt att ändra namnet som är kopplat till elevers skolmail är något som tas upp i webbenkätens fritextsvar gällande vad som behöver bli bättre i skolan:

> **Att det ska bli möjligt att ändra namnet kopplat till sin skolmail. Innan jag hade ändrat mitt namn lagligen så var jag tvungen att ha mitt gamla namn skrivet på allt digitalt, vilket blev särskilt jobbigt under distansundervisningen.**

Webbenkäten innehöll en öppen fråga om vad som skapar otrygga platser och situationer på skolan. I fritextsvaren på frågan finns beskrivningar av att situationer där elevers gamla/tidigare namn måste användas skapar otrygghet:

> **När mitt döda namn måste användas eller när man måste prata med alla lärare om pronomen och namnbyte[219]**

5.3.2 Pronomen

Pronomen kan förklaras som de ord man använder istället för namnet på en person, när man talar om personer i tredje person. Exempel på pronomen är hen, den, hon och han. Att andra använder fel pronomen om en person kan beskrivas som att bli felkönad eller att

219 Begreppet döda namn/dödnamn innebär det namn en transperson tilldelades vid födseln, som personen inte längre använder.

felkönas. Med fel pronomen menas ett pronomen som inte överensstämmer med personens könsidentitet. Att bli felkönad kan leda till att personer som felkönas återkommande behöver försvara eller förklara sig och sin identitet. Studier har visat att det påverkar hälsan att bli felkönad.[220]

Ett flertal av intervjupersonerna från olika verksamheter som möter unga hbtqi-personer lyfter fram att speciellt transpersoner behöver kämpa för att få sin könsidentitet respekterad i skolan. Många berättar om elevers erfarenheter av att bli felkönade i skolan. Det finns erfarenheter av att lärare aktivt använder fel pronomen eller där lärare har uttryckt åsikter som att ”Det där med ickebinär, det är en fluga”. Flera intervjupersoner beskriver detta som ett aktivt motstånd från lärare, inte att det ibland ”råkar bli fel”. Dessa beskrivna erfarenheter var en faktor i att stadsledningskontoret ville undersöka hur elever upplever att deras pronomen respekteras i skolan.

I stadsledningskontorets webbenkät ställdes två frågor om lärare respektive andra elever använder rätt pronomen. Med rätt pronomen menas det pronomen som den elev som svarade på enkäten använder om sig själv.

Lärare/andra elever använder det pronomen jag vill

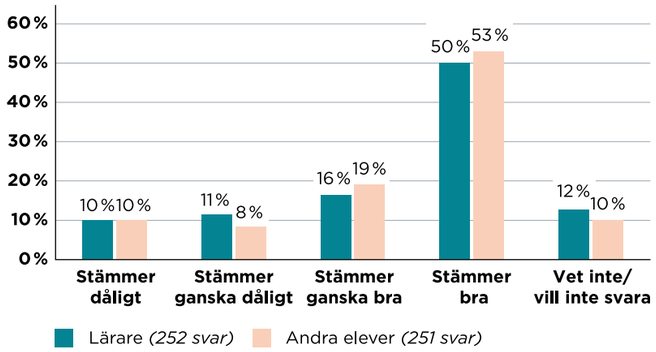

På frågan om lärare använder rätt pronomen svarar 66 procent att lärare använder rätt pronomen medan 21 procent svarar att deras lärare inte använder rätt pronomen. 72 procent anger att andra elever använder rätt pronomen och 18 procent svarar att andra elever inte använder rätt pronomen.

När resultatet på frågan om lärare använder rätt pronomen bryts ner utifrån om eleverna är transpersoner eller inte, syns ett mönster där elever som är transpersoner i betydligt högre utsträckning än elever som inte är transpersoner svarar stämmer dåligt eller ganska dåligt på frågan.

220 Statens offentliga utredningar, 2017:92, *Transpersoner i Sverige – förslag för stärkt ställning och bättre levnadsvillkor*, sidan 170.

Lärarna på skolan använder det pronomen jag vill

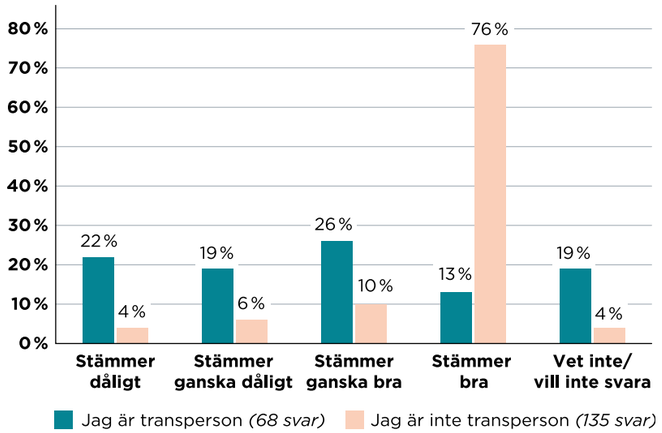

39 procent av elever som är transpersoner och 86 procent av elever som inte är transpersoner svarar att lärare använder rätt pronomen. 41 procent av elever som är transpersoner och 10 procent av elever som inte är transpersoner svarar att lärare inte använder rätt pronomen.

Flera av webbenkätens fritextsvar betonar vikten av att ens pronomen respekteras av andra:

Att bli respekterad. Bli kallad för rätt namn och pronomen utan att någon säger ”men du ser ut som en tjej”.

Det är viktigt för mig att vara öppen med könsidentiteten eftersom jag är transperson ftm[221], det är viktigt för mig att de använder rätt pronomen och namn.

Att alla lyssnar på mig när jag säger att jag är ickebinär. Jag känner inget behov av att man måste förstå vad det är eller hur det funkar. Utan så länge de accepterar och respekterar det och använder rätt pronomen för mig så känns det bra. Jag tror att om man normaliserar att fråga om pronomen kan detta bli ett mycket mindre förekommande problem.

Jag vill inte bli dömd pga könsidentiteten jag har och sättet jag uttrycker mig när det. Jag tycker definitivt könsidentitet är något man borde prata mer om i skolan för många förstår helt enkelt bara inte vad jag menar när jag säger att jag är ickebinär. Tror det är därför dem konstant säger fel pronomen för mig.

Jag tycker definitivt könsidentitet är något man borde prata mer om i skolan för många förstår helt enkelt bara inte vad jag menar när jag säger att jag är ickebinär. Tror det är därför dem konstant säger fel pronomen för mig.

221 Förkortningen **ftm** står för female to male och används ibland för att beskriva den transition en transkille vill göra, gör eller har gjort. En transkille är en kille som blev kroppsligt och juridiskt kategoriserad som tjej när han föddes. https://transformering.se/vad-ar-trans/ordlista

En aspekt av att få sitt pronomen respekterat är att andra vet om vilket pronomen man använder. I flera intervjuer, och även i enkätens fritextsvar, omnämns att det finns elever som inte är öppna med sin könsidentitet och därför inte får rätt pronomen använt om sig:

> **Också är det lite svårt att svara på vissa frågor som t.ex. ”använder dina lärare ditt namn?” För alla är inte ute, då använder ju kanske inte lärarna rätt namn/pronomen, men de kanske heller inte gör det med mening med tanke på att de inte vet.**

Att lärare har strategier för att fråga kunna använda rätt pronomen är ett svar som flera har lämnat på den öppna frågan om vad som behöver bli bättre i skolan:

> **En bra grej att införa är att man får skriva in sitt namn och sina pronomen själv så att lärare använder rätt från början, det känns enklare än att behöva komma ut. Eller att man ropar upp med efternamnet så får alla säga sina tilltalsnamn och pronomen som svar.**

> **Att lärarna istället frågar om allas pronomen istället för att bara anta, eller att alla skriver i pronomen bredvid ens namn på klasslistan.**

> **När man börjar i en ny klass så ska man få ett papper där man fyller i ditt namn och pronomen.**

Det finns också fritextsvar som efterfrågar att lärare ska sluta använda könade uttryck[222] till grupper av elever:

> **Lärare ska bli bättre på att använda hen, ha pronomrundor när de lär känna elever och inte använda ”damer och herrar”.**

> **att lärare lär sig att använda de namnen som eleverna föredrar, även fast de inte alltid är dom som står på klasslistan. och att veta om elevernas könsidentiteter så att dom inte säger t.ex. ”tjejer” till en grupp med en eller flera transpersoner.**

I flera intervjuer med verksamheter som möter unga hbtqi-personer kommer frågan om respekt för pronomen upp:

> **Många av de personer som jag har i samtal berättar för mig hur de återkommande får påminna sin skolomgivning om deras identitet, det kan t.ex. röra sig om att den unge behöver upprepa sitt tilltalsnamn eller pronomen.**
>
> **För många unga skapar det många inre processer av t.ex. sorg, frustration, minoritetstress, skam. Och många unga kan uttrycka en form av maktlöshet i att det inte är någon idé att ”rätta” eller förklara då felsägningarna sker återkommande och utan rättelse.**

222 Med könade uttryck menas uttryck där lärare antar en könstillhörighet för en elev/en grupp av elever.

> **Många ungdomar kan också hamna i upplevelsen av att de blir ”krävande” eller ”besvärande” då de kan hamna i situationer där de behöver avbryta en lärare eller gå fram efteråt och korrigera någons tilltal. Något som också blir extra laddat när det finns maktordningar där den unga är elev och den andre en vuxen lärare. Många unga berättar också hur de får upplevelsen av att de ”stör”, inte ska vara så ”lätt-kränkta” eller acceptera upprepade felsägningar. Och när de unga bär på den upprepade upplevelsen att förändring inte sker, trots sitt försök till dialog.**
>
> **Börjar många unga bära på både mycket ilska och på en upplevelse av att den själv skapar besvär och blir besvärlig. Vilket gör att många tystar sig själva och börjar undvika situationer där den upplever att den inte blir bemött eller förstådd.**
>
> *Kurator på ungdomsmottagning*

5.3.3 Indelning i grupper

Barnombudsmannens rapport *Erfarenheter från unga transpersoner samt från barn och unga med intersexvariation* visar att 52 procent av de unga som svarade på Barnombudsmannens enkät tycker att deras lärare delar in elever i grupper på ett inkluderande sätt. Inkluderande sätt kan exempelvis vara på andra sätt än i tjej- och killgrupper. 32 procent tycker inte att deras lärare gör det.[223] Flera av de intervjuade transpersonerna i Barnombudsmannens rapport beskriver att könsuppdelad idrottsundervisning är problematiskt för elever som inte vet vilken grupp de ska tillhöra. Lärare som inte delar upp grupper utifrån kön lyfts fram som positiva exempel.[224]

I stadsledningskontorets webbenkät ställdes en fråga om lärare delar in elever i grupper på andra sätt än utifrån kön.

Mina lärare delar in oss i grupper på andra sätt än utifrån kön/i tjej- och killgrupper
256 svar

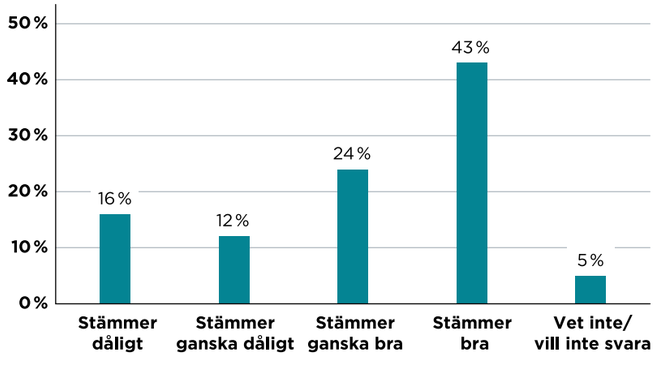

223 Barnombudsmannen, (2021), *Erfarenheter från unga transpersoner samt från barn och unga med intersexvariation*, sidan 19–20.

224 Barnombudsmannen, (2021), *Erfarenheter från unga transpersoner samt från barn och unga med intersexvariation*, sidan 28.

67 procent svarar stämmer bra eller ganska bra medan 28 procent svarar stämmer dåligt eller ganska dåligt.

I webbenkätens fritextsvar finns beskrivningar av att könsuppdelade grupper kan skapa otrygghet för elever:

> **Uppdelning av kön (t.ex. när lärarna delar upp grupper med bara en tjej i varje eller bara tjejer och barra killar) Också utrymt när de väljer elevråds representanter så att det alltid ska vara en tjej och en kille från varje klass. Då visar de att ens kön är viktigt med ledar roller.**

Exempel på undervisning i könsuppdelade grupper kom upp i intervjuer med verksamheter som möter unga hbtqi-personer:

> **Många unga har t.ex. berättat om att deras lärare kan dela upp klassen i tjej- och killgrupper. Något som de unga, både utifrån binär och icke-binär könsidentitet, kan uppleva sig osedda och utlämnade i. Och många unga kan då uppleva svårigheter med att upprepat efterfråga att gruppindelningen inte ska ske utifrån tilldelade könsidentiteter. Många uttrycker även att upprepningen gör att det blir en förstärkt upplevelse av att det är ”lönlöst” och påfrestande för en själv.**
>
> *Kurator på ungdomsmottagning*

Många unga har t.ex. berättat om att deras lärare kan dela upp klassen i tjej- och killgrupper. Något som de unga, både utifrån binär och icke-binär könsidentitet, kan uppleva sig osedda och utlämnade i.

5.3.4 Förvaltningarnas stöd till skolor gällande namn och pronomen

Stadsledningskontoret har tillfrågat grundskoleförvaltningen och utbildningsförvaltningen om det finns det centrala riktlinjer eller annat stöd för hur lärare och annan skolpersonal ska bemöta elever som använder ett annan namn än sitt juridiska tilltalsnamn eller elever som ändrat sitt pronomen.

Grundskoleförvaltningen svarar att det inte finns [225]. Utbildningsförvaltningen svarar att:

> **Nej det finns inga centrala riktlinjer. Några av skolorna har lokalt egna framtagna stöd då tilltalsnamnsbyten är en ofta förekommande fråga. När det gäller tilltal kring pronomen så brukar elevhälsan ha dialog med eleven och fråga vad eleven vill bli tilltalad som.[226]**

225 Svar från grundskoleförvaltningen per mail 2022-01-18.

226 Svar från utbildningsförvaltningen per mail 2022-01-27.

5.4 Omklädningsrum för idrotts- och simundervisning

Undervisning i idrott och hälsa ingår i alla årskurser på grundskolan. Kunskaper i simning samt för lekar och rörelse i vatten ingår i kursplanerna för idrott och hälsa årskurs 1–9 på grundskolan. Idrott och hälsa 1 är en obligatorisk kurs på alla svenska gymnasieprogram. Till skillnad från grundskolan finns inte simning och simkunnighet specifikt med i det centrala innehållet och kunskapskraven för gymnasieskolans och gymnasiesärskolans kurser i idrott och hälsa[227].

Omklädningsrum är en förutsättning för barnets rätt till utbildning i idrott och hälsa, då undervisningen generellt sett förutsätter att elever byter om inför och duschar efter lektionen. MUCF beskriver att idrotten i skolan behöver tillgodose behov av könsneutrala omklädningsrum och utrymmen för att byta om i avskildhet för de som önskar göra det, bland både cis- och transpersoner [228]. I rapporten *Det är viktigt att se att det går bra för många* beskrivs omklädningsrum som en plats där normer om kropp och utseende blir framträdande på olika sätt. Omklädningsrummen kan skapa ett särskilt tryck att följa dessa normer. Omgivningens föreställningar om samkönad attraktion som gränslös och riktad mot alla av samma kön, kan göra att det är obekvämt att byta om i gemensamma omklädningsrum för exempelvis homo-, bi- och pansexuella elever. För unga transpersoner kan bristen på könsneutrala omklädningsrum utgöra ytterligare hinder.[229]

Barnombudsmannen tar i rapporten *Erfarenheter från unga transpersoner samt från barn och unga med intersexvariation* upp att tillgång till könsneutrala eller separata omklädningsrum eller att skolan på något annat positivt sätt har löst dusch- och omklädningsmöjligheter, är viktiga faktorer i en öppen och inkluderande skola för transpersoner. I Barnombudsmannens enkät riktad till unga transpersoner svarade 29 procent att de kunde duscha och byta om som de ville när de hade idrott.[230]

227 https://www.skolverket.se/regler-och-ansvar/ansvar-i-skolfragor/simning-i-skolan

228 Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, (2021) ”*Det är viktigt att se att det går bra för många*” *Unga hbtq-personers röster om trygga och inkluderande miljöer,* sidan 61.

229 Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, (2021) ”*Det är viktigt att se att det går bra för många*” *Unga hbtq-personers röster om trygga och inkluderande miljöer,* sidan 37–38.

230 Barnombudsmannen, (2021), *Erfarenheter från unga transpersoner samt från barn och unga med intersexvariation,* sidan 20–22.

5.4.1 Att byta om och duscha på idrotten

Att kunna byta om på ett tryggt sätt för att vara med på idrottsundervisningen är något som flera intervjuer med verksamheter som möter unga hbtqi-personer tar upp. De beskriver att unga som de möter har erfarenhet av att bli sedda som några som ”skapar besvär” genom att bryta mot normer för kön, men också om situationer för unga som inte kunde byta om och därmed inte kunde vara med på lektionerna i idrott. Det finns också erfarenheter av att ingen förändring skedde när de unga tog upp detta med sin skola. En intervjuperson uttryckte att flera unga resonerade som att det då var *”lättare att hålla tyst eller att inte delta”*.

Stadsledningskontorets webbenkät ställde två frågor om att kunna byta om och duscha vid idrott – en som handlar om idrottsundervisning och en som handlar om simundervisning. Undervisning i simning ingår i kursplan för idrott och hälsa på grundskolan, men sker i simhallar som inte är samma hallar som för övrig idrottsundervisning. Därför formulerades en egen fråga för simundervisning. Tanken med att konstruera de två frågorna som ”att kunna byta om och duscha som de vill” var att försöka fånga flera olika aspekter av vad som upplevs vara ett tryggt sätt att byta om på. I enkäten fanns också en öppen fråga om vad man tycker behövs för kunna känna sig trygg och bekväm när man ska byta om till idrotten.

Jag kan byta om och duscha som jag vill när jag har idrott/simundervisning

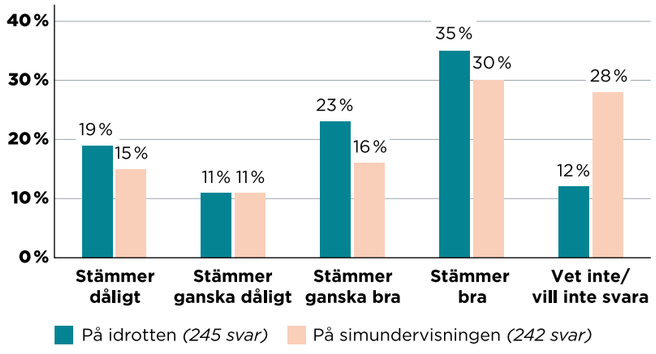

Gällande idrottsundervisning svarar 58 procent stämmer bra eller ganska bra medan 30 procent svarar stämmer ganska dåligt eller dåligt. Vid simundervisning svarar 46 procent stämmer bra eller ganska bra jämfört med 26 procent som svarar stämmer ganska dåligt eller dåligt. Det är fler som anger att de kan byta om och duscha inför idrottsundervisning än simundervisning.

På frågan om simundervisning svarar 28 procent vet inte/vill inte svara. En möjlig tolkning av den höga svarsandelen för vet inte/vill inte svara är att det är svar dels från elever som inte deltar på undervisningen i idrott och hälsa, dels från elever på gymnasiet som inte har undervisning i idrott och hälsa.

För elever som är transpersoner finns enkätsvar gällande omklädningsrum som indikerar på ett mönster där transpersoner i lägre utsträckning upplever att de kan byta om och duscha som de vill i samband med idrottsundervisningen.

Jag kan byta om och duscha som jag vill när jag har idrott

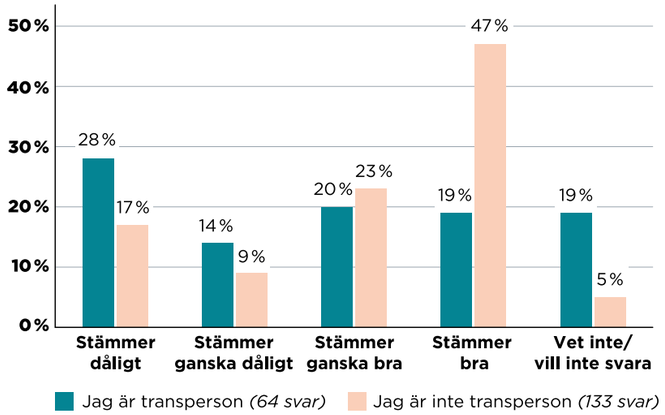

70 procent av eleverna som inte är transpersoner svarar att de kan byta om och duscha som de vill, motsvarande siffra för elever som är transpersoner är 39 procent. 26 procent av eleverna som inte är transpersoner svarar att de inte kan byta om och duscha som de vill, att jämföra med 42 procent av eleverna som är transpersoner. Sammantaget är det 64 personer som är transpersoner och som har svarat på denna fråga. Möjlighet att duscha och byta om är en förutsättning för att kunna ta del av undervisningen i idrott och hälsa. Stadsledningskontoret ser att enkätens resultat vad gäller alla elevers möjlighet att byta om och duscha behöver undersökas vidare och säkerställas.

I fritextsvaren till webbenkätens öppna fråga om vad som behövs för att man ska känna sig trygg och bekväm när man byter om är de vanligaste svaren att omklädningsrummen är utformade med bås/draperier och annat som skyddar mot insyn, att det finns separata omklädningsrum där eleven kan byta om själv, bemötande från andra i omklädningsrummet samt att det finns könsneutrala omklädningsrum. Ett fritextsvar föreslår:

> **Att man kan gå genom i början av terminen de alternativ som finns o hur lärarna/skolan kan stödja en.**

Ett annat fritextsvar på frågan om vad som behövs för att man ska känna sig trygg och bekväm när man byter om är:

> **Jag skulle göra det om dom kunde fixa dessa jävla omklädningsrum!!!!!**

En majoritet av fritextsvaren önskar att det finns bås och duschdraperier i omklädningsrummen, det vill säga en utformning av omklädningsrummet som skyddar eleverna från insyn. Bås efterfrågas för både omklädning och för dusch. Några svar handlar om att ha omklädningsrum som är tillräckligt stora för att rymma alla som ska byta om och att inte behöva byta om tillsammans med andra klasser:

Gillar inte att visa mig inför andra och det skulle vara skönare med bås man kunde byta om i (inte bara till duschen).

Det näst vanligaste fritextsvaret är att ett eget separat omklädningsrum skulle göra att eleven kände sig trygg och bekväm när den ska byta om och duscha:

Jag vill byta om för mig själv i ett litet eget omklädningsrum. Jag har inte idrott längre, men när jag hade det så bytte jag om antingen på toaletten i omklädningsrummet för tjejer eller personalens omklädningsrum. För mig fanns det en saknad av fler små omklädningsrum där man kan byta om själv och ostörd.

Problemet sitter i att byta om framför andra människor är inte min grej. Så för att känna mig trygg byter jag inte om framför andra människor.

En del svar beskriver erfarenheter av att idag byta om på toaletter och att det medför att det inte finns möjlighet att duscha efter idrotten:

Det gör jag redan men det är för att jag byter om på en toalett och sedan går jag tilljumpasalen så jag byter inte rickigt om med dom andra... men efter gympan blir det lite svårare att inte göra det, man kan ju inte duscha i handfatet.

Många fritextsvar handlar om att bemötandet från andra elever påverkar om det känns tryggt och bekvämt att byta om och duscha. Flera beskriver att omklädningsrummet behöver vara en accepterande miljö där man inte kommenterar varandra utan där alla respekterar att alla ser olika ut:

Att folk inte kommenterar o sånt typ, oavsett om d e positiva elr negativa saker de säger.

På liknande sätt som MUCF:s rapport beskriver att omgivningens föreställningar om samkönad attraktion som gränslös och riktad mot alla av samma kön kan göra att det är obekvämt att byta om i gemensamma omklädningsrum finns också fritextsvar som lyfter att normer kopplat till sexualitet gör att omklädningsrummen inte upplevs trygga:

T.ex. omklädningsrummet är jag rädd att andra tjejer blir obekväma och tror att jag ska typ kolla in dom ish.

Men som lesbisk är det ändå en jobbig miljö för andra kan bli rädda för att jag ska göra något mot dem endast för att jag identifierar mig som tjej och gillar tjejer vilket även är det kön jag byter om med. Då hade jag dock inte kommit ut men var fortfarande jobbigt i huvudet.

De fritextsvar som efterfrågar ett könsneutralt omklädningsrum beskriver att det behöver finnas omklädningsrum för elever som inte identifierar sig som vare sig tjej eller kille, för ickebinära elever, för elever som inte känner att deras kropp stämmer med kvinnonormen

Om det hade funnits ett könsneutralt rum som man fick hade varit super! för man får ej gå in i tjejernas som trans tjej men är inte heller bekväm i killarnas.

eller mansnormen, för elever som inte känner sig bekväma med att byta om tillsammans med tjejerna eller killarna samt för elever som är transtjejer och transkillar:

Om det hade funnits ett könsneutralt rum som man fick hade varit super! För man får ej gå in i tjejernas som trans tjej men är inte heller bekväm i killarnas.

Jag vill ha ett eget rum att duscha i men det finns inget och då måste jag byta om med tjejerna. Jag tycker att det är jobbigt och sträsande. Därför losas jag ofta som att jag är sjuk på onsdagar. (Jag har idrott på onsdagar.)

Att som elev ha tillgång till könsneutrala omklädningsrum, som inte är villkorade, är ett fritextsvar som ges på frågan om vad som behöver bli bättre i skolan. Med villkorade omklädningsrum avses att tillgången till omklädningsrummet bygger på att en lärare bedömer att eleven ”passar in” i just det omklädningsrummet:

Att lärarna inte lägger sig i vem man är och kommer med onödiga kommentarer. T.ex. ”Oj förlåt men du ser ut som en tjej.” Eller ”Du har en kvinnlig kropp men identifierar dig som annat eller hur? Måste veta för att jag ska få tillgång till det könsneutrala omklädningsrummet.”

RFSL Göteborgs kuratorer har erfarenhet av att ge stöd till skolor som kontaktar dem för att en elev kommit ut och skolan inte vet hur de ska bemöta det exempelvis i relation till omklädningsrum och dusch. De lyfter fram vikten av att lösningar för duschsituationen för transpersoner inte bara ska utgå från normpersoners villkor utan att skolor också behöver vända på det:

Försök att inte tänka att eleven ska gå i skolan på normpersonernas villkor utan vänd på det istället. Exempel: Om en transtjej vill duscha med tjejerna, vilket hon självklart ska kunna göra, men vissa cistjejer inte vill det, låt dem duscha någon annanstans istället för att flytta på transtjejen.

Kuratorer på RFSL Göteborg

5.4.2 Hur hanteras frågan om inkluderande omklädningsrum inom Göteborgs Stad?

Stadsledningskontoret har frågat grundskoleförvaltningen och utbildningsförvaltningen om det finns centrala riktlinjer eller annat stöd gällande hur skolor ska erbjuda omklädnings- och duschmöjligheter för alla elever även när inkluderande omklädningsrum saknas på idrottshallen och/eller simhallen som används vid undervisningen i idrott och hälsa.

Grundskoleförvaltningen svarar att det inte finns [231]. Utbildningsförvaltningen svarar att:

> **Nej det finns inga centrala riktlinjer. Generellt när det sker om- och nybyggnation så arbetar förvaltningen med att skapa inkluderande omklädnings- och duschmöjligheter, olika typer av omklädningsrum för en eller flera och duschar som är samlade, enskilda eller helt separerade.[232]**

Inom Göteborgs Stad ansvarar lokalförvaltningen för byggnation (nybyggnation och ombyggnation) av många av de idrottshallar som skolor använder i undervisningen. Stadsledningskontoret har bett lokalförvaltningen beskriva hur deras arbete med inkluderande omklädningsrum ser ut:

> **Lokalförvaltningen strävar efter att den byggda miljön ska främja jämlikhet utifrån de olika diskrimineringsgrunderna i diskrimineringslagen. Lokalförvaltningen har fyra pilotprojekt där inkluderande omklädningsrum bidrar till en jämlik miljö; Toleredsskolan, Torslandaskolan, Skytteskolan och Önneredsskolan.**

> **Inkluderande omklädningsrum innebär flera rum med samma funktioner för valmöjlighet och omklädning samt dusch på egna villkor. Ett exempel är att det utöver traditionella, könade omklädningsrum finns flexomklädningsrum, som är utanför uppdelningen mellan pojkar och flickor. I dessa finns separata, låsbara rum för både ombyte och dusch. De könade omklädningsrummen är insynsskyddade både från korridor och mellan duscharna. Ambitionsnivån är att framöver ska alla nybyggda omklädningsrum vara inkluderande.[233]**

231 Svar från grundskoleförvaltningen per mail 2022-01-18.

232 Svar från utbildningsförvaltningen per mail 2022-01-27.

233 Svar från lokalförvaltningen per mail 2022-02-22.

Inkluderande omklädningsrum innebär flera rum med samma funktioner för valmöjlighet och omklädning samt dusch på egna villkor. Ett exempel är att det utöver traditionella, könade omklädningsrum finns flexomklädningsrum, som är utanför uppdelningen mellan pojkar och flickor. I dessa finns separata, låsbara rum för både ombyte och dusch.

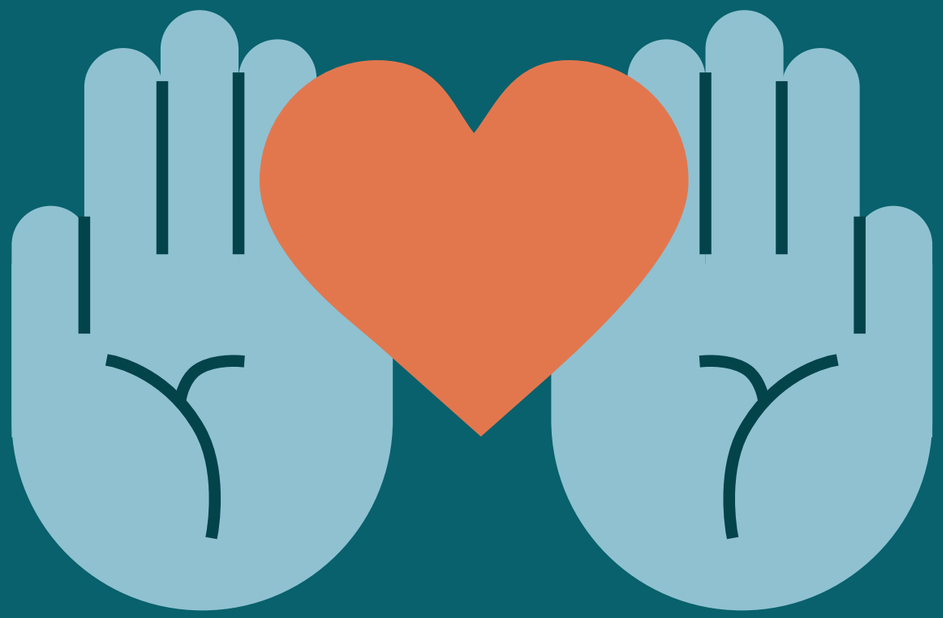

Kapitel 6

Elevers perspektiv på trygghet i skolan

I detta kapitel undersöks elevers perspektiv på olika aspekter av trygghet i skolan såsom upplevd trygghet och otrygghet, utsatthet, möjligheter att vara öppen hbtqi-person, förtroende för andra i skolan och för skolans agerande vid kränkningar. Kapitlet gör inte anspråk på att beskriva hur skolor i Göteborg arbetar med trygghet.

Trygghet är en central förutsättning för att elever på bästa sätt ska kunna tillgodogöra sig undervisningen. Rädda, otrygga elever har svårare att ta in ny kunskap, inte minst i de fall där rädsla och otrygghet leder till frånvaro i skolan.[235] Vad trygghet innebär kan vara olika för olika personer. Skolinspektionen har ringat in att trygga skolor[236] är präglade av respekt för varandras olikheter, ömsesidig respekt mellan elever och lärare, ett aktivt/målinriktat arbete mot kränkande behandling, vuxna på skolan som reagerar om de får reda på att en elev blivit kränkt, få (eller inga) elever som är rädda för andra elever samt få (eller inga) elever som är rädda för personal på skolan.[237] I Skolinspektionens kriterier för kvalitet i arbetet för trygghet ingår att det finns ett medvetet arbete med att främja och upprätthålla trygghet i skolan, om arbetet bygger på en analys av situationen i skolan och om det finns ett gemensamt förhållningssätt hos all personal i skolan[238].

235 Skolinspektionen, (2015), *Trygghet – fördjupad analys av skolenkäten*, sidan 3.

236 Trygga skolor innebär skolor med en hög andel trygga elever.

237 Skolinspektionen (2015), *Trygghet – fördjupad analys av skolenkäten*, sidan 6.

238 Skolinspektionen, (2020), *Skolors arbete med trygghet och studiero – en tematisk analys utifrån beslut fattade inom regelbunden kvalitetsgranskning 2018–2019*, sidan 10.

6.1 Upplevd trygghet och otrygghet

I detta avsnitt ingår elevers upplevelser av trygghet och otrygghet i skolan, hur elever uppfattar skolans arbete för att alla ska känna sig välkomna, hbtqi-symboler i skolan, förtroende för andra elever och för lärare/skolpersonal samt förtroende för elevhälsan.

Trygghet i skolan kan handla om att inte känna sig rädd, att det finns andra elever i skolan som man kan lita på men också möjligheten att känna förtroende för vuxna i skolan. Det kan handla om att inte utsättas för kränkningar, hot och våld. I stadsledningskontorets webb-enkät fanns en öppen fråga om vad som behöver bli bättre i skolan. Ett av svaren beskriver att:

> **Egentligen så vet jag inte för jag brukar inte tänka så mycket på det, men det jag vet är att jag vill inte behöva vara rädd och ljuga för alla.**

Svaret fångar ytterligare aspekter av trygghet såsom att kunna vara den person man är utan att känna sig orolig för hur andra ska bemöta en. Trygghet kan innebära att inte vara rädd i skolan och att inte behöva känna att man ska dölja eller ljuga om vem men är.

MUCF:s rapport ”*Det är viktigt att se att det går bra för många*” belyser unga hbtq-personers röster om trygga och inkluderande miljöer. Vad som upplevs tryggt och otryggt hänger samman med ungas föreställningar och tidigare erfarenheter[239]. På en generell nivå beskriver MUCF att trygghet i skolan framför allt skapas när personal i skolan agerar för att skapa en miljö där alla kan känna sig trygga och inkluderade, oavsett vem man är. Avgörande är att lärare och skolledare agerar snabbt i situationer där elever utsätts för kränkningar och trakasserier genom att tydligt säga ifrån och sätta stopp. Att skolan och lärare har och kommunicerar en inkluderande värdegrund eller att skolan har en hbtq-certifiering är viktigt men inte tillräckligt om inte skolans personal agerar för att sätta stopp för kränkningar. Om skolan också upplevs som en plats där det är okej att vara annorlunda och där det finns fler som bryter mot normer, så kan det skapa trygghet hos elever.[240]

Det finns inga krav på att skolor ska ha regnbågsflaggor, transflaggor eller andra hbtqi-symboler synliga i skolans lokaler. Däremot kan hbtqi-symboler på skolan signalera att det går att prata om dessa frågor vilket i sig kan vara en viktig faktor för trygghet. MUCF betonar

239 Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, (2021) ”*Det är viktigt att se att det går bra för många” Unga hbtq-personers röster om trygga och inkluderande miljöer,* sidan 29.

240 Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, (2021) ”*Det är viktigt att se att det går bra för många” Unga hbtq-personers röster om trygga och inkluderande miljöer,* sidan 53–54.

dock att det inte är tillräckligt att hbtq-frågor synliggörs i den fysiska miljön genom regnbågsflaggor och liknande, utan för att stärka elevers upplevelse av trygghet i skolan är det viktigaste att skolpersonal agerar snabbt i situationer då elever utsätts för kränkningar och trakasserier, och tydligt sätter stopp för händelserna.[241]

Stödjande relationer med andra, som exempelvis att vara en del i ett kompisgäng eller att bara ha någon att vara med i skolan, är något som kan ha stor betydelse för den upplevda tryggheten i skolan.[242] En annan trygghetsskapande faktor är att ha stödjande relationer med lärare och annan skolpersonal, där elever upplever sig sedda, lyssnade på och respekterade för sin identitet.[243]

Otrygga platser beskrivs som platser där det är svårt att förutse vad som kommer att hända, vilka som kommer att vara på platsen och hur de kommer att agera. En faktor som påverkar att en plats upplevs som otrygg är om det finns en bristande tillit till att någon kommer ingripa om kränkningar sker på platsen. I rapporten beskriver MUCF att otrygghet i klassrummet kan vara kopplat till om lärare inte ingriper vid nedsättande kommentarer och beteenden, om undervisningen saknar ett hbtq-perspektiv eller om det i undervisningen förekommer ett nedsättande språkbruk om hbtq-personer.[244]

Otrygga platser

beskrivs som platser där det är svårt att förutse vad som kommer att hända, vilka som kommer att vara på platsen och hur de kommer att agera.

241 Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, (2021) ”*Det är viktigt att se att det går bra för många” Unga hbtq-personers röster om trygga och inkluderande miljöer*, sidan 53.

242 Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, (2021) ”*Det är viktigt att se att det går bra för många” Unga hbtq-personers röster om trygga och inkluderande miljöer,* sidan 56.

243 Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, (2021) ”*Det är viktigt att se att det går bra för många” Unga hbtq-personers röster om trygga och inkluderande miljöer,* sidan 55.

244 Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, (2021) ”*Det är viktigt att se att det går bra för många” Unga hbtq-personers röster om trygga och inkluderande miljöer,* sidan 56–57.

6.1.1 Trygghet i skolan

I Göteborgsregionens elevenkät från 2021 ställdes en fråga om trygghet i skolan formulerad som *Jag känner mig trygg i skolan.* För elever i årskurs 9[245] angav 84 procent av eleverna att de kände sig trygga medan 11 procent uppgav att de inte kände sig trygga.[246] För elever i årskurs 2 på gymnasiet svarade 89 procent att de kände sig trygga och 9 procent uppgav att de inte kände sig trygga.[247]

Stadsledningskontorets webbenkät ställde samma fråga om trygghet som elevenkäten. 74 procent svarar att de känner sig trygga i skolan medan 23 procent svarar att de inte gör det. När enkätsvaren på stadsledningskontorets webbenkät analyseras utifrån om eleverna är transpersoner eller inte transpersoner framkommer att 30 procent av eleverna som är transpersoner svarar att de inte känner sig trygga i skolan. Motsvarande siffra för elever som inte är transpersoner är 20 procent.

Jag känner mig trygg i skolan
235 svar

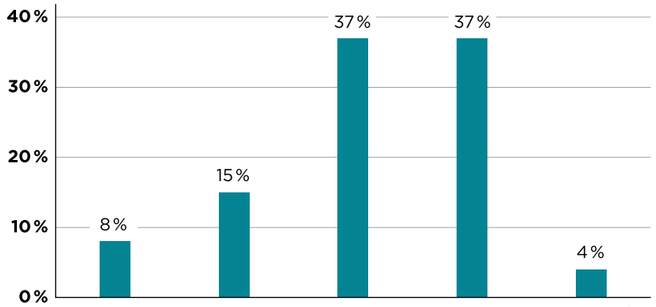

Jämfört med elevenkätens resultat på frågan ger stadsledningskontorets webbenkät en signal om att elever med hbtqi-identitet i lägre utsträckning känner sig trygga i skolan jämfört med andra elever. Stadsledningskontoret ser att detta är en aspekt som är viktig att undersöka vidare.

245 Resultatet gäller för kommunala grundskolor.

246 Göteborgsregionen/Enkätfabriken (2021), *Regiongemensam elevenkät 2021 Skolrapport för: Göteborg Åk 9*.

247 Göteborgsregionen/Enkätfabriken (2021), *Regiongemensam elevenkät 2021 Skolrapport för: Göteborg Gy 2*.

6.1.2 Otrygga platser och situationer

I stadsledningskontorets webbenkät ställdes ytterligare en fråga om trygghet i skolan, gällande platser och situationer på skolan som kan kännas otrygga. En skolas olika platser och situationer kan upplevas som mer eller mindre trygga, beroende på olika faktorer, och genom denna fråga ville stadsledningskontoret undersöka och belysa vad som kan påverka upplevelsen av trygghet.

Det finns platser eller situationer på min skola där jag känner mig otrygg
235 svar

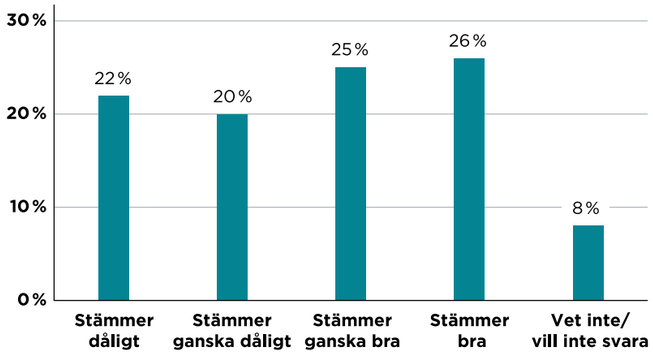

51 procent svarar att det finns platser eller situationer på skolan som kan kännas otrygga, och 42 procent svarar att det inte finns det. Jämfört med enkätfrågan om eleverna känner sig trygga i skolan, vilket 74 procent svarar att de gör, så ger denna fråga en bild av att det kan finnas platser eller situationer på skolan som känns otrygga men att helhetsupplevelsen ändå är att skolan är en trygg plats.

I webbenkäten ställdes en öppen fråga om vad som gör att platserna/situationerna känns otrygga för eleverna. De två vanligaste svaren är att miljöer där många människor befinner sig samtidigt är otrygga platser/situationer samt att nedsättande kommentarer, framför allt om hbtqi, skapar otrygghet. Miljöer där det finns många människor samtidigt kan vara otrygga på grund av att det är många stökiga elever där eller att för att det är många människor på samma plats.

Fritextsvaren om nedsättande kommentarer handlar primärt om andra elever som säger nedsättande och olämpliga kommentarer, men även olämpliga blickar beskrivs som något som skapar otrygghet, samt elever som trycker ner andra elever för att få högre status själva:

> **Det är många elever som är väldigt orespektfulla mot lärare och andra elever. Många elever, majoriteten i min klass talar väldigt negativt om olika minoriteter och använder skällsord som kan vara skadande som t.ex. bög, n-ordet.**

Många elever, majoriteten i min klass talar väldigt negativt om olika minoriteter och använder skällsord som kan vara skadande som t.ex. bög, n-ordet.

Andra fritextsvar beskriver en oro för hur andra på skolan skulle reagera om de fick veta att personen är hbtqi-person:

> **Det finns väl vissa specifika personer som kan få mig att känna mig lite rädd men det är ändå helt okej för dom vet inte om min sexualitet/könsidentitet.**

Det finns också fritextsvar som handlar om hur mötet med en binär uppdelning av kön skapar otrygghet för elever:

> **Varför måste man komma ut, varför kan vi inte bara introducera oss själva med namn och de pronomen man använder för tillfället, skulle göra saker så mycket enklare. Jag känner mig obekväm när lärare kallar mig en dam eller flicka och när jag blir aktivt indelad i grupper utifrån vad jag har i mina byxor, även situationer när jag måste stå på det fuktiga badrumsgolvet barfota och byta om när jag inte vill välja mellan tjejer och killar.**

> **En kille i min klass kallar mig för hon konstant även fast jag sagt till honom.**

Ett av de vanligaste fritextsvaren gällande vad som skapade otrygga platser och situationer är nedsättande kommentarer om hbtqi:

> **Folk som offentlig trakasserar mig på grund av min sexualitet som är bisexuell. Jag får höra att jag kommer att brinna i helvetet, att jag är konstig, äcklig, att jag är en skam för min folk grupp. Det finns de som behandlar mig som att jag är smutsig genom att uttrycka det på olika sätt. Jag får inte ta del av en del med vissa elever på grund av min läggning. Jag har får blickar. När jag kom ut fick nästan alla i min klass en schock, på ett sätt som fick mig att känna mig osäker på det jag gjorde. Jag får höra saker som ”Men du gillar väl inte mig?” av framförallt tjejer. Jag kan inte gå in i vissa sociala situationer på grund av trakasserier. En del säger att jag borde berätta för mina föräldrar om mina synder och att förmodligen kommer att bli utkastad ur hemmet och jag kom ut för de.**

Flera fritextsvar beskriver nedsättande kommentarer om homosexuella och att bög används som ett skällsord:

> **Eleverna använder ord som bög och läraren låter dom.**

> **Man hör nästan varje dag någon som använder orden bög/homo som dåliga ord, och jag känner att man kan bli lite ledsen av det, fast tyvärr så har jag behövt vänja mig vid det och bara stå ut med det. Jag går inte runt och är rädd hela skoldagen, men om någon skulle få reda på att jag är ickebinär/homo så vet jag inte hur alla andra hade sett mig då eftersom de flesta brukar ignorera mig. Så jag har alltså bara kommit ut till en av mina vänner och ingen annan (förutom mina föräldrar).**

Både fritextsvar och intervjuer med verksamheter som möter unga hbtqi-personer tar upp att machonormer/normer för maskulinitet på skolan gör att skolan känns otrygg. Sådana normer kan exempelvis ta sig i uttryck genom nedsättande kommentarer om bögar, så kallade bögskämt, och genom att elever upplever otrygghet när de möter killar i grupp. Machonormer/ normer för maskulinitet kommer också upp i intervjuer med verksamheter som möter unga hbtqi-personer och beskrivs som en problematik som förvärrats på många skolor. I intervjuer beskrivs att dessa normer framför allt kan påverka situationen för icke-heterosexuella killar på skolan då möjligheterna att komma ut som kille och icke-heterosexuell beskrivs vara obefintliga på vissa skolor. Att som ciskille bryta mot normer för maskulinitet och uppfattas som mindre maskulin beskrivs ofta som ett normbrott som snabbt bestraffas av andra elever i skolan.

Det var få fritextsvar som handlade om fysiska platser på skolan som kändes otrygga. I första hand handlade de svaren om otrygga omklädningsrum. En verksamhet som möter unga i skolor runt om i Göteborg beskriver att de möter en problematik där föräldrar inte vill att deras barn deltar i undervisning om hbtqi:

> **I samma områden – d.v.s. både socioekonomiskt starka och svaga områden en bit från stadskärnan, möter vi också elever som högljutt upprepar föräldrars åsikter ”min pappa säger att bögar är äckligt”... osv. Det är ibland barn som själva eller vars föräldrar kommit från länder där homosexualitet är kriminaliserat eller belagt med dödsstraff har genomsyrats i generationer om att homosexualitet är något dåligt, något som är förbjudet. I flera av ursprungsländerna finns det fortfarande dödsstraff. Hedersförtrycket är också mer vanligt bland dessa grupper.**
>
> **Därför anser West Pride att det krävs större riktade insatser för att nå såväl föräldrar som elever. Samhället måste agera så att denna kulturella skillnad på synen av sexualitet och inte minst homosexualitet. Och det är inte så konstigt att det finns en negativ syn då det är en norm som genomsyrat många MEN då krävs samlade krafter för att visa på vad som gäller här.**
>
> **Vår uppfattning är att många inte ”vågar” belysa frågan då den upplevs som känslig utifrån aspekter så som rasism. Vi anser att det är vår skyldighet att kunna verka både antirasistiskt och samtidigt motverka homo-, bi- och transfobi.**
>
> *Utbildningskoordinator på West Pride*

6.1.3 Skolans arbete för att alla ska känna sig välkomna i skolan

En aspekt av en trygg och inkluderande skola är hur skolan arbetar aktivt för att alla ska känna sig välkomna och inkluderade på skolan. I stadsledningskontorets webbenkät ställdes en fråga om detta. Genom att efterfråga ett aktivt arbete försökte stadsledningskontoret sätta fokus på skolan och de vuxna i skolan som aktörer som gör medvetna handlingar för att skapa en tryggare och mer inkluderande skolmiljö för elever.

Min skola arbetar aktivt för att alla elever ska kunna vara som de är och känna sig välkomna i skolan
258 svar

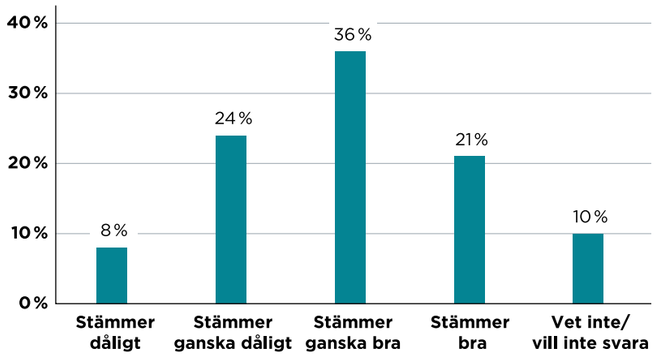

57 procent svarar att skolan arbetar aktivt med detta, jämfört med 32 procent som svarar att skolan inte gör det.

6.1.4 Synliga hbtqi-symboler på skolan

I stadsledningskontorets webbenkät ställdes en fråga om det finns regnbågsflaggor och andra hbtqi-symboler synligt på skolan. 51 procent svarar stämmer bra eller ganska bra, medan 43 procent svarar stämmer dåligt eller ganska dåligt.

Det finns regnbågsflaggor och andra hbtqi-symboler synligt på min skola
256 svar

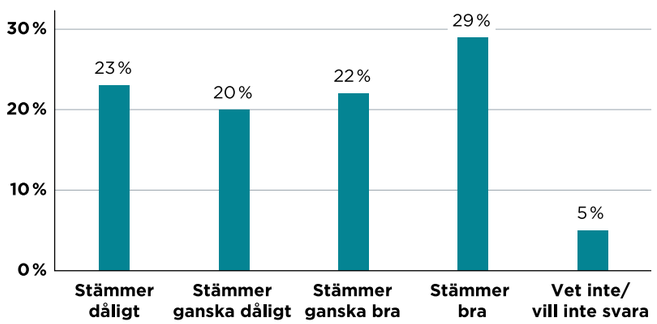

6.1.5 Förtroende för andra elever och för lärare/skolpersonal

Förtroende förstås som att kunna känna att man kan eller vågar lita på en annan person. Vad som skapar förtroende kan vara olika saker för olika personer. I stadsledningskontorets webbenkät ställdes två frågor om förtroende för andra på skolan. Frågorna formulerades som ”*Det finns elever på skolan som jag litar på*” och ”*Det finns lärare eller andra vuxna på min skola som jag litar på*”.

Förtroende för andra

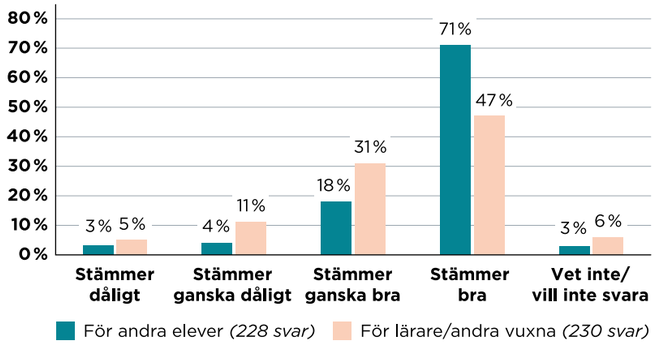

På frågan om det finns elever i skolan som man litar på svarar 71 procent stämmer bra och 18 procent stämmer ganska bra, vilket innebär att 89 procent uppger att det finns elever på skolan som de litar på. Att ha elever som man litar på behöver inte per definition innebära att man ingår i ett kompisgäng, men resultatet indikerar att många av eleverna som svarade på webbenkäten har förtroende för minst någon annan elev i skolan. I webbenkätens fritextsvar lyftes stödjande relationer fram som en faktor som påverkar om det känns möjligt att vara öppen hbtqi-person på skolan. 7 procent svarar dock att det inte finns elever som de litar på.

På frågan om det finns lärare/andra vuxna på skolan som informanten litar på varierar frekvensen mellan de olika svarsalternativen något mer än på föregående fråga. 47 procent svarar stämmer bra och 31 procent svarar stämmer ganska bra, vilket innebär att 78 procent svarar att det finns lärare/andra vuxna som de litar på. 16 procent svarar att det inte finns det. Det är dubbelt så många jämfört med frågan om det finns elever som man litar på.

78 %
svarar att det finns lärare/ andra vuxna som de litar på.

6.1.6 Förtroende för elevhälsan

I stadsledningskontorets webbenkät ställdes två frågor om elevhälsan. Syftet var att undersöka om elevhälsopersonal uppfattas som stödjande funktioner för hbtqi-elever. Frågorna var formulerade som påståenden gällande om eleven kan prata med skolsköterska respektive kurator om sin kropp, sin könsidentitet och/eller sin sexualitet.

Jag kan prata med elevhälsan om min kropp, min könsidentitet och/eller min sexualitet

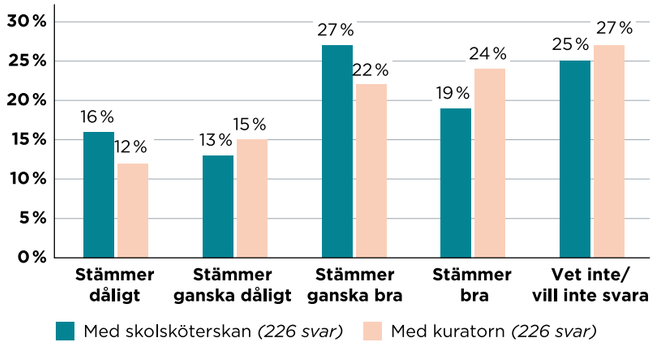

I resultatet finns mycket små skillnader mellan hur skolsköterskan respektive kuratorn uppfattas. På frågan om skolsköterskan svarar 29 procent att det stämmer dåligt eller ganska dåligt, medan 27 procent svarar stämmer dåligt eller ganska dåligt på frågan om kuratorn. 46 procent svarar stämmer bra eller ganska bra på frågan om skolsköterskan och på frågan om kuratorn. Cirka en av fyra har svarat vet inte/vill inte svara på respektive fråga.

I webbenkätens fritextsvar på frågan om vad som behöver bli bättre i skolan var det få svar som handlade om elevhälsan, men bland de svar som fanns gällande elevhälsan beskriver ett svar att elevhälsan behöver ha bra kunskaper om hbtqi:

> **ATT MAN SKA KUNNA PRATA MED KURATOR/SKOLSYSTER MER. Prata om sina känslor och sin identitet mer, för jag har pratat med dem och de förstår inte. De visste knappt vad asexualitet var.**

6.2 Utsatthet i skolan

Utifrån diskrimineringslagen och skollagen har skolan långtgående skyldigheter för att arbeta mot diskriminering och kränkande behandling av elever. Den nationella ungdomsenkäten, som genomförs av MUCF, visar att andelen unga hbtq-personer (24 procent) som uppger att de blivit kränkta utifrån någon av diskrimineringsgrunderna är dubbelt så stor som andelen andra unga (11 procent). Det är också drygt tre gånger så vanligt bland unga hbtq-personer (17 procent) att ha blivit kränkta utifrån diskrimineringsgrunderna kön, sexuell läggning och könsidentitet eller könsuttryck som bland andra unga (5 procent).[248]

I intervjuer med verksamheter som möter unga hbtqi-personer berättar i princip alla intervjuade verksamheter att unga som de möter har erfarenhet av att bli utsatta i skolan. Det kan handla om kränkningar från andra elever, om nedsättande kommentarer men också om fysiskt våld från andra elever. Att behöva hantera en våldsam skolmiljö beskrivs påverka skolgången och intervjupersoner berättar att de mött elever som varit utsatta för fysiskt våld av andra elever vilket fått effekter på skolgången då eleven kommit efter i skolarbetet, fått svårare att koncentrera sig och ibland har behövt byta skola.

I stadsledningskontorets webbenkät ställdes inga frågor om elevers egna erfarenheter av utsatthet för olika former av våld i skolan. Frågor ställdes om att bli dåligt behandlad utifrån diskrimeringsgrunderna och om erfarenhet av att höra hbtqi-negativa kommentarer i skolan.

6.2.1 Utsatthet kopplat till diskrimineringsgrunderna

I stadsledningskontorets webbenkät fanns en fråga om eleven själv eller någon som eleven känner har blivit dåligt behandlad på grund av en eller flera av diskrimineringsgrunderna[249]. För att göra svarsalternativen mer tydliga och språkligt tillgängliga användes inte exakt samma benämningar som används i lagtexten där diskrimineringsgrunderna anges.

248 Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, (2019), *Olika verkligheter – Unga hbtq-personer om sina levnadsvillkor*, sidan 20.

249 Det var möjligt att välja flera svarsalternativ på frågan.

Har du eller någon du känner blivit dåligt behandlad eller utsatt i skolan på grund av?
207 svar

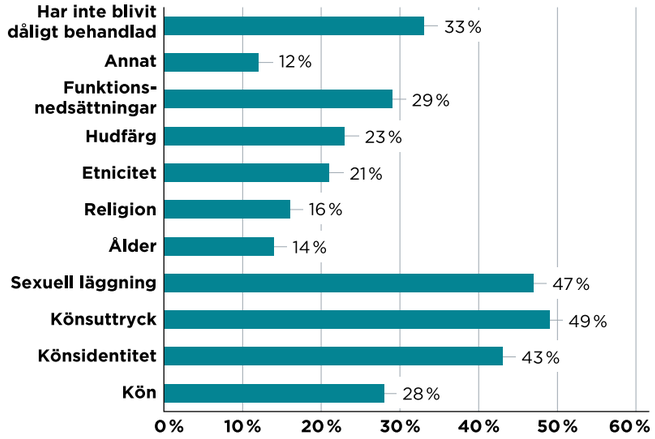

Det vanligaste svaret är att man själv eller någon man känner har blivit dåligt behandlade i skolan på grund av könsuttryck. 49 procent uppger att de har den erfarenheten. 47 procent har erfarenhet av att man själv eller någon man känner blivit dåligt behandlad på grund av sexuell läggning och 43 procent har erfarenhet av att bli dåligt behandlad utifrån könsidentitet. 33 procent hade ingen erfarenhet av att bli dåligt behandlad i skolan på grund av någon diskrimineringsgrund.

6.2.2 Erfarenheter av hbtqi-negativa kommentarer i skolan

Det är klarlagt att HBTQI-personer fortfarande är en utsatt grupp genom att vara och/eller att leva i regnbågsfamilj i skolan. Verbala trakasserier sker hela tiden, ordet bög används flitigt. Dessutom vittnar elever om hur de förväntas utbilda sina lärare och om en förväntan om att vara ett levande google bara för att de själva tillhör HBTQI-communityt.

Utbildningskoordinator på West Pride

Jag har hört elever/lärare säga elaka kommentarer om följande på min skola

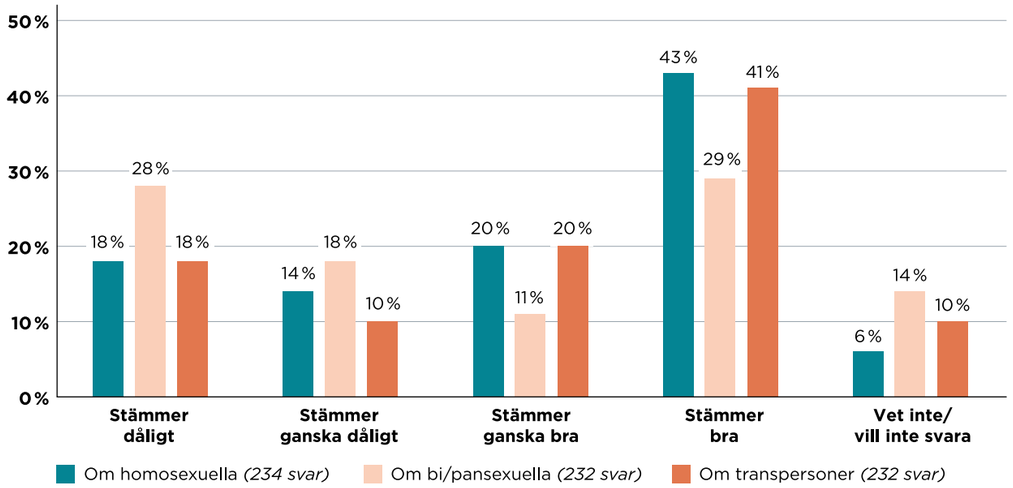

I stadsledningskontorets webbenkät efterfrågades om eleven hade hört andra elever eller lärare säga elaka kommentarer på skolan om hbtqi-personer.

61 procent har hört andra elever eller lärare säga elaka kommentarer om transpersoner och 63 procent har hört andra elever eller lärare säga elaka kommentarer om homosexuella. Något lägre andel, men fortfarande en hög andel, på 40 procent har hört andra elever eller lärare säga elaka kommentarer om bisexuella/pansexuella.

Resultatet på dessa enkätfrågor indikerar att det är vanligt i skolan att höra nedsättande kommentarer om hbtqi-personer. Nedsättande kommentarer om hbtqi-personer är också ett av de vanligaste svaren gällande vad som skapar otrygga platser eller situationer i skolan. Som enkätfrågorna formulerades går det inte att se hur stor andel av de negativa kommentarerna som sägs av lärare respektive andra elever. En aspekt som lyfts i fritextsvar gäller just när lärare uttrycker sig negativt om hbtqi-personer:

Vad gör man om en lärare uttrycker sig transfobiskt?

Den bild som eleverna i stadsledningskontorets webbenkät förmedlar återfinns också i flera av intervjuerna med verksamheter som möter unga hbtqi-personer som beskriver ett klimat på många skolor där nedsättande kommentarer är vanligt förekommande. Vid flertalet beskrivs att det är väldigt vanligt att elever får höra framför allt homofoba och transfoba kommentarer i skolan. Intervjupersoner berättar att de unga ibland har erfarenheter att skolan har agerat mot de nedsättande kommentarerna och att det har hjälpt, medan andra unga har erfarenhet av att skolan inte agerar mot kommentarerna. Ungdomsmottagningarnas verksamhet som befinner sig ute på skolor och träffar klasser beskriver att:

Vad gör man om en lärare uttrycker sig transfobiskt?

När vi är ute för att informera om Ungdomsmottagningens (UM) uppdrag håller vi dels klassbesök där vi berättar vilka frågor som en ung person kan söka UM för. Dels visar vi kortfilmer och ger olika exempel på frågor om kropp, sexualitet, könsidentitet och psykisk ohälsa. Om vi visar kortfilmer från bl.a. RFSU, vilka inkluderar samkönade relationer, har vi flera gånger hört utrop som ”äckligt” eller ”fyfan, det är ju två killar”.

Annat förekommande under klassbesöken kan vara nedvärderande skratt och hån mot normbrytande karaktärer i filmer eller i våra exempel när vi beskriver olika sexuella praktiker. Ibland drar vissa exempel från elever i andra klasser, hänger ut varandra och förlöjligar olika sexuella läggningar, praktiker och könsidentiteter. Exempelvis kan beskrivandet om transidentitet mötas med påståendet ”då kan jag identifiera mig som en häst” eller andra transfobiska påståenden som att en inte tror på transpersoners existens, alternativt att det är något abnormt eller en psykisk sjukdom.

Öppna kränkningar i korridorerna som begreppet ”bögjävel” kan slängas med flertalet gånger utan att vi hört vuxna i närheten markera. Detta tror vi normaliserar de verbala kränkningarna. Även begreppet ”böghög” är något som nämnts vilket många inte alls förknippar med samkönad kärlek eller sexualitet, men används negativt för att förlöjliga.

I övrigt förekommer stereotypa roller och förklaringar av homosexuella personer vilket blir tydligt i diskussionerna. Likhetstecken mellan bögar och killar i klänning och transpersoner görs ofta, både i klassrum och korridor, vilket är tecken på den okunskap om HBTQI som råder.

Kurator och sjuksköterska inom HälsUM, Ungdomsmottagningarna i Göteborg

6.3 Att vara öppen hbtqi-person i skolan

En del av trygghet kan vara att det upplevs möjligt att vara öppen med sin hbtqi-identitet på skolan. I Barnombudsmannens rapport *Erfarenheter från unga transpersoner samt från barn och unga med intersexvariation* finns en fråga om i vilken utsträckning eleverna som svarade på enkäten kunde vara öppna med sin könsidentitet i skolan. Undersökningen riktade sig till unga transpersoner. I ålderskategorin 13–21 år svarar ungefär hälften att de kan vara helt eller i stort sett öppna med sin könsidentitet i skolan. [250]

I stadsledningskontorets webbenkät ställdes en fråga om eleven kan vara öppen med sin sexualitet och/eller sin könsidentitet för andra elever och lärare på skolan. I webbenkäten förklarades att vara öppen med sin könsidentitet som att det exempelvis kan innebära att kunna använda de kläder som man vill, att kunna säga vilket namn man vill bli kallad för eller att man kan använda den toalett som man vill. Att vara öppen med sin sexualitet förklarades som att kunna berätta om vem man är kär i för andra eller att man kan visa sin kärlek öppet om man är ihop med någon.

Jag kan vara öppen med min sexualitet och/eller min könsidentitet för elever och lärare på min skola?
227 svar

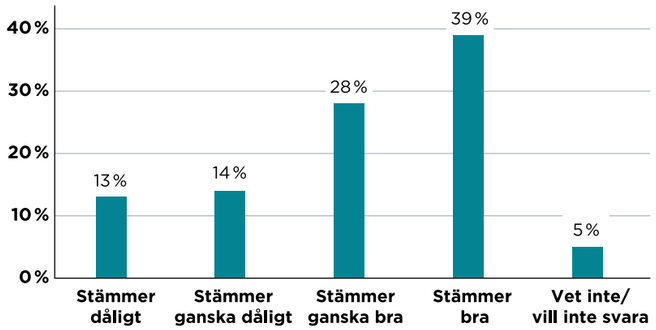

67 procent svarar stämmer bra eller stämmer ganska bra jämfört med 27 procent som svarar stämmer dåligt eller ganska dåligt. Resultatet visar på att en av fyra upplever att de inte kan vara öppna med sin hbtqi-identitet i skolan. När svaren analyseras utifrån om eleverna var transpersoner eller inte transpersoner framkom att 34 procent av eleverna som var transpersoner svarar att de inte kan vara öppna i skolan. Motsvarande för elever som inte var transpersoner var att 25 procent svarar att de inte kan vara öppna i skolan.

250 Barnombudsmannen, (2021), *Erfarenheter från unga transpersoner samt från barn och unga med intersexvariation*, sidan 13.

Men för att jag skulle känna mig trygg hade krävts att bli behandlad som alla andra, som en vanlig människa helt enkelt.

När svaren analyseras utifrån sexuell läggning svarar 36 procent av elever som är homosexuella att de inte kan vara öppna i skolan. 39 procent av eleverna med annan sexuell läggning, 28 procent av elev¬erna som är heterosexuella och 24 procent eleverna som är bisexuella eller pansexuella svarar att de inte kan vara öppna i skolan. Som enkätfrågan formulerades går det inte att analysera om det är utifrån informantens könsidentitet och/eller sexuella läggning som informan¬ten bedömer att den inte kan vara öppen i skolan.

I relation till frågan i stadsledningskontorets webbenkät ställdes även en öppen fråga om vad som är viktigt för att eleven ska kunna vara öppen, om den vill vara det. Viktiga faktorer som beskrivs i fritextsvaren är bland annat ett respektfullt och icke-dömande bemötande från andra, ökad kunskap om hbtqi/ökad synlighet på skolan, att skolan motverkar kränkningar på allvar, respekt för namn och pronomen samt att inte utsättas för hbtqi-negativa värderingar från andra.

Ett respektfullt och icke-dömande bemötande beskrivs som att accepteras som den man är, att inte behandlas annorlunda än andra och att inte utsättas för oönskade kommentarer:

> **Den största grejen är att ingen ska behandlas olikt från de andra, utan att det skulle vara samma som om man var hetero.**

> **Men för att jag skulle känna mig trygg hade krävts att bli behandlad som alla andra, som en vanlig människa helt enkelt. Inte kommentarer, folk som tar bilder, äcklade blickar, spekulationer om ¨vad jag är¨.**

En aspekt som lyfts fram i fritextsvaren är att både lärare och elever behöver lära sig mer och prata mer om hbtqi, veta vad olika könsidentiteter och sexualiteter innebär och att hbtqi-personer finns:

> **En generellt positiv attityd mot hbtqia+personer så att jag vet att min identitet respekteras. Att jag får information om dels hur min identitet fungerar, att hbtqia+personers existens normaliseras samt att deras historia lärs ut. Jag vill inte känna mig som ett undantag som blir särbehandlad, utan en del av gruppen. Jag vill ges effektiva medel för att hantera och anmäla de kränkningar jag ser och får uppleva. Att homofobi och transfobi slutar ses som normalt, så att det är de dömande och inte de dömda som utesluts. Lär ut till ALLA om hbtqia+ personers identiteter, dels så att det blir lättare för folk att komma på sina egna identiteter och så att hbtqia+ personer slutar ses som annorlunda.**

Flera fritextsvar handlar om att inte bli heteronormativt bemött på så sätt att andra antar ens identitet och sexualitet eller vem man är. Det fanns också svar som handlar om att slippa få återkommande frågor eller kommentarer om ens identitet och/eller sexualitet:

> **Att alla lyssnar på mig när jag säger att jag är ickebinär. Jag känner inget behov av att man måste förstå vad det är eller hur det funkar. Utan så länge de accepterar och respekterar det och använder rätt pronomen för mig så känns det bra. Jag tror att om man normaliserar att fråga om pronomen kan detta bli ett mycket mindre förekommande problem.**

Att jag inte blir utfrågad eller ifrågesatt, jag vill inte ha den konversationen i min vardag mer än nödvändigt.

Jag vill att ingen ska titta på min kropp i ett sätt som jag tycker är obekvämt, eller att någon ska hålla min sexualitet emot mig.

Att jag känner mig säker på att jag inte kommer bli mobbad eller uttsat för kränkande behandling på grund av det. Att vara öppen med sexuell läggning känns mycket tryggare än könsidentitet då jag är rädd för att få negativa kommentarer.

Att inte höra dåliga saker eller att lärare hela tiden säger till en din framtida man och sånt det känns jobbigt för då känns det svårare att vara öppen och som att de kanske ska behandla mig annorlunda om de vet.

Att inte bli utsatt för homofobi, transfobi och andra hbtqi-negativa värderingar är något som flera fritextsvar lyfter fram. Svaren handlar om att elever inte ska uttrycka sig nedvärderande mot hbtqi-personer varken i allmänhet eller riktat mot någon specifik person:

Tror att elaka skämt om HBTQ-personer måste bort, även om syftet inte är att kränka någon. Killarna i vår klass tycker det är jättekul att leka homosexuella osv men samtidigt uttrycka ett sorts förakt mot det, tror det gör det svårt för vissa inom deras om de är homosexuella att komma ut. Samtidigt har vi kompisar som är bi-sexuella med väldigt starka personligheter som inte alls bryr sig om dessa skämt och antingen säger ifrån eller vrider om skämtet så att acceptabelt. Men alla är ju inte såpas starka att de vill/orkar säga ifrån eller liknade

Att folk inte ska kommentera på min läggning och att dem ska kalla mig bög, äckel, hora, osv bara på grund av min läggning och mina pronomen.

Andra queera personer, eller bristen på andra queera personer, i skolan beskrivs kunna påverka hur möjligt det är att vara öppen:

Att jag ser andra elever kunna vara öppna också, att jag har folk jag kan relatera till. När fler och fler visar sig tryggt och stolt öppna så leder det till att andra också känner att de kan det. Det skulle vara kul med fler pride-flaggor OCH andra hbtqia+ flaggor i skolan också.

Kopplat till att utsättas för hbtqi-negativa kommentarer och värderingar på skolan, lyfter flera fritextsvar fram att en viktig förutsättning är att skolan motverkar kränkningar på allvar. Det kan handla om lärare som ingriper och säger till när kräkningar sker samt visar att de menar allvar med det, och att skolan inte tillåter hatiska åsikter eller kommentarer:

Flertal unga som jag träffar väljer även att leva ”stealth”, dvs väljer att inte berätta för andra om tex deras sexualitet eller transerfarenhet. På kort sikt berättar många om hur det skapar tillträde till normsamhället och ett bemötande därefter.

Jag skulle aldrig våga avslöja om jag var homosexuell eller trans så länge jag går i högstadiet. Varje gång man går igenom korridoren så hör homofobiska kommentarer och lärarna gör inget åt det, inte för att de inte supportrar men för att de har vant sig och inte tror att det går att ändra på. Om en elev skulle få en kränkningsanmälan eller Mail hem till föräldrar så skulle vi kunna ha skapat en mycket tryggare miljö för hbtq+ community. Men nu får eleverna inte ens en tillsägelse. Vissa i vår ålder har ingen respekt eller empati och ingen gör något för att förbättra det. Lärarna är alldeles för snälla och dessa elever tar upp 90 procent av lektionstiden. Även om det står i skolans regler att man inte får diskriminera någon för sexualitet, könsidentitet med mera så är det en daglig upplevelse på skolan.

I intervjuer med verksamheter som möter unga hbtqi-personer ger flera intervjupersoner exempel där elever inte känt att de kan vara öppna med sin hbtqi-identitet i skolan:

Flertal unga som jag träffar väljer även att leva ”stealth”, dvs väljer att inte berätta för andra om t.ex. deras sexualitet eller transerfarenhet. På kort sikt berättar många om hur det skapar tillträde till normsamhället och ett bemötande därefter. Något som många finner önskvärt. På lång sikt berättas om hög ångest inför att bli ”avslöjade”, om ensamhet över att bära på sin identitet/erfarenhet/sexualitet som en hemlighet. Samt hur det ökar ett självhat och självkritik.

Kurator på ungdomsmottagning

Många upplever att de inte kan vara sig själva riktigt och behöver dölja sin läggning eller könsidentitet och agera utifrån den normen som råder i skolan.

Vi har ungdomar som blivit utsatta, anmält till lärare och skolledningen men inga vidare åtgärder vidtogs. Skolmiljön är fortfarande densamma. Sedan kan dessa ungdomar som står på sig och vågar utmana normen och vara sig själva, antingen säga ifrån på plats eller hänvisa lärarna och skolledningen att tex bjuda in RFSL eller RFSL Ungdom för att föreläsa om hbtqi-frågor och antidiskriminering.

Det största påverkan är den psykiska ohälsan som ökar samt otryggheten i en miljö som alla oavsett läggning eller könsidentitet/uttryck ska känna sig trygga. Att unga hbtqi-personer ska försvara sig i en miljö som borde vara en trygg plats för dem.

Verksamhetsledare,
Newcomers Youth Göteborg, RFSL Ungdom

RFSL Göteborgs kuratorer beskriver att de tror att rädsla för trakasserier, homo, bi- och transfobi från elever och skolpersonal, rädsla att lärarna inte ska backa dem eller förstå dem, erfarenhet av att det finns bi-, homo- och transfobi sedan tidigare i skolan, rädsla för att deras kompisar ska överge dem eller inte förstå samt rädsla att skolan ska berätta för deras föräldrar kan vara bidragande faktorer:

> **Många av de ungdomar vi möter i samtal berättar om en homo-, bi- och transfobisk jargong på skolan. Till exempel att eleverna använder ord som bög som skällsord. Även om detta inte alltid är riktade mot dem personligen, även om de kan vara det, så kan det skapa en rädsla för hur de andra eleverna ska ta det om de kommer ut. En kan bli rädd för att bli utsatt för homofobi och bli utstött och trakasserad. Många av de som berättar om detta vittnar också om att lärarna och övrig skolpersonal ofta inte gör något åt det, och då kan det dessutom väckas en misstanke att skolpersonalen inte skulle kunna hantera om de kom ut, eller att de själva också är homofoba.**
>
> *Kuratorer på RFSL Göteborg*

Flera intervjupersoner ger också exempel på unga som har känt att de behöver vänta med att komma ut med sin hbtqi-identitet i skolan fram tills att de börjat gymnasiet. Processen med att komma ut kan ha påbörjats tidigare inom eleven men på grund av klimatet i skolan har eleven behövt vänta med att komma ut och leva i sin valda könsidentitet tills den börjar på gymnasiet. Just val till gymnasiet beskrivs av flera intervjupersoner som något där många hbtqi-elever har en informell kunskap och kännedom om vilka gymnasieskolor de ska och inte ska välja, utifrån hur bra skolorna är för hbtqi-personer. Gymnasiet beskrivs återkommande i intervjuerna som en tid när det kan vara mer möjligt att få en nystart, särskilt utifrån möjligheten att välja en gymnasieskola med ett gott rykte av att vara en hbtqi-vänlig skola och där det finns många andra hbtqi-personer. Det beskrivs också som vanligt att högstadieungdomar inte har samma valfrihet utan att de mer behöver ”stå ut” fram tills att det är möjligt att välja skola och sammanhang på ett annat sätt.

Gymnasiet beskrivs återkommande i intervjuerna som en tid när det kan vara mer möjligt att få en nystart.

6.4 Förtroende för skolans agerande vid kränkningar

Detta avsnitt fokuserar på elevers perspektiv på hur skolan agerar när kränkningar sker. Avsnittet tar upp om elever vet vem på skolan de kan prata med när kränkningar har skett, elevers förtroende för att vuxna i skolan sätter stopp för kränkningar samt oro för repressalier. Avsnittet beskriver också vilket stöd respektive förvaltning ger till skolor i deras arbete mot diskriminering och kränkande behandling.

Skolinspektionen lyfter fram att en viktig faktor för trygghet i skolan är att elever kan lita på att all personal i skolan agerar på ett likartat sätt och exempelvis säger ifrån eller ingriper om någon elev beter sig olämpligt [251].

I stadsledningskontorets webbenkät ställdes tre frågor relaterat till skolans agerande vid kränkningar.

6.4.1 Att veta vem man kan prata med på skolan om kränkningar sker

I Göteborgsregionens elevenkät från 2021 ställdes en fråga gällande om eleven vet vem på skolan den ska prata med om någon har varit elak mot en elev. För årskurs 9 svarade 15 procent att de inte visste det [252] och för årskurs 2 svarade 14 procent att de inte visste det [253].

Samma fråga ställdes i stadsledningskontorets webbenkät.

251 Skolinspektionen, (2020), *Skolors arbete med trygghet och studiero, En tematisk analys utifrån beslut fattade inom regelbunden kvalitetsgranskning 2018–2019*, sidan 13.

252 Resultatet gäller för kommunala grundskolor.

253 Göteborgsregionen/Enkätfabriken (2021), *Regiongemensam elevenkät 2021 Skolrapport för: Göteborg Gy 2.*

Jag vet vem på skolan jag kan prata med om någon har varit elak mot en elev
229 svar

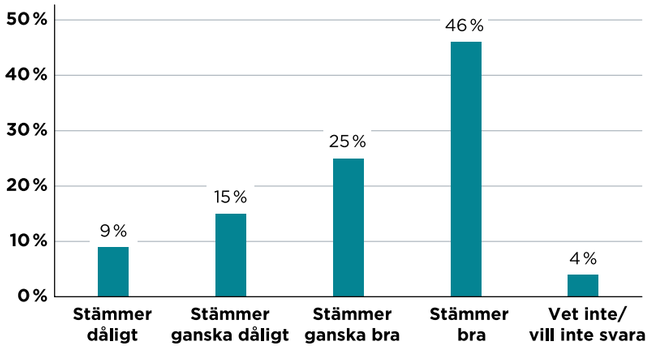

På stadsledningskontorets webbenkät svarar 24 procent att de inte vet vem på skolan de kan prata med i dessa situationer. 71 procent svarar att de vet det. Vid en jämförelse med elevenkäten syns ett mönster där unga hbtqi-personer i lägre utsträckning vet vem på skolan som de kan prata med när någon varit elak mot en elev.

Stadsledningskontorets webbenkät ger inte en statistiskt säkerställd bild, men resultatet på denna fråga indikerar att detta behöver undersökas mer systematiskt. Stadsledningskontoret anser att detta skulle vara möjligt att göra om elevenkäten innehöll bakgrundsfrågor om hbtqi som årligen möjliggjorde den typen av analyser.

6.4.2 Förtroende för att vuxna i skolan sätter stopp för kränkningar

I stadsledningskontorets webbenkät ställdes en fråga formulerad som: *Jag litar på att vuxna i skolan sätter stopp för/ingriper när det sker kränkningar i skolan som exempelvis elaka kommentarer om hbtqi-personer.*

Jag litar på att vuxna i skolan sätter stopp för/ ingriper när det sker kränkningar i skolan som exempelvis elaka kommentarer om hbtqi-personer
227 svar

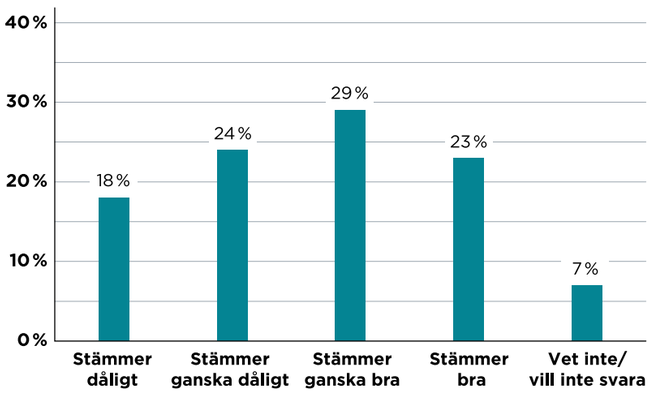

52 procent svarar att de har förtroende för att vuxna ingriper och sätter stopp för kränkningar i skolan medan 42 procent svarar att de inte litar på att skolpersonal ingriper och sätter stopp för kränkningar som sker i skolan. Som frågan formulerades går det inte att tolka om det i första hand beror på att lärare inte ingriper eller om det handlar om att lärare ingriper men att det inte leder till att kränkningarna upphör. När resultatet analyseras utifrån om eleverna som svarat är transpersoner eller inte framkommer att transpersoner i högre grad uppger att de inte litar på att vuxna i skolan sätter stopp för/ingriper när det sker kränkningar i skolan. 51,5 procent av de som är transpersoner svarar att de inte litar på att vuxna i skolan ingriper, jämfört med 39 procent av de som inte är transpersoner. Detta behöver undersökas vidare och åtgärdas.

I 2021-års elevenkät för elever på kommunala grundskolans årskurs 9 och kommunala gymnasieskolans årskurs 2 fanns en enkätfråga med liknande innehåll med. Frågan var formulerad som att *De vuxna på skolan reagerar om de får reda på att en elev blivit kränkt.* I resultatet för årskurs 9 svarade 22 procent att de vuxna på skolan inte reagerar[254], jämfört med 10 procent i gymnasiets årskurs 2[255].

Om stadsledningskontorets webbenkät jämförs med elevenkätens resultat är det vanligare att elever med hbtqi-identitet har lågt förtroende för att vuxna i skolan ingriper och sätter stopp för kränkningar som sker i skolan. Detta ska dock tolkas som en indikation, eftersom frågorna inte är formulerade på samma sätt.

Ett av de vanligaste svaren på den öppna frågan om vad som behöver bli bättre i skolan är att skolan behöver ta kränkningar på allvar. Fritextsvaren önskar att lärare tar kränkningar på allvar och att skolan gör mer insatser mot kränkningar som till exempel att prata om ord som används som kränkningar:

> **Jag tycker att skolor lägger för mycket fokus på att verka som dem bryr sig om lgbtqi+frågor genom att kräva att böcker förändras, försöka få in det i varje ämne eller att prata så mycket om det istället för att ha en bättre koll på lärare och se till att eleverna kan lita på all personal. Jag tycker bara att det inte riktigt hjälper att prata om varför det är fel att diskriminera det på lektioner eftersom personerna som verkligen måste höra det kommer bara inte lyssna.**

254 Resultatet gäller för kommunala grundskolor.

255 Göteborgsregionen/Enkätfabriken (2021), *Regiongemensam elevenkät 2021 Skolrapport för: Göteborg Gy 2.*

Lärarna måste vara mer uppmärksamma, det händer att en elev gör något men läraren fattar inte att det är illa menat. Folk måste förstå att det inte är konstigt att vara ”annorlunda” och sluta reta folk för det. Inga kommentarer i korridorerna (min kompis har fått höra att hon ska ta livet av sig och massa andra hemska grejer). Lärarna måste ta upp detta på ett annat sätt för när vi pratar om det i klassen tar ingen det seriöst och skiter i vad lärarna säger.

Att lärarna säger till när elever kallar andra elever taskiga saker relaterade om hbt-personer.

Jag tycker även att man borde prata om att sluta använda kränkande ord som ”retard” och ”fag/faggot”. Det är väldigt vanligt att höra andra elever i korridoren slänga ur dem och liknande ord ur munnen som om det vore ingenting.

Att lärare respekterar om man säger till dem att inte använda vissa ord för att det är kränkande.

I intervjuer med verksamheter som möter unga hbtqi-personer beskrivs också att det är viktigt på vilket sätt lärare agerar mot kränkningar med koppling till diskrimineringsgrunderna. Ett exempel från intervjuerna är en lärare som agerat mot nedsättande kommentarer om homosexuella, men som gjort det genom att säga till eleverna: ”Nu vill jag inte att ni ska leka sisten ut är en bög när ni går ut på rast!”.

RFSL Göteborgs kuratorer lyfter fram skolledningens och arbetsgruppens roll i arbetet med hbtqi och att agera mot kränkningar:

Det är oerhört viktigt att det finns stöd i skolledningen och att arbetsgruppen samarbetar för att skapa en trygg miljö på skolan. Det ska inte vara upp till enskilda lärare eller annan personal att göra detta. Det behövs en handlingsplan och riktlinjer kring hur personalen ska jobba med dessa frågor, både om någon kommer ut och för att motverka trans-, homo- och bifobisk jargong på skolan.

Det har hänt att personal som kontaktar oss berättat om kollegor som själva uttrycker sig fobiskt mot hbtqi-personer eller inte tyckt att det varit så viktigt att jobba med i personalutrymmen, men även där ledningen ryckt på axlarna när de blivit uppmärksammade på detta. Detta är djupt problematiskt i sig, men oavsett får det inte spegla hur personalen hanterar elevernas jargong.

Kuratorer på RFSL Göteborg

6.4.3 Oro för repressalier

I stadsledningskontorets webbenkät ställdes en fråga om elever litar på att de kan berätta för skolan om kränkningar som skett utan att vara rädda för att bli dåligt behandlad av lärare och rektor efteråt. Frågan formulerades för att undersöka oro för det som i lagtext kallas för repressalier. Repressalier innebär att någon blir utsatt för bestraffning eller dålig behandling som en reaktion på att hen har påtalat eller anmält diskriminering eller kränkande behandling[255].

Om någon varit elak mot mig eller en annan elev så litar jag på att jag kan berätta det för en vuxen på skolan, utan att vara rädd för att bli dåligt behandlad av lärare och rektor efteråt
227 svar

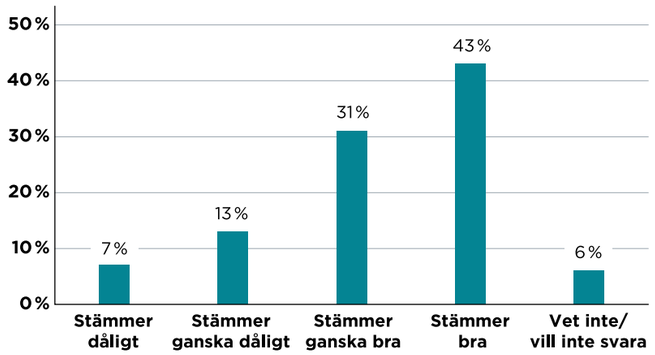

74 procent svarar stämmer bra eller ganska bra, vilket tyder på att den stora majoriteten verkar känna sig trygga med att inte utsättas för repressalier. 20 procent svarar stämmer dåligt/ganska dåligt.

Ofta finns det en rädsla av att situationen ska förvärras för eleven, t.ex. att trakasserierna ska förvärras.

I en intervju med en verksamhet som möter unga hbtqi-personer som utsatts för kränkningar i skolan lyftes att elever och vårdnadshavare ofta är rädda för repressalier när det handlar om att anmäla den skola som eleven går kvar på:

Ofta finns det en rädsla av att situationen ska förvärras för eleven, t.ex. att trakasserierna ska förvärras. Det kan också finnas en rädsla att skolpersonalen kommer att behandla eleven eller vårdnadshavare sämre framöver. Eftersom elever har skolplikt och vistas mycket tid i skolan gör det situationen extra komplicerad. Vissa elever/vårdnadshavare anmäler av denna anledning diskriminering först när eleven slutat på skolan, vilket är möjligt enligt diskrimineringslagen.

Jurist på Antidiskrimineringsbyrån Väst

256 https://www.do.se/diskriminering/repressalier-diskriminering

6.4.4 Förvaltningarnas stöd till skolor i deras arbete mot kränkningar

Stadsledningskontoret har tillfrågat grundskoleförvaltningen och utbildningsförvaltningen om hur förvaltningarna arbetar för att ge stöd till skolorna i deras arbete för att elever ska kunna lita på att all personal i skolan agerar på ett likartat sätt om kränkningar sker.

Grundskoleförvaltningen svarar att:

> **Förvaltningen har ett systematiskt kvalitetsårshjul som är indelat i tre processområden, ett område är trygghet och delaktighet som sträcker sig från augusti-november. Under denna period pågår olika insatser. På central nivå genomförs rektorsverkstäder med fortbildning och kollegialt lärande samt kvalitetsdiskussioner med skolledningar, verksamhetsutvecklare och utbildningschefer. Det sker också löpande kompetensutvecklingsinsatser från enheten juridik som åker ut till skolorna för att utbilda kring kränkningsverktyget, dit man ska anmäla kränkningar, men också fördjupa kunskapen om kränkningar för all personal.**

> **Förvaltningen genomför en årlig utbildningsserie kring arbetet med planen mot diskriminering och kränkande behandling, riktat till nyckelpersoner i verksamheten som har ansvar kring att driva detta arbete. Här lyfts även vikten av att all personal samt elever görs delaktiga i arbetet med kartläggning, åtgärder samt uppföljning.[257]**

Utbildningsförvaltningen svarar att:

> **Varje skolenhet tar fram en plan mot diskriminering och kränkande behandling, vilket bidrar till ökad samsyn samt säkerställer lagefterlevnad och huvudmannens ansvar. Planen, som revideras årligen, syftar till att ge varje elev lika tillgång till sina rättigheter och att säkerställa varje elevs rätt till en god utbildning i en trygg miljö. Ingen elev ska diskrimineras, trakasseras eller kränkas. För att komma dit krävs att all personal har kunskaper om de lagar och styrdokument som reglerar arbetet för allas lika rättigheter och möjligheter samt att de är väl förtrogna med det systematiska kvalitetsarbetet men också förmedlar och gestaltar skolans värdegrund. Det finns en förvaltningsgemensam rutin som anger hur personal och rektor ska agera, både om personal kränker eller trakasserar elever och om elever kränker eller trakasserar andra elever. Rutinen handlar således om personalens anmälningsskyldighet till rektor, rektorns anmälningsskyldighet till huvudman samt utredning av händelsen.[258]**

257 Svar från grundskoleförvaltningen per mail 2022-01-18.

258 Svar från utbildningsförvaltningen per mail 2022-01-27.

På följdfrågan om respektive förvaltning ser några utmaningar i arbetet med samsyn och att all personal ska agera på ett likartat sätt vid kränkningar svarar grundskoleförvaltningen:

> **Då man arbetar med frågor kopplat till trygghet, diskriminering, kränkningar och normer behövs regelbunden tid för att diskutera och reflektera tillsammans i kollegiet. Vi vet alla att skolan har väldigt många frågor man behöver utveckla tillsammans. Det innebär att det finns en utmaning att skapa tillräckligt med utrymme för dessa diskussioner. En annan utmaning är att verkligen göra all personal delaktig, det vill säga även de med tillfälliga anställningar, elevassistenter osv som inte alltid samlas på samma forum, eller har samma tid som lärarna.[259]**

Gällande utmaningar i arbetet med samsyn och att all personal ska agera på ett likartat sätt vid kränkningar svarar utbildningsförvaltningen:

> **Rektor gör bedömning kring om de saknas en samsyn och om det i så fall finns behov av ett ändrat arbetssätt eller fortbildning som leder till att all personal förstår skolans värdegrund. Det pågår fortbildning på ett flertal skolenheter i nuläget exempelvis en kompetenshöjning kring negativa maskulinitets normer och andra mer generellt kring värdegrundsfrågor i undervisningen. Dock har pandemin inneburit utmaningar för utvecklingsarbetet och på flera enheter har exempelvis kompetenshöjande insatser inte kunnat genomföras fullt ut läsåret 2020/21.[260]**

259 Svar från grundskoleförvaltningen per mail 2022-01-18.

260 Svar från utbildningsförvaltningen per mail 2022-01-27.

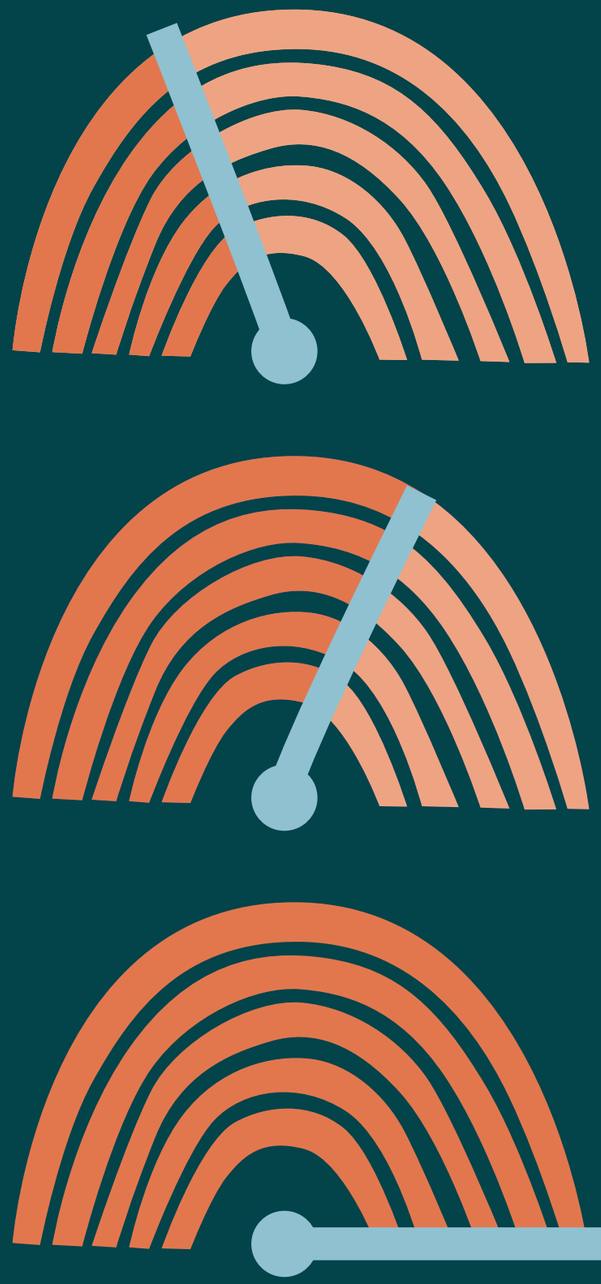

Kapitel 7

Analys av förvaltningarnas systematiska kvalitetsarbete utifrån ett hbtqi-perspektiv

I huvudmannens ansvar ingår att systematiskt och kontinuerligt på huvudmannanivå planera, följa upp och utveckla utbildningen för att uppfylla de nationella mål som finns för utbildningen. Det arbetet kallas för systematiskt kvalitetsarbete och ska dokumenteras.[261] Inom ramen för det systematiska kvalitetsarbetet gör förvaltningarna analyser utifrån underlag som samlas in på övergripande nivå. Exempel på sådana underlag är kvalitetsrapport, analys av elevenkät, analys av information utifrån hälsosamtal samt analys och uppföljning av skolornas arbete mot diskriminering och kränkande behandling.

Stadsledningskontoret har identifierat och analyserat vilken information om unga hbtqi-personers villkor i skolan som går att utläsa i olika underlag som används i respektive förvaltnings systematiska kvalitetsarbete och som genomförs kontinuerligt samt på alla kommunala skolor[262]. Stadsledningskontoret har också ställt ett antal skriftliga frågor till respektive förvaltning. Analysen i detta kapitel gör inte anspråk på att täcka alla delar av det systematiska kvalitetsarbetet.

261 Skollagen 4 kapitel 3§, skollagen 2 kapitel 5–6 §.

262 I kapitel 4 finns underlagen beskrivna mer utförligt.

7.1 Hbtqi-perspektiv i det systematiska kvalitetsarbetet på huvud-mannanivå

Grundskoleförvaltningen beskriver att det systematiska kvalitets-arbetet[263] för varje läsår sammanfattas i en kvalitetsrapport till huvudmannen, det vill säga grundskolenämnden[264]. Utbildnings-förvaltningen beskriver att kvalitetsrapporten är utbildningsnämndens dokumentation av det systematiska kvalitetsarbetet som huvudman för de kommunala gymnasie- och gymnasiesärskolorna[265].

Stadsledningskontoret har analyserat den senaste kvalitetsrapporten från varje förvaltning samt respektive förvaltnings svar på stads-ledningskontorets frågor utifrån ett hbtqi-perspektiv[266]. Hur skolor integrerar ett hbtqi-perspektiv i sitt systematiska kvalitetsarbete har inte undersökts.

263 Läs mer om systematiskt kvalitetsarbete i kapitel 2.

264 Göteborgs Stad, Grundskoleförvaltningen (2021), *Kvalitetsrapport läsåret 2020/2021. En lägesbedömning av grundskoleförvaltningens verksamhet*, sidan 5.

265 Göteborgs Stad, Utbildningsnämnden, (2021) *Kvalitetsrapport 2021*, sidan 3.

266 Fokus har varit på om diskrimineringsgrunderna könsidentitet/uttryck samt sexuell läggning synliggörs i underlagen och om analyser utifrån dessa görs.

7.1.1 Grundskoleförvaltningen

Stadsledningskontoret ställde en fråga om hur ett hbtqi-perspektiv ingår i förvaltningens systematiska kvalitetsarbete. Grundskoleförvaltningen svarar att:

> **I GSF[267] gemensamma mall Planen mot diskriminering och kränkande behandling ska åtgärder kopplas till diskrimineringsgrunderna. Det innebär att skolorna behöver reflektera över vad de ser i sina kartläggningar som har koppling till diskrimineringsgrunderna könsidentitet/könsuttryck samt sexuell läggning, analysera sitt resultat samt koppla åtgärder till dessa. Förvaltningen kan även på övergripande nivå få en överblick över åtgärder som är framskrivna kopplat till respektive diskrimineringsgrund. GSF har ett gemensamt verktyg där kränkningar rapporteras. Även här markeras vilken diskrimineringsgrund kränkningen är kopplad till, när så är fallet. Detta ger skolorna en tydlig kartläggning lokalt, men även kan förvaltningen få en helhetsbild över hela staden.**
>
> **Både de mönster som syns i kränkningsanmälningar och i Planerna mot diskriminering och kränkande behandling, är en grund i GSF kvalitetsrapport. Som ger vägledning för det fortsatta utvecklingsarbetet.**
>
> **Elevhälsosamtal ger även ett underlag till skolorna där de kan få syn på kränkningar och diskriminering. En analys av dessa använder sig skolorna av inför upprättande av sina planer mot diskriminering och kränkande behandling.[268]**

På följdfrågan om grundskoleförvaltningen ser några särskilda utmaningar relaterat till hbtqi utifrån sina analyser inom ramen för det systematiska kvalitetsarbetet, konstaterar grundskoleförvaltningen att:

> **Skolorna har ett stort antal åtgärder, i sina planer mot diskriminering och kränkande behandling, kopplat till kränkningar generellt. Men de har relativt få åtgärder med koppling till diskrimineringsgrunderna. En utmaning är att öka kunskapen och medvetenheten kring hur kränkningar är kopplade till de olika diskrimineringsgrunderna, bland annat till diskrimineringsgrunden könsidentitet/könsuttryck samt sexuell läggning. Detta för att kunna skapa mer effektiva och riktade åtgärder.[269]**

267 GSF är förkortning för grundskoleförvaltningen.

268 Svar från grundskoleförvaltningen per mail 2022-01-18.

269 Svar från grundskoleförvaltningen per mail 2022-01-18.

Grundskoleförvaltningens kvalitetsrapport för 2020/2021 innehåller ett avsnitt om *Trygghet och frihet från kränkande behandling*. I avsnittet beskrivs förvaltningens insatser inom området samt analys av elevenkät, klagomålsärenden, kränkningsanmälningar och planer mot diskriminering och kränkande behandling.[270] I kvalitetsrapporten 2020/2021 har grundskoleförvaltningen analyserat elevenkäten utifrån kön och socioekonomiskt index[271]. Kränkningsanmälningar analyseras bland annat utifrån sammanställning av vilka diskrimineringsgrunder som är mest frekvent förekommande, och utifrån förekomst av sexuella trakasserier. Skolornas planer mot diskriminering och kränkande behandling har analyserats utifrån diskrimineringsgrunderna kön, etnicitet, funktionsnedsättning och hbtqi (könsidentitet och sexuell läggning). Avsnittet avslutas med att förvaltningen formulerar utvecklingsområden utifrån det kvalitetsrapporten visat på.[272]

7.1.2 Utbildningsförvaltningen

På frågan om hur ett hbtqi-perspektiv ingår i förvaltningens systematiska kvalitetsarbete svarar utbildningsförvaltningen att:

> **Skollagens krav på systematiskt kvalitetsarbete innebär att huvudmän och skolenheter systematiskt och kontinuerligt ska följa upp verksamheten och analysera resultaten i förhållande till de nationella målen. Det är rektor som tillsammans med medarbetare och elever identifierar och analyserar skolenhetens resultat och måluppfyllelse samt verksamhetens framgångsfaktorer och utvecklingsområden. Rektor beslutar om insatser som ska genomföras. Huvudmannen följer upp och analyserar resultat på aggregerad nivå, och tar beslut om övergripande strategier. Konsekvenser och effekter av genomförda insatser analyseras inom ramen för kvalitetsarbetet och redovisas bland annat i enheternas uppföljningsrapporter, i dialoger mellan rektorer och utbildningschefer, i föredragningar och dialoger mellan förvaltningsledning och nämnd, samt i nämndens årliga kvalitetsrapport.**

270 Göteborgs Stad, Grundskoleförvaltningen (2021), *Kvalitetsrapport läsåret 2020/2021. En lägesbedömning av grundskoleförvaltningens verksamhet*, sidan 50–57.

271 Elevenkäten analyserades utifrån genus och socioekonomiskt index även i kvalitetsrapporten 19/20. Grundskoleförvaltningen beskrev i denna att ett genus- och ett socioekonomiskt perspektiv på trygghetsarbetet behövs och att ett genus- och socioekonomiskt perspektiv behöver genomsyra insatserna, då förvaltningen har kunnat se att elever från svagare socioekonomiska miljöer löper en ökad risk att bli utsatta för kränkande behandling och/eller våld.

272 Göteborgs Stad, Grundskoleförvaltningen (2021), *Kvalitetsrapport läsåret 2020/2021. En lägesbedömning av grundskoleförvaltningens verksamhet*, sidan 50–57.

Samtliga av förvaltningens skolenheter arbetar med aktiva åtgärder för att förebygga och motverka kränkande behandling, trakasserier och diskriminering oavsett diskrimineringsgrund. För att kartlägga och utreda risker för diskriminering och kränkningar, utifrån samtliga diskrimineringsgrunder, använder sig skolenheter av flera olika metoder så som enkäter, dialoger, utvecklings- och hälsosamtal, trygghetskartläggningar etc.[273]

På följdfrågan om utbildningsförvaltningen ser några särskilda utmaningar relaterat till hbtqi utifrån sina analyser inom ramen för det systematiska kvalitetsarbetet, konstaterar utbildningsförvaltningen att:

Elevenkätens resultat över elevernas upplevelse av att skolan arbetar med grundläggande värden i undervisningen, att skolan arbetar aktivt med att förhindra kränkningar och att eleverna känner sig trygga har ökat de senaste åren. Det är få anmälningar som rör diskrimineringsgrunderna könsidentitet/könsuttryck samt sexuell läggning som kommit till huvudmannens kännedom (2020/21 rörde det sig om tre fall av sexuell läggning).[274]

Utbildningsförvaltningens kvalitetsrapport för år 2021 redovisar Skolinspektionens granskning och tillsyn av förvaltningens skolor, där tre enheter varit föremål för riktad tillsyn. På två av skolenheterna konstaterade Skolinspektionen brister i arbetet med trygghet, studier och åtgärder mot kränkande behandling[275]. Vid Skolinspektionens återbesök bedömdes bristerna vara åtgärdade.[276]

Kvalitetsrapporten innehåller ett avsnitt om *Normer och värden*. I detta avsnitt beskrivs arbete med studiero och trygghet, åtgärder mot diskriminering och kränkande behandling samt skolornas systematiska arbete med normer och värden. Analys av elevenkäten ingår. I kvalitetsrapporten anges att flera skolenheter konstaterat att de även fortsatt behöver arbeta för att göra enhetens plan mot diskriminering och kränkande behandling mer levande samt att det finns ett behov av att arbeta än mer kring en gemensam värdegrund. Utbildningsförvaltningen anger att fler enheter beskrivit hur de arbetat systematiskt med normer och värden i den ordinarie undervisningen vilket på många skolenheter uppges ha bidragit till att eleverna känt att det är frågor som ligger högt på agendan. I elevenkäten svarar fler elever än föregående år att ”på min skola pratar vi om mänskliga rättigheter och jämställdhet mellan könen”.[277]

273 Svar från utbildningsförvaltningen per mail 2022-01-27.

274 Svar från utbildningsförvaltningen per mail 2022-01-27.

275 Skolinspektionens tillsynsbeslut konstaterade att utredningen för två skolenheter visade att det finns elever på skolenheten som inte uppfattar sin skolmiljö som trygg och att det finns ett grovt och nedsättande språkbruk mellan eleverna, med kränkningar kopplat till kön och sexuell läggning. https://siris.skolverket.se/siris/ris.openfile?docID=607798 samt https://siris.skolverket.se/siris/ris.openfile?docID=607798.

276 Göteborgs Stad, utbildningsnämnden, (2021) *Kvalitetsrapport 2021*, sidan 4.

277 Göteborgs Stad, utbildningsnämnden, (2021) *Kvalitetsrapport 2021*, sidan 27.

7.1.3 Stadsledningskontorets analys av hbtqi i det systematiska kvalitetsarbetet

Grundskoleförvaltningen

I grundskoleförvaltningens kvalitetsrapport 2020/2021 görs analyser av elevenkäternas resultat utifrån elevers kön samt socioekonomiskt index för skolan. Detta görs också i kvalitetsrapporten 2019/2020. Analyser utifrån andra diskrimineringsgrunder än kön görs inte. I förvaltningens egen analys av vilka utvecklingsinsatser som behöver göras återkommer analyser utifrån kön samt socioekonomiskt index. Stadsledningskontoret bedömer att detta visar på vikten av att det finns underlag som kan användas för att identifiera och formulera behov av fortsatta insatser och att dessa underlag behöver tillhandahålla information om skillnader i elevers upplevelser utifrån alla diskrimineringsgrunder. Vid tidpunkten för denna rapports framtagande ger inte elevenkäterna underlag för sådana analyser.

I relation till anmälningar av diskriminering och kränkande behandling mot elever görs analyser av utvecklingsbehov utifrån de diskrimineringsgrunder som är mest frekvent förekommande i dessa ärenden. Stadsledningskontoret ser det som positivt att grundskoleförvaltningen genom sitt IT-stöd för kränkningsanmälningar kan få fram ett detaljerat underlag gällande diskriminering och kränkande behandling mot elever. Analys av anmälningar utifrån diskrimineringsgrunderna könsidentitet/uttryck samt sexuell läggning saknas dock i grundskoleförvaltningens kvalitetsrapport.

Grundskoleförvaltningen beskriver att det är en utmaning att skolorna har få åtgärder i sitt arbete med aktiva åtgärder som är kopplade till diskrimeringsgrunderna, av vilka könsidentitet/könsuttryck samt sexuell läggning omnämns.

Grundskoleförvaltningen beskriver att det är en utmaning att skolorna har få åtgärder i sitt arbete med aktiva åtgärder som är kopplade till diskrimeringsgrunderna, av vilka könsidentitet/könsuttryck samt sexuell läggning omnämns.

Utbildningsförvaltningen

I utbildningsförvaltningens underlag beskrivs det systematiska kvalitetsarbetet och arbetet mot diskriminering och kränkande behandling på en generell nivå. Underlagen beskriver att värdegrundsarbetet och arbetet med planer mot diskriminering och kränkande behandling behöver stärkas. Specifika beskrivningar och analyser relaterat till diskrimineringsgrunderna könsidentitet/könsuttryck samt sexuell läggning ingår dock inte, vilket gör att stadsledningskontoret inte kan avgöra om och på vilket sätt hbtqi ingår i förvaltningens systematiska kvalitetsarbete.

I utbildningsförvaltningens svar på vilka utmaningar förvaltningen har identifierat i relation till hbtqi hänvisar förvaltningen till elevenkätens resultat gällande elevernas upplevelse av att skolan arbetar med grundläggande värden, att skolan arbetar aktivt med att förhindra kräkningar och att eleverna känner sig trygga har ökat de senaste åren. Förvaltningen anger också att det är få anmälningar av diskriminering och kränkande behandling mot elever som har samband med diskrimineringsgrunderna könsidentitet/könsuttryck eller sexuell läggning. Stadsledningskontoret anser att det är svårt att avgöra hur elevenkätens resultat ser ut för gruppen elever med hbtqi-identitet, då det inte framgår av elevenkäten hur hbtqi-ungdomar svarar eftersom elevenkäten inte genererar den typen av underlag utifrån specifika bakgrundsfaktorer.

Utbildningsförvaltningen anger att det är få anmälningar av diskriminering och kränkande behandling mot elever som har samband med diskrimineringsgrunderna könsidentitet/könsuttryck eller sexuell läggning.

7.2 Förvaltningarnas arbete mot diskriminering och kränkande behandling

7.2.1 Anmälningar diskriminering och kränkande behandling mot elever

Stadsledningskontoret har tagit del av sammanställningar över inkomna anmälningar från respektive förvaltning[278]. För grundskoleförvaltningen har sammanställda inkomna anmälningar gällande år 2021 ingått, och för utbildningsförvaltningen har sammanställda inkomna anmälningar gällande läsåren 2019/2020 samt 2020/2021 ingått[279].

Vid genomgång av inkomna anmälningar om kränkningar mot elever har fokus varit på anmälningar med händelser som bedömts ha samband med någon/några av diskrimineringsgrunderna:

» Könsidentitet/uttryck

» Sexuell läggning

278 Då grundskoleförvaltningen använder ett IT-stöd för hantering av kränkningsanmälningar har det varit möjligt att få ut mer statistik från grundskoleförvaltningens ärenden jämfört med utbildningsförvaltningens ärenden, där anmälningarna hanteras och sammanställs manuellt.

279 Utbildningsförvaltningens skolor har delvis bedrivit utbildningen på distans på grund av restriktioner för covid-19, och av den anledningen har två läsår tagits med i rapportens analys.

Grundskoleförvaltningen[280]

För år 2021 anmäldes totalt 9 368 upplevda kränkningar mot elever inom grundskoleförvaltningens verksamheter. 700 av händelserna bedömdes ha samband med någon av diskrimineringsgrunderna enligt fördelningen nedan:

Diskrimineringsgrund

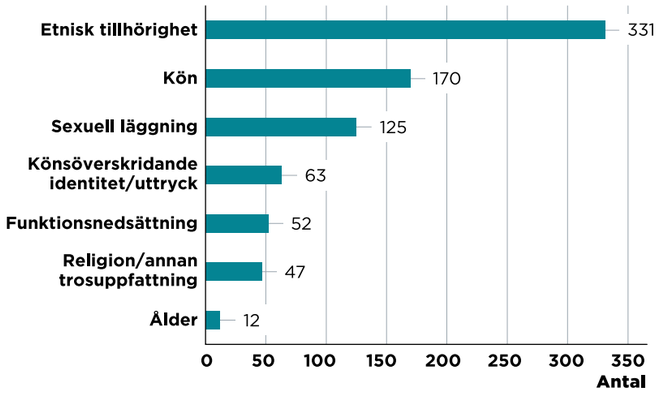

63 händelser bedömdes **ha samband med diskrimineringsgrunden könsöverskridande identitet/uttryck**. 43 procent av de elever som utsattes var pojkar, 40 procent var flickor och 17 procent var elever med annan könsidentitet. I samtliga fall var det en annan elev som hade utfört kränkningen. Vid 33 procent av händelserna uppgavs att personal fanns på plats vid tillfället. På vilket sätt personal fanns på plats framgår ej.

Störst andel händelser hade skett i årskurs 5, följt av årskurs 4 och årskurs 7. För elever med annan könsidentitet var årskurs 4 och 7 de vanligaste årskurserna som de gick i när de utsattes. För pojkar var årskurs 5 den vanligaste årskursen och för flickor för årskurs 7 den vanligaste årkursen som de gick i när de utsattes.

Det vanligaste tillvägagångssättet var verbala kränkningar (66 procent), följt av fysiska kränkningar (16 procent). Vad som hänt vid varje tillfälle framgår ej av grundskoleförvaltningens sammanställning.

Den klart vanligast platsen där kränkningarna skett var entré/kapprum/korridor, följt av övrig plats på skolgården och i klassrummet. Händelserna inträffade flest gånger under rast, följt av under lektionstid och därefter vid övergång mellan lektioner. Mellan klockan 11 och 13 skedde flest antal händelser.

30 procent av händelserna bedömdes också ha samband med diskrimineringsgrunden sexuell läggning och 37 procent bedömdes också vara sexuella trakasserier.

125 händelser **bedömdes ha samband med diskrimineringsgrunden sexuell läggning**. 63 procent av de elever som utsattes var pojkar, 34 procent var flickor och 3 procent var elever med annan könsidentitet. I samtliga fall var det en annan elev som hade utfört kränkningen.

2021
anmäldes totalt 9 368 upplevda kränkningar mot elever

30 %
av händelserna bedömdes ha samband med sexuell läggning.

280 Detta avsnitt utgår från grundskoleförvaltningens *Statistikrapport Kränkande behandling* gällande år 2021, framtagen 2022-01-13.

Vid 44 procent av händelserna uppgavs att personal fanns på plats vid tillfället. På vilket sätt personal fanns på plats framgår ej.

Störst andel händelser hade skett i årskurs 5, följt av årskurs 4 och årskurs 6. För flickor var årskurs 5 den vanligaste årskursen och för pojkar var årskurs 5 den vanligaste årkursen som de gick i när de utsattes. Elever med annan könsidentitet gick i årskurs 4, 5, 8 och 9 när de utsattes.

Det vanligaste tillvägagångssättet var verbala kränkningar (57 procent), följt av fysiska kränkningar (16 procent). Vad som hänt vid varje tillfälle framgår ej av grundskoleförvaltningens sammanställning.

Den klart vanligast platsen där kränkningarna skett var entré/kapprum/korridor samt övrig plats på skolgården, följt av i klassrummet och på sociala medier. Händelserna inträffade flest gånger under rast, följt av under lektionstid och därefter vid övergång mellan lektioner samt under icke verksamhetstid. Mellan klockan 11 och 13 skedde flest antal händelser.

15 procent av händelserna bedömdes också ha samband med diskrimineringsgrunden könsöverskridande identitet/uttryck och 22 procent bedömdes också vara sexuella trakasserier.

Utbildningsförvaltningen[281]

För läsåret 2020/2021 anmäldes totalt 65 upplevda kränkningar mot elever inom utbildningsförvaltningens verksamheter. 3 av dessa händelser bedömdes ha samband med diskrimineringsgrunden sexuell läggning och inga händelser bedömdes ha samband med diskrimineringsgrunden könsidentitet/uttryck.

För händelserna som bedömdes **ha samband med diskrimineringsgrunden sexuell läggning** var samtliga som utsattes pojkar. I samtliga fall var det en annan elev som hade utfört kränkningen. Vanligaste tillvägagångssätt var verbala kränkningar, men det förekom också skadegörelse av egendom och fysiska kränkningar. Det finns inga uppgifter om tidpunkt för eller plats för händelserna.

För läsåret 2019/2020 anmäldes totalt 87 upplevda kränkningar mot elever inom utbildningsförvaltningens verksamheter. 3 av dessa händelser bedömdes ha samband med diskrimineringsgrunden sexuell läggning och 1 händelse bedömdes ha samband med diskrimineringsgrunden könsidentitet/könsuttryck.

För händelserna som **bedömdes ha samband med diskrimineringsgrunden sexuell läggning** var samtliga som utsattes flickor. I samtliga fall var det en annan elev som hade utfört kränkningen. Vanligaste tillvägagångssätt var kränkningar på chatt samt i digitalt forum. Det finns inga uppgifter om tidpunkt för händelserna eller vilken årskurs som eleverna gick i.

I den händelse som **bedömdes ha samband med diskrimineringsgrunden könsidentitet/uttryck** var det en flicka som utsattes av en annan elev på ett digitalt forum. Det finns inga uppgifter om tidpunkt för händelsen eller vilken årskurs som eleven gick i.

281 Detta avsnitt utgår från underlag från utbildningsförvaltningen per mail 2021-10-15 samt 2022-02-04.

7.2.2 Aktiva åtgärder mot diskriminering och kränkande behandling

Grundskoleförvaltningen

Grundskoleförvaltningen har sammanställt och analyserat alla skolors planer mot diskriminering och kränkande behandling för läsåret 20/21 utifrån några av diskrimineringsgrunderna.[282] Diskrimineringsgrunderna könsidentitet/könsuttryck och sexuell läggning ingick i analysen. De sökord som användes för dessa diskrimineringsgrunder var sexuell läggning, hbtqi, könsidentitet[283]. Av samtliga skolor identifierades 18 skolor med åtgärder inom hbtqi. Majoriteten av dessa åtgärder var främjande åtgärder.[284]

Kön är den diskrimineringsgrund som skolorna uppger att de arbetar mest frekvent med inom ramen för plan mot diskriminering och kränkande behandling. I kvalitetsrapporten beskriver grundskoleförvaltningen att jämställdhet har varit ett område som förvaltningen haft extra fokus på de senaste åren genom olika åtgärder.[285]

I sin kvalitetsrapport betonar grundskoleförvaltningen att det är viktigt att vara medveten om att alla skolors hela värdegrundsarbete inte återspeglas i deras plan mot diskriminering och kränkande behandling ännu, och att det exempelvis finns skolor som beskrivit arbetet i sin verksamhetsplan i stället.[286]

Det utvecklingsarbete som förvaltningen beskriver i kvalitetsrapporten är att fortsatt systematisera arbetet med plan mot diskriminering och kränkande behandling samt att erbjuda utbildning kring processen att arbeta fram en plan mot diskriminering och kränkande behandling, där elevers delaktighet belyses i högre grad[287].

Stadsledningskontoret har frågat grundskoleförvaltningen hur förvaltningen arbetar för att säkerställa att alla skolor arbetar systematiskt med att kartlägga risker för diskriminering och kränkningar utifrån samtliga sju diskrimineringsgrunder. Grundskoleförvaltningen svarade:

282 Göteborgs Stad, Grundskoleförvaltningen (2021), *Kvalitetsrapport läsåret 2020/2021. En lägesbedömning av grundskoleförvaltningens verksamhet*, sidan 55–56.

283 Sökorden användes för att söka efter åtgärder i skolornas planer mot diskriminering och kränkande behandling.

284 Underlag från grundskoleförvaltningen, per mail 2021-09-23.

285 Göteborgs Stad, Grundskoleförvaltningen (2021), *Kvalitetsrapport läsåret 2020/2021. En lägesbedömning av grundskoleförvaltningens verksamhet*, sidan 56.

286 Göteborgs Stad, Grundskoleförvaltningen (2021), *Kvalitetsrapport läsåret 2020/2021. En lägesbedömning av grundskoleförvaltningens verksamhet*, sidan 55.

287 Göteborgs Stad, Grundskoleförvaltningen (2021), *Kvalitetsrapport läsåret 2020/2021. En lägesbedömning av grundskoleförvaltningens verksamhet*, sidan 56.

> **Då vi sett en brist rörande detta har förvaltningen påbörjat framtagningen av en gemensam trygghetsenkät, med målet att skolorna kommer kunna börja använda den från och med ht 2022. Den kommer anpassas efter olika stadier, tillgänglighetsanpassas och samtliga diskrimineringsgrunder kommer att finnas med och kartläggas i dessa enkäter. Detta är även någonting som lyfts på den utbildning kring PDK288, som genomförs varje höst.[289]**

Det stöd grundskoleförvaltningen kan erbjuda skolor i deras arbete mot diskriminering och kränkande behandling är:

> **Förvaltningen har en stödsida kopplat till arbetet med normer och värden med ett brett stöd att hämta för arbetet kopplat till diskriminering och kränkande behandling. Där finns lättillgängligt material för kunskapsökning, undervisningsmaterial samt länkar till organisationer som kan stödja skolan vid behov. Där finns även ett kalendarium där aktuella utbildningar läggs upp kopplat till dessa frågor. Det kan vara utbildningstillfällen förvaltningen själv tagit fram men även utbildningar som andra delar av staden eller externa aktörer organiserar.**

> **Elevhälsoteam/skolledning har möjlighet till att diskutera hur de kan utveckla sitt arbete kring dessa frågor med antingen verksamhetsutvecklare i sitt område eller verksamhetsutvecklare kopplat till mänskliga rättigheter.**

> **I samarbete med externa aktörer erbjuds stöd till enskilda skolor för att utveckla arbetet mot diskriminering och kränkande behandling, så som West pride, MÄN, Levande historia med flera.[290]**

Utbildningsförvaltningen

Utbildningsförvaltningens kvalitetsrapport från 2021 beskriver att flera skolenheter inom gymnasieskolan konstaterar att de även fortsatt behöver arbeta för att göra enhetens plan mot diskriminering och kränkande behandling mer levande samt att det finns ett behov av att arbeta än mer kring en gemensam värdegrund. För gymnasiesärskolan anges att plan mot diskriminering och kränkande behandling förankras med hjälp av klassråd och elevråd.[291]

288 PDK är förkortning för plan mot diskriminering och kränkande behandling.

289 Svar från grundskoleförvaltningen per mail 2022-01-18.

290 Svar från grundskoleförvaltningen per mail 2022-01-18.

291 Göteborgs Stad, utbildningsnämnden, (2021) *Kvalitetsrapport 2021*, sidan 27.

I utbildningsförvaltningens svar på stadsledningskontorets frågor beskriver utbildningsförvaltningen att:

> **Varje läsår ska samtliga skolenheter ta fram lokala planer mot diskriminering och kränkande behandling med främjande, förebyggande och åtgärdande insatser. Planerna ska också innehållande riktlinjer och rutiner för att förhindra kränkningar, trakasserier och sexuella trakasserier. Enheternas planer följs upp av huvudmannen årligen för att bedöma om de beskriver ett förebyggande- och främjande arbete med aktiva åtgärder utifrån samtliga diskrimineringsgrunder samt att de har riktlinjer och rutiner för att förhindra kränkningar, trakasserier och sexuella trakasserier.[292]**

Stadsledningskontoret har frågat utbildningsförvaltningen hur förvaltningen arbetar för att säkerställa att alla skolor arbetar systematiskt med att kartlägga risker för diskriminering och kränkningar utifrån samtliga sju diskrimineringsgrunder. Utbildningsförvaltningen svarar att:

> **Alla som arbetar i skolan ska uppmärksamma och vidta nödvändiga åtgärder för att motverka, förebygga och förhindra alla former av diskriminering, trakasserier och kränkande behandling. Skolorna ska arbeta med aktiva åtgärder samt med förebyggande och främjande insatser för att förhindra att elever utsätts för diskriminering, trakasserier och kränkande behandling. Insatser och resultat följs upp genom skolenheternas och huvudmannens systematiska kvalitetsarbete, kopplat till de nationella målen i läroplanen samt lagstadgade skyldigheter i bl.a. skollag och diskrimineringslag. Elevenkätens resultat, sammanställningar av kränkningsärenden, Skolinspektionens granskning, uppföljning och analys på skolenhets- och huvudmannanivå ger en bild av vilka effekter skolornas arbete med normer och värden samt åtgärder mot diskriminering och kränkande behandling har gett. Skolenheternas planer mot diskriminering och kränkande behandling följs upp och revideras årligen.[293]**

Utbildningsförvaltningen beskriver vidare hur uppföljning av planerna sker på huvudmannanivå:

> **Skolenheternas planer följs upp av huvudmannen årligen för att bedöma om de beskriver ett förebyggande och främjande arbete med aktiva åtgärder utifrån samtliga diskrimineringsgrunder samt att de har riktlinjer och rutiner för att förhindra kränkningar, trakasserier och sexuella trakasserier[294].**

Stadsledningskontoret har tillfrågat utbildningsförvaltningen om det finns något sammanställt underlag från huvudmannens uppföljning att ta del av. Utbildningsförvaltningen har svarat att förvaltningen gör en uppföljning av enheternas förebyggande och främjande arbete genom en genomgång av skolenheternas planer mot diskriminering och kränkande behandling tillsammans med skolenheternas verksamhetsplaner, men att det inte finns något underlag för stadsledningskontoret att ta del av.[295]

Det stöd som utbildningsförvaltningen kan erbjuda skolor i deras arbete mot diskriminering och kränkande behandling är:

> **Förvaltningen har en centralt placerad utvecklingsledare vars huvudsakliga uppdrag är samordna och stödja skolenheterna kring MR-frågor och kring läroplansmålet Normer och värden. Det finns en stödmall för arbetet kring Plan mot diskriminering och kränkande behandling och webbstödsidan Mitt UBF. UBF har en framtagen rutin för hur kränkningar och trakasserier ska hanteras.**
> **En sammanställning och analys av läsårets anmälningar görs till UBN.[296]**

7.2.3 Stadsledningskontorets analys av arbetet mot diskriminering och kränkande behandling

Grundskoleförvaltningen

Genom grundskoleförvaltningens IT-stöd för anmälningar om diskriminering och kränkande behandling mot elever finns mycket information som kan användas vilket ger goda möjligheter för analys som kan användas i exempelvis arbetet med aktiva åtgärder.

Vid samtliga kränkningshändelser med koppling till diskrimineringsgrunderna könsidentitet/könsuttryck och sexuell läggning har det varit elever som utsatts av andra elever. Eftersom lagstiftningen saknar ett uttalat förbud mot diskriminering och kränkande behandling mellan elever blir skolans skyldighet att anmäla, utreda och vidta åtgärder central. En förutsättning för detta är att skolan får kännedom om händelserna.

Grundskoleförvaltningens sammanställning av kränkningsanmälningar visar på att bland de händelser som hade samband med diskrimineringsgrunder så är kränkningar kopplat till sexuell läggning den tredje mest frekvent förekommande diskrimeringsgrunden (125 stycken) och kränkningar kopplat till könsidentitet/könsuttryck den fjärde mest frekvent förekommande (63 stycken). I grundskoleförvaltningens kvalitetsrapport 2020/2021 analyseras detta inte.

292 Svar från utbildningsförvaltningen per mail 2022-01-27.

293 Svar från utbildningsförvaltningen per mail 2022-01-27.

294 Svar från utbildningsförvaltningen per mail 2022-01-27.

295 Svar från utbildningsförvaltningen per mail 2022-02-07.

296 Svar från utbildningsförvaltningen per mail 2022-01-27.

Vid en analys av kränkningar som hade samband med diskrimineringsgrunderna könsidentitet/könsuttryck och sexuell läggning finns flera likheter i tidpunkt på dagen och plats när händelserna skedde samt att flest händelser ägt rum under mellanstadieperioden där årskurs 5 var den vanligaste årskursen som eleverna gått i när de blev utsatta. Vid 33 procent av händelserna med koppling till könsidentitet/könsuttryck och i 44 procent av händelserna med koppling till sexuell läggning fanns personal på plats vid händelsen. I grundskoleförvaltningens underlag framkommer ingen mer information om på vilket sätt personal närvarande och hur personal agerade. Detta bör analyseras mer djupgående då skolpersonalens agerande vid kränkningar av elever är en viktig faktor för tryggheten på skolan.

Vid händelser med koppling till sexuell läggning var pojkar i betydligt högre grad utsatta än flickor och elever med annan könsidentitet. Stadsledningskontoret ser här en koppling till och ett behov av att detta behöver analyseras och förstås i relation till normer för maskulinitet på skolan.

Vid händelser med koppling till könsidentitet/könsuttryck finns en jämn fördelning i flickors och pojkars utsatthet, runt 40 procent, medan 17 procent av de som utsatts är elever med annan könsidentitet.[297] I relation till att gruppen elever med annan könsidentitet kan uppskattas vara en till antalet relativt liten grupp i förhållande till hela elevantalet på grundskoleförvaltningens skolor[298], menar stadsledningskontoret att detta tyder på en hög grad av utsatthet för elever med annan könsidentitet när det gäller just kränkningar som har samband med könsidentitet /könsuttryck.

Stadsledningskontoret ser att mönster utifrån analys av anmälningar om diskriminering och kränkande behandling mot elever skulle kunna analyseras mer uttalat utifrån ett normkritiskt perspektiv i syfte att identifiera vilka normer som är dominerande på skolan, hur de påverkar skolmiljön och vad skolan behöver vidta för åtgärder för att förändra detta. Detta skulle kunna utgöra en viktig del i skolornas arbete med aktiva åtgärder och även ingå i implementering av läroplanernas skrivningar om att alla i skolan ska ha ett normmedvetet förhållningssätt. Ett normmedvetet förhållningssätt förutsätter kunskaper om rådande normer.

Vad gäller skolornas arbete med planer mot diskriminering och kränkande behandling har grundskoleförvaltningen analyserat i vilken utsträckning som skolorna har med förebyggande och främjande åtgärder utifrån några av diskrimineringsgrunderna i sina planer. Grundskoleförvaltningen har identifierat att av alla skolor hade 18 skolor åtgärder utifrån hbtqi. Det framgår inte av underlaget hur fördelningen mellan diskrimineringsgrunderna könsidentitet/könsuttryck och sexuell läggning ser ut.

297 Det gäller vid analys av händelser som grundskoleförvaltningen upprättat en anmälan om. Hur stort mörkertal som finns går inte att bedöma utifrån grundskoleförvaltningens underlag.

298 Det finns ingen aktuell information om hur stor andel av Sveriges barn och unga som är hbtq-personer. Källa: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, (2019), *Olika verkligheter – Unga hbtq-personer om sina levnadsvillkor*, sidan 12.

Av grundskoleförvaltningens underlag framgår inte hur skolorna genomför undersökning av risker och hinder utifrån samtliga sju diskrimineringsgrunder i lagen. Enligt diskrimineringslagens arbetssätt ska de åtgärder som vidtas vara grundade i den undersökning och analys av risker och hinder som genomförts. Det gör att undersökning och analys av risker och hinder är en förutsättning för vilka åtgärder som behöver genomföras. Det är därför viktigt att en analys över i vilken utsträckning som skolor analyserar risker och hinder utifrån diskrimineringsgrunderna könsidentitet/könsuttryck och sexuell läggning blir synliggjord. Den trygghetsenkät som grundskoleförvaltningen ska implementera höstterminen 2022 kan bli ett viktigt redskap i ett sådant arbete.

Utbildningsförvaltningen

Utbildningsförvaltningen har ett betydligt lägre antal anmälningar gällande diskriminering och kränkande behandling mot elever. Detta skulle till viss del kunna förklaras av ett lägre elevantal jämfört med grundskoleförvaltningen. Men stadsledningskontoret menar att det också kan tyda på ett högt mörkertal. För läsåren 2020/2019 och 2019/2020 finns endast tre anmälda händelser med samband till sexuell läggning per läsår.

Då utbildningsförvaltningen sammanställer uppgifter om kränkningsanmälningar manuellt så finns inte samma detaljerade underlag som för grundskoleförvaltningen. Det gör att de uppgifter som finns om omständigheter kring den anmälda händelsen är färre, vilket påverkar möjligheter till analyser. Stadsledningskontoret har inte kunnat se någon sammanställning över fördelning av anmälningar kopplat till samtliga diskrimineringsgrunder.

Det finns ingen redogörelse i utbildningsförvaltningens kvalitetsrapport för i vilken grad arbetet med aktiva åtgärder omfattar samtliga sju diskrimineringsgrunder. Vad gäller skolornas planer mot diskriminering och kränkande behandling framgår inte i vilken grad skolorna har gjort undersökning och analys av risker och hinder samt vidtagit åtgärder kopplade till diskrimineringsgrunderna könsidentitet/könsuttryck och sexuell läggning. Detta gör att stadsledningskontoret saknar underlag för att analysera hur arbetet med aktiva åtgärder i relation till hbtqi ser ut.

7.3 Göteborgs-regionens elevenkät

Göteborgsregionens elevenkät genomförs med regelbundenhet riktat till alla skolelever i Göteborgs kommunala skolor. Stadsledningskontoret har analyserat elevenkäterna utifrån ett hbtqi-perspektiv i syfte att undersöka om enkäternas upplägg möjliggör analyser utifrån hbtqi. Följande har undersökts:

» Finns fler kön än två med i frågor om kön?

» Finns frågor om sexuell läggning med?

» Finns frågor om eleven identifierar sig inom hbtqi med?

» Vilka analyser görs av resultatet utifrån ovanstående?

7.3.1 Göteborgsregionens elevenkät utifrån ett hbtqi-perspektiv

Göteborgs Stads kommunala skolor genomför årligen Göteborgsregionen (GR:S) regiongemensamma elevenkäter. Nedan följer en analys av enkäterna och resultatrapporterna från 2021:

Enkät	Finns bakgrundsfråga om kön med? Vilka svarsalternativ finns?	Finns bakgrundsfråga om sexuell läggning med?	Finns bakgrunds-fråga om identi-fikation inom hbtqi med?	Görs analyser i resultatet utifrån ett hbtqi-perspektiv?
För grundskolan årskurs 2, 5 och 9, 2021.	Tjej, kille och annat/vill ej ange.	Nej.	Nej.	Nej. Resultat redovisas inte utifrån annat/vill ej ange.
För grund-särskolan, 2021.	Tjej och kille.	Nej.	Nej.	Nej.
För gymnasie-skolan årskurs 2, 2021.	Tjej, kille och annat/vill ej ange.	Nej.	Nej.	Nej. Resultat redovisas inte utifrån annat/vill ej ange.
För gymnasie-särskolan, 2021.	Tjej och kille.	Nej.	Nej.	Nej.

År 2021 svarade 2 procent i grundskolans årskurs 2, 6 procent i grundskolans årskurs 5 (motsvarande 232 svar) och 7 procent i grundskolans årskurs 9 (motsvarande 130 svar) *annat/vill ej ange*. 4 procent i gymnasieskolans årskurs 2 (motsvarande 90 svar) svarade *annat/vill ej ange*.[299]

I några av elevenkäterna från 2021 fanns enkätfrågor som var relaterade till kön:

Elevenkät	Enkätfrågor relaterade till kön
För gymnasieskolans årskurs 2 samt grundskolans årskurs 9	*I min skola pratar vi om jämställdhet mellan könen.* *Mina lärare ger killar och tjejer samma förutsättningar.*
För grundskolans årskurs 2 och 5	Innehåller inga enkätfrågor relaterade till kön.
För grundsärskolan och gymnasiesärskolan	Innehåller inga enkätfrågor relaterade till kön.

I enkäten från 2021 fanns inga enkätfrågor som var uttalat relaterade till sexuell läggning.

I analysen av resultatet för elevenkäten 2021 för Göteborgs kommunala grundskolor och gymnasieskolor redovisas indexvärde för respektive frågeområde per kön utifrån kategorierna *tjej* och *kille*. Redovisning av resultat per fråga görs i frekvenstabeller utifrån kategorierna tjej och kille. Kategorin *annat/vill inte svara* finns inte redovisat i de övergripande rapporterna från elevenkäterna från Göteborgs kommunala grund- och gymnasieskolor. I elevenkäterna från grundsärskolor och gymnasiesärskolor finns endast kategorierna tjej och kille med i bakgrundsfrågan om kön. Analyser utifrån *annat/vill inte svara* är därmed inte ett möjligt alternativ.

299 I elevenkäten för grundsärskolan respektive gymnasiesärskolan ställs en bakgrundsfråga om kön formulerad som *Är du kille eller tjej?* Svarsalternativet annat finns inte med.

Elevenkäten från 2022

2022 används en ny version av elevenkät för grundskolans årskurs 5 och 8 samt för årskurs 2 på gymnasieskolan. Elevenkäten utgår från Skolinspektionens reviderade upplägg för skolenkäten. En analys av 2022-års version av elevenkäten utifrån ett hbtqi-perspektiv visar att:

Elevenkät	Finns bakgrunds-fråga om kön med? Vilka svars-alternativ finns?	Finns bak-grundsfråga om sexuell läggning med?	Finns bak-grundsfråga om identifikation inom hbtqi med?	Görs analyser i resultatet utifrån ett hbtqi-perspektiv?
För grund-skolans årskurs 5 och 8 samt för årskurs 2 på gymnasie-skolan, 2022.	Flicka, pojke, har annan köns-identitet samt vill inte ange. Alternativet annat/ vill inte ange är därmed inte längre ett och samma svarsalternativ.	Nej.	Nej.	Enkäten är ännu inte genomförd.

2022-års version av elevenkäten innehåller en enkätfråga relaterad till kön, som är formulerad på följande sätt: *Tycker du att lärarna behandlar alla elever lika oavsett om de är flickor, pojkar eller har annan könsidentitet?*

7.3.2 Stadsledningskontorets analys av elevenkäten utifrån ett hbtqi-perspektiv

Elevenkäterna ger ett värdefullt underlag för att följa hur elever upplever sin skola. Genom elevenkätens underlag kan analyser göras och relevanta åtgärder sättas in. Det förutsätter dock att elevenkäternas underlag ger skolorna en bred bild av hur elever upplever sin skola. Skolverket har visat att diskriminering och kränkningar ofta kan kopplas till rådande normer[300]. Det innebär att en analys av hur elevers upplevelse påverkas av faktorer som exempelvis ålder, etnicitet, könsidentitet och sexuell läggning är viktiga för en helhetsbild.

Befintliga elevenkäter saknar genomgående ett hbtqi-perspektiv. I elevenkäterna för grund- och gymnasieskolor finns en bakgrundsfråga om kön där svarsalternativet annat/vill ej ange finns med. En sammanslagning av dessa kategorier osynliggör elever med normbrytande könsidentitet, vilket då inte heller går att ta hänsyn till i en analys.

Utifrån elevenkäterna görs inga analyser utifrån annat/vill ej ange i resultatrapporterna. Stadsledningskontoret är medveten om att det inte är möjligt att bryta ner resultat utifrån annat/vill ej ange på skolenhetsnivå, då antalet svar är för lågt och det finns risk att svaren går att spåra till elever. Men stadsledningskontoret ser också att det borde finnas möjligheter att analysera resultatet utifrån annat/vill ej ange på huvudmannanivå – det vill säga i en övergripande rapport för samtliga kommunala skolor inom respektive årskurs.

300 Skolverket, (2009), *Diskriminerad, trakasserad, kränkt? Barns, elevers och studerandes uppfattningar om diskriminering och trakasserier,* sidan 11.

På så sätt skulle det vara möjligt att få ett mer nyanserat underlag utifrån de elever med hbtqi-identitet som identifierar sig som annan könsidentitet än tjej och kille, vilket kan ge indikationer på områden där förebyggande och främjande åtgärder behöver sättas in.

Två av de enkätfrågor som finns med i elevenkäten för de högre årskurserna utgår från en binär uppdelning av kön och osynliggör därmed elever med annan könsidentitet än tjej eller kille.

Bakgrundsfrågor om kön utifrån fler svarsalternativ än tjej och kille saknas i elevenkäterna för grundsärskola och gymnasiesärskola.

I de nya elevenkäter som ska användas för årskurs 5, 8 och årskurs 2 på gymnasiet från 2022 finns en förändring i form av att svarsalternativen för bakgrundsfrågan om kön har ändrats så att annan könsidentitet och vill ej ange är två separata svarsalternativ. Den enkätfråga som finns med och anknyter till kön fångar omfattar också elever med annan könsidentitet i hur den är formulerad. Bakgrundsfrågor om hbtqi-identitet och/eller sexuell läggning finns inte med i de nya elevenkäterna.

Inga enkäter innehåller bakgrundsfrågor som omfattar om eleven identifierar sig som hbtqi-person. En utveckling av detta skulle möjliggöra att elevenkätens resultat kan analyseras utifrån elever som identifierar sig som hbtqi, vilket sannolikt skulle ge tillräckligt många svar för den typen av analys på huvudmannanivå.

Varje kommun som använder Göteborgsregionens elevenkät kan lägga till egna frågor i enkäten. Stadsledningskontoret ser med fördel att bakgrundsfrågor gällande hbtqi är frågor som Göteborgs Stad borde lägga till i sina elevenkäter. Detta bör göras även för elevenkäterna riktat till grundsärskola och gymnasiesärskola. Att bakgrundsfrågor kring hbtqi-identitet bör ingå i hälsokartläggningar som görs i skolor är också en rekommendation som lämnas i FORTE:s rapport *Hälsa och livsvillkor bland unga* hbtq*-personer – vad vet vi och vilka forskningsbehov finns?*[301]. FN:s barnrättskommitté har uttryckt att kommittén har identifierat flera olika former av diskriminering och att många av dessa har särskilt stor betydelse för ungdomar och kräver en intersektionell analys.[302]

Inga enkäter innehåller bakgrundsfrågor som omfattar om eleven identifierar sig som hbtqi-person

301 FORTE: *Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd, (2018), Hälsa och livsvillkor bland unga hbtq-personer*, sidan 51.

302 https://www.barnombudsmannen.se/globalassets/dokument/barnkonventionen/allmanna-kommentarer/allman-kommentar-nr-20.pdf, punkt 21.

7.4 Blanketter för hälsosamtal

Hälsosamtal genomförs av skolsköterska inom ramen för hälsobesök. Hälsobesök ska genomföras minst tre gånger under grundskolan/grundsärskola och minst en gång under gymnasieskolan/gymnasiesärskolan.

7.4.1 Blanketter läsåret 2021/2022

Som stöd för hälsosamtalet finns blanketter som eleven fyller i inför samtalet. För årskurs 4 och årskurs 8 innehåller blanketterna frågor om fysisk och psykisk hälsa, kost och motion, skola och trivsel, pubertet och kroppens utveckling. Årskurs 8 har även med frågor om alkohol, narkotika och tobak. Grundsärskolans blanketter innehåller frågor om skola och arbetsmiljö, kamrater, fritid/fysisk aktivitet, matvanor, hur mår du, din praktiska vardag, tobak och alkohol samt pubertetsutveckling/sexuell hälsa. Blanketterna för gymnasieskolan och gymnasiesärskolan innehåller frågor om elevens hälsa, sexuell hälsa, alkohol, narkotika och tobak, kostvanor samt skola och trivsel.

Inom ramen för denna rapport har de blanketter som används för hälsosamtal läsåret 2021/2022 samt de blanketter som ska implementeras höstterminen 2022 analyserats utifrån ett hbtqi-perspektiv:

- Finns frågor gällande könsidentitet med?
- Finns frågor gällande kön med, om ja – utgår dessa frågor från fler än två kön?
- Finns frågor gällande sexuell läggning/sexualitet med?
- Finns frågor gällande om eleven identifierar sig inom hbtqi med?

Blankett hälsosamtal för läsåret 21/22	Frågor gällande könsidentitet?	Frågor gällande kön? Utgår dessa från fler kön än två?	Frågor gällande sexuell läggning/sexualitet?	Frågor om eleven identifierar sig inom hbtqi?
Årskurs 4, grundskolan	Nej.	Nej.	Nej.	Nej.
Årskurs 8, grundskolan	Ingen fråga om hur eleven identifierar sig. I frågeområdet pubertet och kroppens utveckling finns denna beskrivande mening med: *Hos skolsköterskan har du möjlighet att prata om kroppsutveckling, känslor, sexuell läggning, könsidentitet, preventivmedel och könssjukdomar.* Som sista fråga i avsnittet kan eleven skriva om den har några frågor eller funderingar. Det ligger andra frågor mellan den beskrivande meningen och den öppna frågan.	Det finns en fråga om: *Behandlas du illa för att du är flicka eller pojke?*	Ingen fråga om hur eleven identifierar sig. I frågeområdet pubertet och kroppens utveckling finns denna beskrivande mening med: *Hos skolsköterskan har du möjlighet att prata om kroppsutveckling, känslor, sexuell läggning, könsidentitet, preventivmedel och könssjukdomar.* Som sista fråga i avsnittet kan eleven skriva om den har några frågor eller funderingar. Det ligger andra frågor mellan den beskrivande meningen och den öppna frågan.	Nej.
Grundsärskolan	Nej.	Inom frågeområdet pubertetsutveckling/sexuell hälsa finns könsuppdelade frågor riktade till pojkar (om förhud och pung) och riktade till flickor (om mens).	Ingen fråga om hur eleven identifierar sig. Inom frågeområdet hur mår du? samt pubertetsutveckling och sexuell hälsa finns en öppen fråga formulerad som: *Vill du fråga/berätta något om din kropp, känslor eller kärlek?*	Nej.
Årskurs 1, gymnasieskolan	Ingen fråga om hur eleven identifierar sig. Frågeområdet sexuell hälsa inleds med en beskrivande mening: *Hos skolsköterskan finns möjlighet för dig att prata om kroppsutveckling, känslor, sexuell läggning, könsidentitet, preventivmedel och könssjukdomar.* Därefter följer andra frågor. Området avslutas med en öppen fråga där eleven kan skriva frågor och funderingar om den vill.	Nej.	Ingen fråga om hur eleven identifierar sig. Frågeområdet sexuell hälsa inleds med en beskrivande mening: *Hos skolsköterskan finns möjlighet för dig att prata om kroppsutveckling, känslor, sexuell läggning, könsidentitet, preventivmedel och könssjukdomar.* Därefter följer andra frågor. Området avslutas med en öppen fråga där eleven kan skriva frågor och funderingar om den vill.	Nej.

Frågorna som rör pubertet, kroppens utveckling och sexuell hälsa handlar generellt om könsorgan (inklusive om eleven har frågor om sitt könsorgan), menstruation, om eleven känner till hur den skyddar sig mot könssjukdomar och om eleven deltagit i sex- och samlevnadsundervisning. Exakta frågor varierar mellan årskurser och skolformer.

7.4.2 Regiongemensamma elevhälsoenkäter

Göteborgs Stad ingår i Västra Götalandsregionens regiongemensamma projekt *Elevens hälsa i fokus*[303], där arbete pågår med att ta fram regiongemensamma mallar för hälsosamtalen. Blanketter för årskurs 4 och 8 samt gymnasiets årskurs 1 finns framtagna och ska implementeras i Göteborgs kommunala skolor hösten 2022. Blanketter för grundsärskolan och gymnasieskolan ska arbetas fram.[304]

Samtliga regiongemensamma blanketter innehåller frågor om skolmiljö, fysisk och psykisk hälsa, sömn, mat, fysisk aktivitet, kroppsuppfattningar och känslor, våld, fritid och relationer, mitt liv samt framtiden. För årskurs 8 och årskurs 1 på gymnasiet ingår även frågor om närvaro i skolan, sexuell hälsa och rättigheter samt alkohol, narkotika och tobak.

På nästa sida följer en analys av de regiongemensamma blanketterna utifrån ett hbtqi-perspektiv:

Region-gemensamma blanketter för hälsosamtal (implementeras hösten 2022)	Frågor gällande könsidentitet?	Frågor gällande kön? Utgår dessa från fler kön än två?	Frågor gällande sexuell läggning/sexualitet?	Frågor om eleven identifierar sig inom hbtqi?
Årskurs 4, grundskolan	Frågeområdet kropps-uppfattningar och känslor innehåller en fråga *om eleven ser på sig själv som flicka, pojke, annat, vet inte eller vill inte svara.* Frågeområdet mitt liv innehåller en fråga *om eleven känner att den kan leva som den person den vill vara och känner sig som.*	Frågeområdet kroppsuppfatt-ningar och känslor innehåller en fråga *om eleven ser på sig själv som flicka, pojke, annat, vet inte eller vill inte svara.*	Ingen fråga om hur eleven identifierar sig. Frågeområdet kropps-uppfattningar och känslor innehåller en fråga om: *Har du några frågor som handlar om din kropps-utveckling eller andra frågor om känslor, sexualitet och relationer?*	Nej.
Årskurs 8, grundskolan	Frågeområdet kropps-uppfattningar och känslor innehåller en fråga *om eleven ser på sig själv som flicka, pojke, annat, vet inte eller vill inte svara.* Frågeområdet mitt liv innehåller en fråga *om eleven känner att den kan leva som den person den vill vara och känner sig som.*	Frågeområdet kroppsuppfattning-ar och känslor innehåller en fråga *om eleven ser på sig själv som flicka, pojke, annat, vet inte eller vill inte svara.*	Ingen fråga om hur eleven identifierar sig. Frågeområdet kropps-uppfattningar och känslor innehåller en fråga om: *Har du några frågor som handlar om din kropps-utveckling eller andra frågor om känslor, sexualitet och relationer?* Frågeområdet sexuell hälsa innehåller frågor om kondomanvändning vid sex tillsammans med någon samt om skydd mot graviditet använts vid sex tillsammans med någon. Båda dessa frågor har ett svarsalternativ som är *behövdes inte.*	Frågeområdet kroppsupp-fattningar och känslor innehåller en fråga om: *Identifierar du dig som en person inom HBTQ-spektrat*[305]*?* Svarsalternativ är ja, nej, osäker och vill inte svara.
Årskurs 1, gymnasieskolan	Frågeområdet kropps-uppfattningar och känslor innehåller en fråga *om eleven ser på sig själv som flicka, pojke, annat, vet inte eller vill inte svara.* Frågeområdet mitt liv innehåller en fråga *om eleven känner att den kan leva som den person den vill vara och känner sig som.*	Frågeområdet kroppsuppfatt-ningar och känslor innehåller en fråga *om eleven ser på sig själv som flicka, pojke, annat, vet inte eller vill inte svara.*	Ingen fråga om hur eleven identifierar sig. Frågeområdet kropps-uppfattningar och känslor innehåller en fråga om: *Har du några frågor som handlar om din kropps-utveckling eller andra frågor om känslor, sexualitet och relationer?* Frågeområdet sexuell hälsa innehåller frågor om kondomanvändning vid sex tillsammans med någon samt om skydd mot graviditet använts vid sex tillsammans med någon. Båda dessa frågor har ett svarsalternativ som är *behövdes inte.*	Frågeområdet kroppsupp-fattningar och känslor innehåller en fråga om: *Identifierar du dig som en person inom hbtq-spektrat*[306]*?* Svarsalternativ är ja, nej, osäker och vill inte svara.

303 https://www.vgregion.se/regional-utveckling/verksamhetsomraden/folkhalsa/kraftsamling-fullfoljda-studier/utvecklingsarbeten/samverkan/regiongemensam-elevhalsodatabas-for-elevens-halsa-i-fokus/

304 Uppgifter per mail från verksamhetsutvecklare hälso- och sjukvård, elevhälsans medicinska insats, utbildningsförvaltningen, 2022-01-25.

305 I blanketten definieras HBTQ som ett samlingsbegrepp för homosexuella, bisexuella, transpersoner och personer med queera uttryck och identiteter. https://www.vgregion.se/regional-utveckling/verksamhetsomraden/folkhalsa/kraftsamling-fullfoljda-studier/utvecklingsarbeten/samverkan/regiongemensam-elevhalsodatabas-for-elevens-halsa-i-fokus/

306 I blanketten definieras HBTQ som ett samlingsbegrepp för homosexuella, bisexuella, transpersoner och personer med queera uttryck och identiteter. https://www.vgregion.se/regional-utveckling/verksamhetsomraden/folkhalsa/kraftsamling-fullfoljda-studier/utvecklingsarbeten/samverkan/regiongemensam-elevhalsodatabas-for-elevens-halsa-i-fokus/

7.4.3 Stadsledningskontorets analys av blanketter för hälsosamtal utifrån ett hbtqi-perspektiv

I de blanketter som används för hälsosamtal läsåret 2021/2022 saknas frågor om könsidentitet, könsuttryck och sexuell läggning genomgående. I blanketterna ingår en beskrivande mening om att det är möjligt att prata om bland annat kroppsutveckling, känslor, sexuell läggning, könsidentitet hos skolsköterskan, men ingen uttalad fråga finns med.

Hälsobesöken och hälsosamtalet innebär en möjlighet för elever att diskutera sin hälsa med skolsköterskan och berätta om sådant som oroar eleven. De ger också en möjlighet för skolsköterskan att identifiera behov eller symptom hos eleven som kan innebära att de är i behov av insatser. Genom hälsobesöken kan skolsköterskan bygga en relation till varje enskild elev.

Information från hälsobesöken och hälsosamtalen kan också sammanställas på en övergripande nivå och användas i kvalitetsarbetet både på skolnivå och på huvudmannanivå. Genom hälsosamtalen kan skolorna få viktig information om hur elever mår och vilka behov som finns på skolan.

Att fråga om hbtqi kan synliggöra att hbtqi är möjligt att prata om och ställa frågor om hos skolsköterskan. Att blanketterna för hälsosamtalen saknar frågor om hbtqi minskar möjligheterna för elever att känna att det går att prata om hbtqi-frågor hos skolsköterskan.

En annan aspekt är att blanketterna som används 2021/2022 saknar frågor som går att koppla till könsdysfori[307]. Ett område som vore viktigt att undersöka vidare är hur skolsköterskor fångar upp elever med könsdysfori som är i behov av vidare stöd. I intervjun med ungdomsfullmäktige lyfter representanter från ungdomsfullmäktige att skolpersonal bör utbildas i könsdysfori och hur skolan kan underlätta för eleven samt att elevhälsan bör ha kunskap om hur de kan remittera elever till könsidentitetsutredning.

Blanketterna för hälsosamtal behöver också utvecklas för att kunna fånga upp behov och öppna upp för elevers frågor kopplade till intersexvariationer.

307 Socialstyrelsen definierar att en person med könsdysfori lider av att kroppen inte överensstämmer med den upplevda könsidentiteten och kan därför ha en önskan om könsbekräftande behandling. Könsdysfori har inget med sexuell läggning att göra. https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/dokument-webb/ovrigt/jamlikhet-hbtq-ordlista.pdf

De regiongemensamma blanketterna för årskurs 4, 8 och årskurs 1 på gymnasiet, som implementeras hösten 2022, ser stadsledningskontoret som en positiv utveckling utifrån ett hbtqi-perspektiv. I blanketterna finns explicita frågor om hur eleven identifierar sig i förhållande till kön med. För årskurs 8 och årskurs 1 på gymnasiet finns en specifik fråga om eleven identifierar sig som hbtq. Intersex saknas dock fortfarande.

För samtliga tre årskurser finns en fråga med om eleven kan leva som den person den vill vara och känner sig som. Att dessa frågor finns med skulle kunna underlätta för elever som vill söka stöd eller som har frågor relaterat till hbtqi att vända sig till elevhälsan med dessa. Dessa frågor kan också göra att andra frågor kan analyseras på en mer övergripande nivå utifrån ett hbtqi-perspektiv, vilket kan ge ett aktuellt underlag för att bedöma hur elever mår och vilka behov av insatser som finns.

De regiongemensamma blanketterna ser stadsledningskontoret som en positiv utveckling utifrån ett hbtqi-perspektiv.

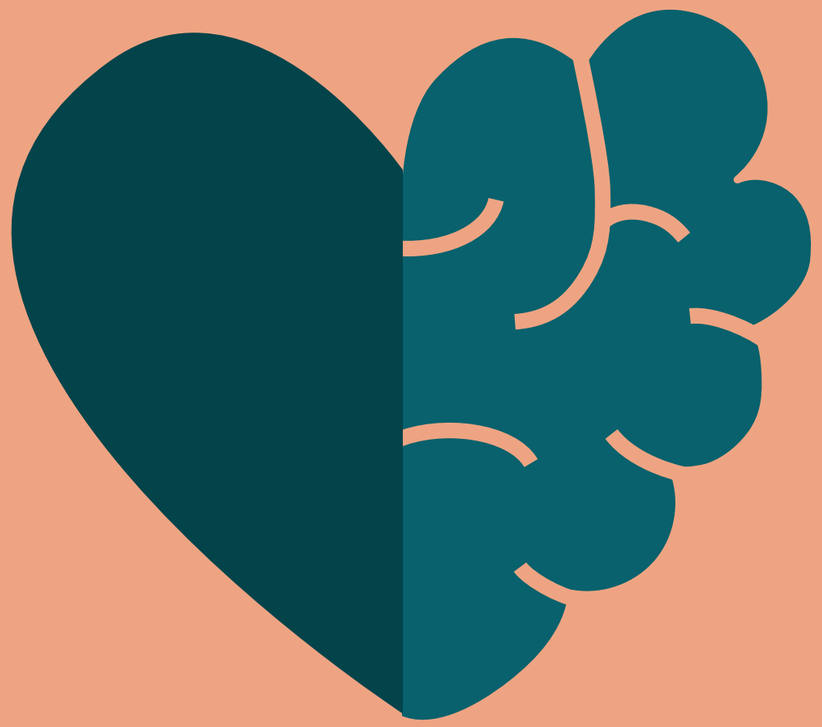

Kapitel 8

Avslutande analys och framåtsyftande rekommendationer

I alla år som jag har gått i skolan har jag nästan aldrig fått någon utbildning om SOGI (sexual orientation and gender identity) Skolan har gjort alldeles för lite, och det som är så självklart att bli utbildad om. Den utbildning jag har om det har jag fått utanför skolan. Vi borde få mer utbildning om det som vi faktiskt har mest nytta av i livet. Det är så viktigt att utbildas om.

Jag själv som är en hbtq-person hade förmodligen inte behövt stå ut med allt hat i skolan, om det var så att skolan gjorde tillräckligt mycket. Jag hade inte behövt känna mig otrygg i skolan och behöva gå med en klump i magen hela dagarna, jag hade inte heller behövt känna mig otrygg i mig själv. Jag märker på de homofobiska eleverna att de verkligen har 0 kunskap om sådant som rör SOGI (sexual orientation and gender identity) Man kan ju fråga sig, har skolan ens någon SOGI-data. De har pratat hit och dit om machokultur, men knappt något om SOGI.

Jag hade har haft personal i skolan som har stått och stirrat på mig medan jag blivit utsatt för trakasserier som rör min läggning. Vad har skolan kommit till egentligen? Homofobi, transfobi eller några slags kränkningar mot SOGI borde inte inträffa i skolan. Vi elever behöver gå dit 6–7 timmar och det är en väldigt omfattande del av våra liv, så vi förtjänar och har rätt till att känna oss trygga där.

Fritextsvar, stadsledningskontorets webbenkät

Skolan är en central plats i barn och ungas liv. Genom skolplikten har elever en skyldighet att gå i skolan från förskoleklass och genom hela grundskolan. Skolmiljön är elevernas arbetsmiljö. Trygghet är en central förutsättning för att elever på bästa sätt ska kunna tillgodogöra sig undervisningen.

Syftet med denna rapport har varit att undersöka hur det är att gå i skolan för elever som bryter mot samhällets normer för könsidentitet, könsuttryck och sexualitet[308] samt att undersöka om och hur ett hbtqi-perspektiv[309] ingår i berörda förvaltningars systematiska kvalitetsarbete. Att gå i skolan innefattar en mängd olika områden, den här rapporten fokuserar på elevers perspektiv på hbtqi i skolan samt elevers perspektiv på trygghet i skolan.

Detta avslutande kapitel fokuserar på de mönster och iakttagelser som stadsledningskontoret gjort genom arbetet med rapporten. Kapitlet ger inte en heltäckande bild av rapportens resultat. Genom att särskilt belysa utmaningar som finns i arbetet för en trygg och inkluderande skola för alla elever är stadsledningskontorets förhoppning att arbetet därmed kan ta viktiga steg framåt.

En central fråga som aktualiseras utifrån elevernas perspektiv på hbtqi i skolan och på trygghet i skolan är hur huvudmannen arbetar för att säkra en likvärdighet i såväl undervisning utifrån ett hbtqi-perspektiv likaså hur skolan arbetar för att förebygga och förhindra kränkningar. Det vill säga – hur en trygg skolmiljö säkras. I arbetet för likvärdighet är det av stor betydelse att analyser i det systematiska kvalitetsarbetet även görs utifrån diskrimineringsgrunderna könsidentitet/könsuttryck och sexuell läggning. Utifrån stadsledningskontorets analys av förvaltningarnas hbtqi-perspektiv i det systematiska kvalitetsarbetet bedömer stadsledningskontoret att detta till stor del saknas.

308 I det omfattas elever som är hbtqi-personer och elever som funderar på om de är hbtqi-personer.

309 Med det menas hur om och hur underlag inom det systematiska kvalitetsarbetet ger information om unga hbtqi-personers villkor i skolan.

8.1 Analys

8.1.1 Heteronormens betydelse

Utifrån elevers perspektiv på hbtqi i skolan och trygghet är ett genomgående mönster att heteronormen påverkar villkoren i skolan och medför negativa konsekvenser för elever som bryter mot den. Konsekvenser av heteronormen framkommer i bristen på hbtqi i undervisning och läromedel, i bemötande av elever som identifierar sig på annat sätt än enligt normer kring kön och sexualitet, i tillgång till omklädningsrum, i hur trygga respektive otrygga elever känner sig i skolan, i möjligheter att vara öppen hbtqi-person på skolan och i utsatthet för kränkningar på skolan.

På samma sätt som det i samhället finns förgivettagna föreställningar om att det bara finns två kön att identifiera sig som (tjej/kille) och att kärlek och attraktion uppstår mellan dessa två, tyder resultatet i denna rapport på att samma outtalade föreställningar återfinns inom skolan. Denna osynliga heteronorm kan i skolan leda till en bristande observans vad gäller såväl undervisningssituationer och bemötande som upplevelser av trygghet hos elever som identifierar sig som hbtqi. Detta kan beskrivas som *en heteronormativ obetänksamhet*. Den heteronormativa obetänksamheten verkar bero på just obetänksamhet, okunskap och omedvetenhet om normers påverkan och konsekvenser snarare än en uttalad illvilja. Men parallellt med den heteronormativa obetänksamheten återfinns också beskrivningar av *ett heteronormativt motstånd*, ett motstånd som bygger på aktiva och medvetna handlingar ofta utifrån negativa värderingar och föreställningar om hbtqi-personer.

Det som förenar den heteronormativa obetänksamheten och det heteronormativa motståndet är att det medför stora konsekvenser för elever som bryter mot normer för könsidentitet, könsuttryck och sexualitet. Det kan vara konsekvenser i form av osynliggörande, förlöjligande, bristande tillgång till undervisning men också konsekvenser i form av trakasserier, kränkningar och fysiskt våld. Under arbetet med rapporten har stadsledningskontoret även fått ta del av erfarenheter av fysiskt våld mot hbtqi-elever under skoltid.

En röd tråd i elevers svar på webbenkätens frågor om vad som skapar otrygghet i skolan och vad som behöver förbättras i skolan är behovet av att hantera och motverka konsekvenser av heteronormativitet. Det handlar om att skolan både behöver ha bättre hbtqi-kunskaper och att undervisningen behöver innehålla mer kunskap om hbtqi. Det handlar även om det faktum att olika områden i skolan organiseras utifrån en binär uppdelning av kön skapar problem för elever som bryter mot könsnormer. Vidare lyfts även en hög grad av utsatthet för nedsättande kommentarer och andra kränkningar som är kopplade till hbtqi samt att olika begränsande normer minskar elevers handlingsutrymme till att vara öppna med sin hbtqi-identitet i skolan.

För att säkerställa en trygg och inkluderande skola måste den heteronormativa obetänksamheten och det heteronormativa motståndet synliggöras och hanteras.

8.1.2 Hbtqi i undervisningen

Den heteronormativa obetänksamheten och det heteronormativa motståndet kan behöva hanteras på både liknande och olika sätt i relation till hbtqi i undervisningen. Grundläggande för de båda är att kunskaperna om hbtqi behöver öka. Kompetens inom hbtqi ingår i skolans uppdrag. Skolans uppdrag att arbeta med hbtqi-frågor i undervisningen, men också förebyggande och främjande utifrån diskrimineringslagens bestämmelser, är obligatoriskt för alla skolor. De utsagor som lämnats i samband med rapportarbetet om att hbtqi-kompetensen och arbetet som bedrivs på skolorna delvis är beroende av enskilda lärares engagemang behöver undersökas vidare.

I såväl svaren på webbenkäten som i intervjuer poängteras återkommande behov av ökad kunskap inom hbtqi-området överlag. Särskilt lyfts behov av ökad kompetens kring frågor som rör transidentiteter och intersex. Mer specifik kunskap om hbtqi i skolan är också ett av de vanligaste svaren på den öppna frågan om vad som är viktigt för att elever ska kunna vara öppna med sin identitet i skolan. I relation till kunskap om trans behöver det också ingå att skolpersonal har en förförståelse för att pronomen kan vara föränderligt, att en elev som ändrar sitt pronomen flera gånger inte ska tas mindre på allvar och att flera pronomen kan användas parallellt.

Från 1 juli 2022 anger läroplanerna att all personal i skolan ska ha ett normmedvetet förhållningssätt. För att kunna uppnå detta behöver all skolpersonal ha tillräckliga kunskaper om hbtqi och heteronormen, men också om hur de kan arbeta med undervisning och bemötande med utgångspunkt i ett normmedvetet förhållningssätt. En av slutsatserna i Skolinspektionens nationella kvalitetsgranskning av undervisning i sex och samlevnad är att det finns brister i lärares normmedvetna förhållningssätt, exempelvis med risk att undervisningen utformas heteronormativt. Flertalet lärare i Skolinspektionens kvalitetsgranskning uttrycker en vilja att inkludera alla elever i undervisningen men uppger att de saknar kunskaper om hur det ska gå till. Ett exempel på förgivettagande om att alla elever är heterosexuella och cispersoner ges i ett av webbenkätens fritextssvar där en elev beskriver att de som skoluppgift blivit ombedda att diskutera vad de tyckte om pronomenet hen. Situationen påvisar både en bristande förståelse för uppdraget att arbeta inkluderande och en bristande medvetenhet om elevers olikheter.

En brist på kompetens hos lärare riskerar även att försätta elever med hbtqi-identitet i situationer av att själva få rollen som utbildare. Det innebär att elever kan behöva förklara sin sexuella läggning eller könsidentitet på lektioner inför sin klass och svara på privata och icke-önskvärda frågor. Likaså att inte få sin personliga integritet respekterad samt att behöva möta oönskade åsikter från andra om vad som är ”rätt sexualitet” eller ”rätt könsidentitet”. Situationer där hbtqi-elever behöver vara ett ”levande hbtqi-google”, som en intervju-

person uttrycker det, under lektionstid kan innebära en utsatthet som förstärker elevers upplevelser av minoritetstress.

I arbetet för att säkerställa en tillräcklig hbtqi-kompetens samt att hbtqi integreras i undervisningen har huvudmannen, tillsammans med skolledningarna, en viktig roll i att skapa förutsättningar för kompetensutveckling där det behövs och att säkerställa en likvärdighet över staden. Ett normmedvetet och tydligt sätt att integrera hbtqi-perspektiv i undervisningen får inte vara avhängigt enskilda lärares engagemang och kunskaper.

Ett heteronormativt motstånd i relation till undervisning och bemötande av elever måste också hanteras genom en tydlig hållning från huvudman och skolledning där det inte lämnas utrymme för skolpersonal att utifrån egna privata åsikter bemöta elever på ett heteronormativt sätt. Det ska inte vara ett fritt val att respektera elevers pronomen eller att bedriva en undervisning som inkluderar alla elever oavsett könsidentitet, könsuttryck och sexualitet. Huvudmannen och skolledning behöver stå för en tydlighet gent emot skolans uppdrag och verka för samsyn och gemensamma förhållningssätt på skolan.

8.1.3 Inkluderande bemötande

Respekt för elevers namn och pronomen samt hur indelningar i grupper sker utgör olika delar av ett inkluderande bemötande i skolan som har undersökts inom ramen för rapporten. I stadsledningskontorets webbenkät svarar till exempel 41 procent att lärare inte använder rätt pronomen. I fritextsvaren lyfter flera elever att lärare behöver ha strategier för hur de ska kunna använda rätt pronomen för elever, och flera exempel på strategier ges. Elever som är transpersoner svarar i högre utsträckning än elever som inte är transpersoner att lärare använder fel pronomen.

Av Barnombudsmannens rapport *Erfarenheter från unga transpersoner samt från barn och unga med intersexvariation* framgår att lärare som visar acceptans och respekterar personens föredragna namn och pronomen utgör en faktor för en positiv skolsituation. Stadsledningskontoret delar den bedömningen och ser det som önskvärt att gemensamma strategier för hur skolpersonal kan säkerställa att rätt pronomen används tas fram, både i klassrummet men även exempelvis i samband med hälsosamtal. Detta saknas idag. Strategierna bör även omfatta hur tekniska system för exempelvis epost och användarnamn vid digital undervisning kan ändras för elever som använder ett annat namn än sitt tilltalsnamn.

Ett inkluderande bemötande kan relateras till normer och föreställningar kopplade till kön och sexualitet. Att bemöta elever inkluderande utgår från ett normmedvetet sätt och omfattar fler delar än de ovannämnda, som exempelvis att elever inte ska utsättas för homofobi, bi-/panfobi och transfobi i skolan.

42 %

av eleverna som identifierar sig som trans svarar att de har svårt att byta om när de ska idrotta.

8.1.4 Tillgång till trygga omklädningsrum

Undervisning i idrott ingår både i grundskolan och gymnasiet. Fysisk aktivitet är nära sammankopplat med hälsa och möjligheten att ta del av idrottsaktiviteter och är därför väsentlig. Utifrån tidigare studier finns också resultat som pekar på att unga transpersoner i mindre utsträckning än andra jämnåriga deltar i fysiska aktiviteter[310]. En förutsättning för att delta i undervisningen är omklädningsrummen, både vad gäller fysisk utformning och social trygghet.

I webbenkäten svarar 42 procent av eleverna som identifierar sig som trans att de har svårt att byta om när de ska idrotta. Men även för elever som uppger en annan sexuell läggning än heterosexuell finns exempel på laddade situationer i samband med omklädning, exempelvis en rädsla för att klasskamraterna ska missförstå ens blickar och handlande.

Inom Göteborgs Stad pågår ett arbete med att bygga inkluderande omklädningsrum vid samtliga nybyggnationer av idrottshallar. Det behöver dock finnas lösningar för de skolor som använder befintliga idrottshallar, där inkluderande omklädningsrum saknas. Det kan inte vara upp till en enskild skola, idrottslärare eller elev att hitta särlösningar för elever som bryter mot normer för kön och sexualitet. I detta behövs gemensamma strategier för hur elever kan säkerställas tillgång till omklädningsrum med duschmöjligheter.

8.1.5 Trygghet i skolan – för vem och på vilket sätt?

Trygghet hänger ihop med att skolan förmedlar kunskaper om hbtqi och inkluderar hbtqi i såväl undervisning som bemötande. Trygghet är samtidigt ett komplext område som består av flera olika faktorer. En generell analys av elevers trygghet riskerar att osynliggöra olika villkor för olika grupper av elever. Detta gör att analyser av elevers upplevda trygghet i skolan behöver bygga på en förståelse av olika minoritetsgruppers villkor i skolan, vilket kan möjliggöras genom att elevenkäten utformas så att analyser utifrån diskrimineringsgrunderna är möjliga att göra.

Resultatet från stadsledningskontorets webbenkät visar att elever med hbtqi-identitet i betydligt lägre utsträckning anger att de är trygga i skolan jämfört med andra elever. Stadsledningskontorets webbenkät visar att ungefär en av fyra elever med hbtqi-identitet inte upplever sig trygga i skolan. Motsvarande siffra i resultatet från de befintliga elevenkäterna från 2021 är ungefär en av tio elever. Detta pekar på att trygghet måste förstås och arbetas med utifrån en större medvetenhet om hur exempelvis diskrimineringsgrunderna påverkar villkoren för olika minoritetsgrupper. Stadsledningskontoret bedömer därför att elevenkäterna behöver utformas med bakgrundsfrågor som möjliggör sådana analyser.

310 Folkhälsomyndigheten, (2015), *Hälsan och hälsans bestämningsfaktorer för transpersoner En rapport om hälsoläget bland transpersoner i Sverige.*

I webbenkäten svarar 57 procent att deras skola arbetar aktivt för att alla ska kunna vara den de är och känna sig välkomna i skolan. Ändå uppger drygt en fjärdedel (27 procent) att de inte kan vara öppna med sin hbtqi-identitet i skolan. Flera av de viktiga faktorer som elever beskriver behöver finnas för att det ska vara möjligt att vara öppen hbtqi-person på skolan handlar om att inte bli heteronormativt bemött. Detta understryker behovet av att synliggöra olika gruppers villkor i skolans värdegrundsarbete.

61 procent har hört andra elever eller lärare säga elaka kommentarer om transpersoner, 63 procent har hört andra elever eller lärare säga elaka kommentarer om homosexuella och 40 procent har hört andra elever eller lärare säga elaka kommentarer om bisexuella/pansexuella. Detta resultat indikerar att det är mycket vanligt att höra nedsättande kommentarer om hbtqi-personer i skolan. Nedsättande kommentarer om hbtqi-personer är också ett av de vanligaste svaren gällande vad som skapar otrygga platser eller situationer i skolan.

Den nationella ungdomsenkäten, som genomförs av MUCF, visar att andelen unga hbtq-personer (24 procent) som uppger att de blivit kränkta utifrån någon av diskrimineringsgrunderna är dubbelt så stor som andelen andra unga (11 procent). Det är också drygt tre gånger så vanligt bland unga hbtq-personer (17 procent) att ha blivit kränkta utifrån diskrimineringsgrunderna kön, sexuell läggning och könsidentitet eller könsuttryck som bland andra unga (5 procent).[311] I stadsledningskontorets webbenkät uppger 49 procent att de har blivit dåligt behandlade i skolan på grund av könsuttryck. 47 procent har erfarenhet av att man själv eller någon man känner blivit dåligt behandlad på grund av sexuell läggning och 43 procent har erfarenhet av att bli dåligt behandlad utifrån könsidentitet. Detta tyder på en hög grad av utsatthet. Denna höga hög grad av utsatthet återfinner inte stadsledningskontoret i grundskoleförvaltningens respektive utbildningsförvaltningens statistik över anmälningar om diskriminering och kränkande behandling mot elever kopplat till dessa diskrimineringsgrunder. Särskilt utbildningsförvaltningen sticker ut med endast tre anmälningar per läsår om händelser kopplat till sexuell läggning, de senaste två läsåren.

I relation till utsatthet kopplat till diskrimineringsgrunderna menar stadsledningskontoret att det sannolikt finns ett mörkertal i vad som anmäls till huvudmannen. Enligt skollag och diskrimineringslag är skolan skyldig att skyndsamt utreda de uppgivna händelserna och när det behövs; vidta de åtgärder som skäligen kan krävas för att förhindra trakasserier, sexuella trakasserier och/eller kränkande behandling i framtiden. Avgörande för skolans utredningsskyldighet är att personal i skolan får kännedom om händelserna. Här ser stadsledningskontoret två aspekter som behöver undersökas vidare: i vilken utsträckning har verbala kränkningar, som exempelvis nedsättande kommentarer mot hbtqi-personer, normaliserats? Vilket förtroende har unga hbtqi-personer när de kommer till att berätta för vuxna i skolan om kränkande händelser som de blivit utsatta för? Om elever saknar förtroende för att skolpersonal har tillräcklig förståelse för och kunskap om vad det innebär att utsättas som hbtqi-person, kan det sannolikt påverka elevers förtroende för att skolpersonal kommer att agera när kränkningar kopplat till hbtqi sker.

På stadsledningskontorets webbenkät svarar 24 procent att de inte vet vem på skolan som de kan prata med i dessa situationer. 71 procent svarar att de vet det. Vid en jämförelse med elevenkäten syns ett mönster där unga hbtqi-personer i lägre utsträckning vet vem på skolan som de kan prata med när någon varit elak mot en elev. Stadsledningskontorets webbenkät ger inte en statistiskt säkerställd bild, men resultatet på denna fråga indikerar att detta behöver undersökas mer systematiskt. Stadsledningskontoret menar att en sådan analys skulle vara möjlig om elevenkäten innehåller bakgrundsfrågor om hbtqi.

24 %

av de som svarar på webbenkäten vet inte vem på skolan de ska prata med när kränkningar sker.

311 Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, (2019), *Olika verkligheter – Unga hbtq-personer om sina levnadsvillkor*, sidan 20.

8.2 Framåtsyftande rekommendationer

Utifrån resultat och analys lämnar stadsledningskontoret följande framåtsyftande rekommendationer:

8.2.1 Hbtqi i skolan

1. Säkerställ att skolpersonal inom grundskoleförvaltningen respektive utbildningsförvaltningen återkommande erbjuds kompetenshöjande insatser gällande inkluderande bemötande, hbtqi i skolan och normmedvetet förhållningssätt.
2. Säkerställ likvärdighet över staden genom att undersöka hur skolor i olika geografiska områden integrerar hbtqi i undervisningen samt i arbete mot diskriminering och kränkande behandling.
3. Undersök särskilt hur hbtqi integreras i undervisningen samt i arbete mot diskriminering och kränkande behandling för årskurs 4–6.
4. Säkerställ att det finns centrala riktlinjer eller annat stöd för inkluderande bemötande utifrån ett normmedvetet förhållningssätt.
5. Säkerställ alla elevers möjlighet att byta om och duscha i samband med undervisning i hälsa och idrott, oavsett idrottshall.
6. Säkerställ att ett normmedvetet perspektiv integreras i undervisning om sexualitet, samtycke och relationer i syfte att inkludera fler sexualiteter och könsidentiteter i undervisningen.
7. Undersök vilket stöd rektorer behöver i arbetet med aktiva åtgärder mot diskriminering och kränkande behandling, särskilt utifrån diskrimineringsgrunderna könsidentitet/könsuttryck och sexuell läggning.

8.2.2 Trygghet

1. Säkerställ att elevenkäten utformas så att analyser utifrån diskrimineringsgrunderna är möjliga att göra.
2. Säkerställ att anmälningar om diskriminering och kränkande behandling mot elever analyseras utifrån samtliga sju diskrimineringsgrunder med utgångspunkt i ett normkritiskt perspektiv.
3. Säkerställ att skolornas planer mot diskriminering och kränkande behandling följs upp och analyseras utifrån om skolorna har undersökt och analyserat risker och hinder utifrån samtliga diskrimineringsgrunder.
4. Utveckla och fördjupa samverkan mellan skolor och Resursteam heder i syfte att nå fler hbtqi-elever som lever i hederskontext.
5. Säkerställ att hbtqi-perspektivet ingår i de blanketter som tas fram för hälsosamtal inom grundsärskola och gymnasiesärskola.

Bilagor

Bilaga 1: Stadsledningskontorets webbenkät

Gör din röst hörd om hbtqi och skola!

Göteborgs Stad undersöker hur det är att gå i skolan som ung hbtqi-person. Hbtqi står för homosexuella, bisexuella, transpersoner, queera och intersexpersoner.

Undersökningen ska leda till att politiker som bestämmer i Göteborg får kunskap om vad som är bra och vad som behöver bli bättre i skolan. FN:s barnkonvention säger att alla barn och unga har rätt att komma till tals i de frågor de berörs av.

Vi vill be dig som

» går i högstadiet eller gymnasiet i Göteborg

» ... och är eller funderar på om du är hbtqi-person

» om hjälp med att svara på denna enkät.

I enkäten ställs det frågor om:

» hur din skola jobbar med hbtqi

» omklädningsrum och toaletter

» trygghet i skolan

» förtroende för skolan

» vad som behöver förbättras i skolan

Din röst och dina erfarenheter är viktiga och dina svar kan bidra till att du och andra barn och unga kan få det bättre i skolan!

Enkäten tar ungefär 10 minuter att svara på. Du väljer själv när du svarar.

Det är frivilligt att svara på enkäten. Om det kommer en fråga som du inte kan eller vill svara på kan du hoppa över den och gå vidare till nästa fråga.

Alla enkätsvar är helt anonyma. Vi kan ta inte reda på vem du som svarat på enkäten är. Dina svar läggs ihop med andras svar och blir ett resultat som lämnas till politikerna i Göteborgs Stads kommunfullmäktige. Det går inte att se vad en enskild person har svarat när vi redovisar resultatet.

Om du har några frågor om enkätundersökningen kan du maila till skolrapport.hbtq@stadshuset.goteborg.se

Stort tack för din medverkan!

Bakgrundsfrågor

Här kommer först några frågor om dig och din bakgrund.

1. Hur gammal är du?

- ☐ 12–13 år
- ☐ 14–15 år
- ☐ 16–17 år
- ☐ 18–19 år
- ☐ 20–21 år
- ☐ Vill inte svara

2. I vilken del av Göteborg bor du?

- ☐ Sydvästra Göteborg
- ☐ Nordöstra Göteborg
- ☐ Centrala Göteborg
- ☐ Hisingen
- ☐ Vet inte/vill inte svara

3. Vilket eller vilka ord använder du om din könsidentitet?
Med könsidentitet menar vi det eller de kön du själv känner dig som. Könsidentiteten är inte kopplad till vilken kropp du har utan till vilket kön du känner att du tillhör. Det går att välja flera alternativ.

- ☐ Tjej
- ☐ Kille
- ☐ Ickebinär
- ☐ Trans
- ☐ Queer
- ☐ Osäker/funderar
- ☐ Annat
- ☐ Vill inte svara

*Om du svarade **annat** så skriv gärna vilka ord du använder om din könsidentitet här:*

4. Är du transperson eller funderar på vilket kön du har?
Att vara transperson betyder att ens könsidentitet, det kön man känner sig som, inte är samma som det kön man fick när man föddes. Det kan till exempel vara att du känner dig som någonting annat än tjej eller kille eller att du antogs vara kille när du föddes men att du själv känner att du är tjej. Att fundera på vilket kön du har kan handla om att du inte vet om du känner dig som tjej, kille, ickebinär eller något annat.

- ☐ Jag är transperson
- ☐ Jag funderar på om jag är transperson men är inte säker
- ☐ Jag är inte transperson
- ☐ Vill inte svara

5. Vem eller vilka kan du bli kär i och attraherad av?
Det går att välja flera alternativ.

- ☐ Jag kan bli kär i och attraherad av någon oavsett vilket kön den har (bisexuell/pansexuell)
- ☐ Jag kan bli kär i och attraherad av någon som har samma kön som mig själv (homosexuell)
- ☐ Jag kan bli kär i och attraherad av någon som har ett annat kön än mig själv (heterosexuell)
- ☐ Annat
- ☐ Osäker/vet ej
- ☐ Vill ej svara

*Om du svarat **annat** så skriv gärna här:*

6. Har du en eller flera funktionsnedsättningar?
Med funktionsnedsättningar menar vi exempelvis att du har svårigheter att röra dig, att höra eller se, att koncentrera dig, allergier eller andra svårigheter.

- ☐ Ja
- ☐ Nej
- ☐ Vet inte/vill inte svara

Om du vill kan du själv beskriva vad du har för funktionsnedsättning:

Hur min skola jobbar med hbtqi

1. Min skola arbetar aktivt för att alla elever ska kunna vara som de är och känna sig välkomna i skolan

- ☐ Stämmer dåligt
- ☐ Stämmer ganska dåligt
- ☐ Stämmer ganska bra
- ☐ Stämmer bra
- ☐ Vet inte/vill inte svara

2. På min skola är det okej att vara som man är/att vara olika

- ☐ Stämmer dåligt
- ☐ Stämmer ganska dåligt
- ☐ Stämmer ganska bra
- ☐ Stämmer bra
- ☐ Vet inte/vill inte svara

3. Det finns lärare på min skola som har bra kunskaper om hbtqi

- ☐ Stämmer dåligt
- ☐ Stämmer ganska dåligt
- ☐ Stämmer ganska bra
- ☐ Stämmer bra
- ☐ Vet inte/vill inte svara

4. Mina lärare delar in oss i grupper på andra sätt än utifrån kön/i tjej- och killgrupper

- ☐ Stämmer dåligt
- ☐ Stämmer ganska dåligt
- ☐ Stämmer ganska bra
- ☐ Stämmer bra
- ☐ Vet inte/vill inte svara

5. Det finns regnbågsflaggor och andra hbtqi-symboler på min skola

- ☐ Stämmer dåligt
- ☐ Stämmer ganska dåligt
- ☐ Stämmer ganska bra
- ☐ Stämmer bra
- ☐ Vet inte/vill inte svara

6. Vi får lära oss om hbtqi-frågor och hbtqi-personer i min skola

- ☐ Stämmer dåligt
- ☐ Stämmer ganska dåligt
- ☐ Stämmer ganska bra
- ☐ Stämmer bra
- ☐ Vet inte/vill inte svara

7. Hbtqi-frågor och hbtqi-personer finns med i de läromedel som vi använder i skolan

- ☐ Stämmer dåligt
- ☐ Stämmer ganska dåligt
- ☐ Stämmer ganska bra
- ☐ Stämmer bra
- ☐ Vet inte/vill inte svara

Läromedel kan till exempel vara böcker, filmer, musik, bilder och annat material.

8. Sexualundervisningen tar upp frågor som berör mig

- ☐ Stämmer dåligt
- ☐ Stämmer ganska dåligt
- ☐ Stämmer ganska bra
- ☐ Stämmer bra
- ☐ Vet inte/vill inte svara

Bemötande

1. Lärarna på skolan använder rätt namn om mig
(d.v.s. det namn jag själv använder)

- ☐ Stämmer dåligt
- ☐ Stämmer ganska dåligt
- ☐ Stämmer ganska bra
- ☐ Stämmer bra
- ☐ Vet inte/vill inte svara

2. Lärarna på skolan använder det pronomen jag vill
(t.ex. hen, den, hon, han)

- ☐ Stämmer dåligt
- ☐ Stämmer ganska dåligt
- ☐ Stämmer ganska bra
- ☐ Stämmer bra
- ☐ Vet inte/vill inte svara

3. Andra elever använder rätt namn om mig
(d.v.s. det namn jag själv använder)

- ☐ Stämmer dåligt
- ☐ Stämmer ganska dåligt
- ☐ Stämmer ganska bra
- ☐ Stämmer bra
- ☐ Vet inte/vill inte svara

4. Andra elever använder det pronomen jag vill
(t.ex. hen, den, hon, han)

- ☐ Stämmer dåligt
- ☐ Stämmer ganska dåligt
- ☐ Stämmer ganska bra
- ☐ Stämmer bra
- ☐ Vet inte/vill inte svara

Omklädningsrum och toaletter

1. Jag kan byta om och duscha som jag vill när jag har idrott

- ☐ Stämmer dåligt
- ☐ Stämmer ganska dåligt
- ☐ Stämmer ganska bra
- ☐ Stämmer bra
- ☐ Vet inte/vill inte svara

2. Jag kan byta om och duscha som jag vill när jag har simundervisning på idrotten

- ☐ Stämmer dåligt
- ☐ Stämmer ganska dåligt
- ☐ Stämmer ganska bra
- ☐ Stämmer bra
- ☐ Vet inte/vill inte svara

3. Vad är viktigt för att du ska känna dig trygg och bekväm när du ska byta om till idrotten? *(Öppen fråga)*

4. Det finns toaletter på skolan som jag kan använda

- ☐ Stämmer dåligt
- ☐ Stämmer ganska dåligt
- ☐ Stämmer ganska bra
- ☐ Stämmer bra
- ☐ Vet inte/vill inte svara

Trygghet

1. Jag känner mig trygg i skolan

- ☐ Stämmer dåligt
- ☐ Stämmer ganska dåligt
- ☐ Stämmer ganska bra
- ☐ Stämmer bra
- ☐ Vet inte/vill inte svara

2. Det finns platser eller situationer på min skola där jag känner mig otrygg

- ☐ Stämmer dåligt
- ☐ Stämmer ganska dåligt
- ☐ Stämmer ganska bra
- ☐ Stämmer bra
- ☐ Vet inte/vill inte svara

3. Vad gör att de platserna/situationerna känns otrygga för dig? *(Öppen fråga)*

4. Jag har hört elever/lärare säga elaka kommentarer om homosexuella på min skola

- ☐ Stämmer dåligt
- ☐ Stämmer ganska dåligt
- ☐ Stämmer ganska bra
- ☐ Stämmer bra
- ☐ Vet inte/vill inte svara

5. Jag har hört elever/lärare säga elaka kommentarer om bisexuella eller pansexuella på min skola

- ☐ Stämmer dåligt
- ☐ Stämmer ganska dåligt
- ☐ Stämmer ganska bra
- ☐ Stämmer bra
- ☐ Vet inte/vill inte svara

6. Jag har hört elever/lärare säga elaka kommentarer om transpersoner på min skola

- ☐ Stämmer dåligt
- ☐ Stämmer ganska dåligt
- ☐ Stämmer ganska bra
- ☐ Stämmer bra
- ☐ Vet inte/vill inte svara

7. Varje skola ska jobba för alla elevers lika värde och rättigheter. Har du eller någon du känner blivit dåligt behandlad eller utsatt i skolan på grund av:

- ☐ Kön
- ☐ Könsidentitet (det eller de kön man känner sig som)
- ☐ Könsuttryck (hur man uttrycker sitt kön genom exempelvis kläder, hår, smink, hur ens röst låter)
- ☐ Sexuell läggning
- ☐ Ålder Religion
- ☐ Etnicitet (var man själv eller ens familj kommer ifrån)
- ☐ Hudfärg
- ☐ Funktionsnedsättningar
- ☐ Annat
- ☐ Jag/någon jag känner har inte blivit dåligt behandlad på skolan

Om du svarat annat så skriv gärna här:

Förtroende

1. Det finns lärare eller andra vuxna på min skola som jag litar på

- ☐ Stämmer dåligt
- ☐ Stämmer ganska dåligt
- ☐ Stämmer ganska bra
- ☐ Stämmer bra
- ☐ Vet inte/vill inte svara

2. Jag vet vem på skolan jag kan prata med om någon har varit elak mot en elev

- ☐ Stämmer dåligt
- ☐ Stämmer ganska dåligt
- ☐ Stämmer ganska bra
- ☐ Stämmer bra
- ☐ Vet inte/vill inte svara

3. Jag litar på att vuxna i skolan sätter stopp för/ingriper när det sker kränkningar i skolan som exempelvis elaka kommentarer om hbtqi-personer

- ☐ Stämmer dåligt
- ☐ Stämmer ganska dåligt
- ☐ Stämmer ganska bra
- ☐ Stämmer bra
- ☐ Vet inte/vill inte svara

4. Om någon har varit elak mot mig eller en annan elev så litar jag på att jag kan berätta det för en vuxen på skolan, utan att vara rädd för att bli dåligt behandlad av lärare och rektor efteråt

- ☐ Stämmer dåligt
- ☐ Stämmer ganska dåligt
- ☐ Stämmer ganska bra
- ☐ Stämmer bra
- ☐ Vet inte/vill inte svara

5. Jag kan prata med skolsköterskan om min kropp, min könsidentitet och/eller min sexualitet

- ☐ Stämmer dåligt
- ☐ Stämmer ganska dåligt
- ☐ Stämmer ganska bra
- ☐ Stämmer bra
- ☐ Vet inte/vill inte svara

6. Jag kan prata med kuratorn om min kropp, min könsidentitet och/eller min sexualitet

☐ Stämmer dåligt
☐ Stämmer ganska dåligt
☐ Stämmer ganska bra
☐ Stämmer bra
☐ Vet inte/vill inte svara

7. Det finns elever på skolan som jag litar på

☐ Stämmer dåligt
☐ Stämmer ganska dåligt
☐ Stämmer ganska bra
☐ Stämmer bra
☐ Vet inte/vill inte svara

8. Jag kan vara öppen med min sexualitet och/eller min könsidentitet för elever och lärare på min skola

☐ Stämmer dåligt
☐ Stämmer ganska dåligt
☐ Stämmer ganska bra
☐ Stämmer bra
☐ Vet inte/vill inte svara

Att vara öppen med din könsidentitet kan till exempel innebära att du kan använda de kläder som du vill, att du kan säga vilket namn du vill bli kallad för eller att du kan använda den toalett som du vill. Att vara öppen med din sexualitet kan till exempel innebära ***att du kan berätta om vem du är kär i för andra eller att du kan visa din kärlek öppet om du är ihop med någon.***

9. Vad är viktigt att du ska kunna vara öppen i skolan, om du vill vara det? (Öppen fråga)

Avslutande frågor

Resultatet från den här enkäten kommer att lämnas över till de som bestämmer i Göteborg.

1. Har du några förslag på vad som behöver bli bättre i skolan?

2. Har du några övriga kommentarer?

Bilaga 2: Referenslista

Lagstiftning, förordningar och nationella styrdokument

Diskrimineringslagen

FN:s konvention om barnets rättigheter

Lag om personnamn

Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet

Läroplan för grundsärskolan

Läroplan för gymnasieskolan

Läroplan för gymnasiesärskolan

Regeringens proposition 2009/10:165 Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet

Regeringskansliet, Handlingsplan för hbtqi-personers lika rättigheter och möjligheter 2020–2023

Skollagen

Protokoll Göteborgs Stad

Protokoll Göteborgs Stad kommunfullmäktige 2022-01-27 § 10

Protokoll Göteborgs Stad kommunfullmäktige 2020-09-10 § 27

Protokoll Göteborgs Stad kommunfullmäktige 2017-01-26 § 12

Protokoll Göteborgs Stad kommunstyrelse 2020-06-03, § 553

Protokoll Göteborgs Stad kommunstyrelse 2019-10-23 § 768

Protokoll Göteborgs Stad kommunstyrelse 2015-10-21 § 557

Protokoll Göteborgs Stad kommunstyrelse 2014-12-10 § 775

Underlag Göteborgs Stad

Grundskoleförvaltningens Statistikrapport Kränkande behandling gällande år 2021, framtagen 2022-01-13.

Göteborgs Stads plan för att förbättra hbtq-personers livsvillkor 2017–2021

Göteborgs Stad, Grundskoleförvaltningen (2021), *Kvalitetsrapport läsåret 2020/2021. En lägesbedömning av grundskoleförvaltningens verksamhet.*

Göteborgs Stad, Stadsledningskontoret, 2021-03-16, *PM Upplägg rapport/er hbtq-personers livsvillkor. Diarienummer: 1324/20.*

Göteborgs Stad, Utbildningsnämnden, (2021), *Kvalitetsrapport 2021.*

Reglemente för grundskolenämnden

Reglemente för Göteborgs Stads HBTQ-råd

Reglemente för utbildningsnämnden

Uppgifter från grundskoleförvaltningen per mail 2022-02-15

Uppgifter från grundskoleförvaltningen per mail 2021-11-03

Uppgifter från grundskoleförvaltningen per mail 2021-10-11

Uppgifter från grundskoleförvaltningen per mail 2021-09-23

Uppgifter från utbildningsförvaltningen per mail 2022-02-11

Uppgifter från utbildningsförvaltningen per mail 2022-02-07

Uppgifter från utbildningsförvaltningen per mail 2022-02-04

Uppgifter från utbildningsförvaltningen per mail 2022-01-25

Uppgifter från utbildningsförvaltningen per mail 2021-11-03

Uppgifter från utbildningsförvaltningen per mail 2021-10-15

Uppgifter från utbildningsförvaltningen per mail 2021-10-11

Svar från grundskoleförvaltningen per mail 2022-01-18

Svar från utbildningsförvaltningen per mail 2022-01-27

Yttrande om hbtq-plan och ny hbtq-rapport från Göteborgs Stads HBTQ-råd, 2020-05-12

Rapporter

Barnombudsmannen, (2021), *Erfarenheter från unga transpersoner samt från barn och unga med intersexvariation.*

Björk och Wahlström, (2018), *Normer som skaver – hbtq-personers sociala arbetsmiljö i Göteborgs Stad, Institutionen för sociologi och arbetsvetenskap Göteborgs Universitet.*

Folkhälsomyndigheten, (2017), *Metoder för att främja en god hälsa bland hbtq-personer. Resultat från en kartläggande litteraturöversikt.*

Folkhälsomyndigheten, (2015), *Hälsan och hälsans bestämningsfaktorer för transpersoner – en rapport om hälsoläget bland transpersoner i Sverige.*

FORTE: Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd, (2018), *Hälsa och livsvillkor bland unga hbtq-personer.*

Göteborgsregionen/Enkätfabriken, (2021), *Regiongemensam elevenkät 2021 Skolrapport för: Göteborg Grundsär.*

Göteborgsregionen/Enkätfabriken, (2021), *Regiongemensam elevenkät 2021 Skolrapport för: Göteborg Åk 9.*

Göteborgsregionen/Enkätfabriken, (2021), *Regiongemensam elevenkät 2021 Skolrapport för: Göteborg Gy 2.*

Norberg och Thörn, (2020), *Amandakommissionens rapport.*

Meyer, (2003), *Prejudice, Social Stress, and Mental Health in Lesbian, Gay, and Bisexual Populations: Conceptual Issues and Research Evidence, Columbia University.*

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, (2021), *”Det är viktigt att se att det går bra för många” Unga hbtq-personers röster om trygga och inkluderande miljöer.*

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, (2021), *Öppna skolan! Om hbtq, normer och inkludering i årskurs 7–9 och gymnasiet.*

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, (2019), *Olika verkligheter – unga hbtq-personer om sina levnadsvillkor.*

Nordiska ministerrådet, (2021), *Hälsa, välmående och livsvillkor bland unga LGBTI-personer i Norden – en forskningsöversikt och kartläggning av insatser.*

Skolinspektionen, (2020), *Skolors arbete med trygghet och studiero – en tematisk analys utifrån beslut fattade inom regelbunden kvalitetsgranskning 2018–2019.*

Skolinspektionen, (2018), *Sex och samlevnadsundervisning. Tematisk kvalitetsgranskning 2018.*

Skolinspektionen (2015), *Trygghet – fördjupad analys av skolenkäten.*

Skolverket, (2009), *Diskriminerad, trakasserad, kränkt? Barns, elevers och studerandes uppfattningar om diskriminering och trakasserier.*

Socialstyrelsen, (2016), *Vägledning för elevhälsan.*

SOU 2020:79, *Effektivare tillsyn över diskrimineringslagen – aktiva åtgärder och det skollagsreglerade området.*

SOU 2017:92, *Transpersoner i Sverige – förslag för stärkt ställning och bättre levnadsvillkor.*

Västra Götalandsregionen, (2020), *Gå bara om du absolut måste – transpersoners upplevelser av primärvården i Västra Götalandsregionen.*

Örebro universitet (Bainstovu m fl), (2019) *Det hedersrelaterade våldets och förtryckets uttryck och samhällets utmaningar.*

Webbsidor

https://www.barnombudsmannen.se/barnkonventionen/om-barnkonventionen/

https://www.barnombudsmannen.se/barnkonventionen/fns-barnrattskommitte-och-sveriges-rapporter/

https://www.barnombudsmannen.se/globalassets/dokument/barnkonventionen/allmanna-kommentarer/allman-kommentar-nr-4.pdf

https://www.barnombudsmannen.se/globalassets/dokument/barnkonventionen/allmanna-kommentarer/allman-kommentar-nr-13.pdf

https://www.barnombudsmannen.se/globalassets/dokument/barnkonventionen/allmanna-kommentarer/allman-kommentar-nr-15.pdf

https://www.barnombudsmannen.se/globalassets/dokument/barnkonventionen/allmanna-kommentarer/allman-kommentar-nr-14.pdf

https://www.barnombudsmannen.se/globalassets/dokument/barnkonventionen/allmanna-kommentarer/allman-kommentar-nr-20.pdf

https://www.do.se/diskriminering/diskrimineringsgrunder/konsidentitet-eller-konsuttryck-en-av-diskrimineringsgrunderna

https://www.do.se/diskriminering/diskriminering-olika-delar-samhallet/diskriminering-forskola-skola-hogskola

https://www.do.se/diskriminering/repressalier-diskriminering

https://goteborg.se/wps/myportal/start/kommun-o-politik/kommunfakta/stadsomraden-och-mellanomraden

https://goteborgsregionen.se/kunskapsbank/regiongemensamelevenkat2021.5.f47fb5d17cc23017f05810.html

https://www.mucf.se/lupp

https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CRC/Pages/CRCIntro.aspx, https://www.barnombudsmannen.se/barnkonventionen/fns-barnrattskommitte-och-sveriges-rapporter/

https://www.regeringen.se/49c72d/globalassets/regeringen/dokument/socialdepartementet/barnets-rattigheter/sammanfattande-slutsatser-och-rekommendationer-avseende-sveriges-femte-periodiska-rapport_svensk-oversattning.pdf

https://www.rfsl.se/hbtqi-fakta/begreppsordlista/

https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/befolkning/amnesovergripande-statistik/namnstatistik/produktrelaterat/Fordjupad-information/fragor-och-svar-om-namnstatistiken/

https://siris.skolverket.se/siris/ris.openfile?docID=607798

https://siris.skolverket.se/siris/ris.openfile?docID=607798.

https://www.skatteverket.se/privat/folkbokforing/namn/bytafornamn.4.76a43be412206334b89800020631.html

https://www.skolinspektionen.se/inspektion/inspektionsformer/

https://www.skolverket.se/for-dig-som-.../elev-eller-foralder/skolans-organisation/vem-har-ansvar-for-skolans-olika-delar

https://www.skolverket.se/regler-och-ansvar/ansvar-i-skolfragor/skolchefen

https://www.skolverket.se/skolutveckling/inspiration-och-stod-i-arbetet/stod-i-arbetet/arbeta-med-forskolans-och-skolans-vardegrund

https://www.skolverket.se/regler-och-ansvar/ansvar-i-skolfragor/simning-i-skolan

https://skolverket.se/skolutveckling/inspiration-och-stod-i-arbetet/stod-i-arbetet/jamstalldhet-i-skolan

https://www.skolverket.se/download/18.645f1c0e17821f-1d15c3099/1622712309998/Sandra-Bromster-Vardegrundsarbete-viktigt-for-studiero%E2%80%93transkribering-av-ljudfil-2.pdf

https://www.skolverket.se/skolutveckling/inspiration-och-stod-i-arbetet/stod-i-arbetet/koll-pa-studiero/vardegrundsarbete-viktigt-for-studiero

Skolverket (2021), Ändringar i läroplanens inledande delar Grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet,

Skolverket (2021), Ändringar i läroplanens inledande delar Gymnasieskolan.

Skolverkets konferens för skolchefer och rektorer: Ändrade kursplaner och läroplaner hösten 2022 som genomfördes 30 september 2021.

https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/dokument-webb/ovrigt/jamlikhet-hbtq-ordlista.pdf

https://transformering.se/vad-ar-trans/ordlista

https://www.vgregion.se/regional-utveckling/verksamhetsomraden/folkhalsa/kraftsamling-fullfoljda-studier/utvecklingsarbeten/samverkan/regiongemensam-elevhalsodatabas-for-elevens-halsa-i-fokus/

Övrigt

Intervju med samordnare för den regiongemensamma elevenkäten, Göteborgsregionen, 2022-02-09.

Intervju med verksamhetsutvecklare hälso- och sjukvård, elevhälsans medicinska insats, utbildningsförvaltningen, 2022-02-09.

Kontakt

Telefon:
031-365 00 00 (Göteborgs Stads kontaktcenter)

E-post:
goteborg@goteborg.se

Göteborgs Stad 210309-001-010 Mars 2022